

Papp Tibor
mezzosztichonos 43

Prágai Tamásnak

júliát re **p**esve dicsérni hívek jöjjetek
 szemé **r**metlen a járása
 keze hint **á**zása
 cukros szájúre **g**ében hálából
 meleg nyáláb **a**n
 fürd **i**k a nyelvetek

a légy az asztalra száll
 légy a háztetőn amikor havazni kezd
 kipattan keretéből az ablaküveg
 ellenérték nélkül nincsen feszültség
 ha nem lennének nyomorékok
 az isten kifeste **4**engén sárgára az eget
 borospo **3**ből elvinné a hordós ízeket

57-es fordulat

Zalán Tibornak

Ady is
 az élet a hitem
 a csók megócskult a számban
 csendben bennem
 vénségére

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIII. évfolyam 4. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (próza), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (dokumentum), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (törvénytudás), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wegner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Doncsev Toso, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor, Radnóti Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Szörényi László** (tiszteltetelli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mfisz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474 • Mobil: (70) 617-8231

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

Papp Tibor: mezzosztichonos 43;
57-es fordulat. borítóbelső

Évgyűrűk

Zalán Tibor: Ami összehordható 3
Prágai Tamás: Milyen mély egy fa? 5

Mustra

Prágai Tamás: Még inkább 8

Dokumentum

Zalán Tibor: Ólomkatonák;
Szeretők, örökre hőesésben; Szemek
(Urbán László gyűjtéséből) 14

Prágai Tamás: Szálkás jegyzetek. 18
Andersen-Zalán: A kis hableány 25

Hangírás

Irodalmi Kávéház az Alexandra Könyvesházban
(Prágai Tamással beszélget Kőrössi P. József) 37
Zalán Tibor: Válasz Prágainak 43
Prágai Tamás: A svédcsavarral
visszadobott labda. 48
A *Göncölszeker* körül
(Zalán Tiborral Kőrössi P. József beszélget) 52

Stanczik-Starecz Ervin: Rohamaim Zalánról;
Prágai Tamás örvénylései
az irodalom vizében 59
Tandori Dezső: Vagy-vagy versek. 62

Tárlat

Kovács Péter munkái
Szilágyi-Nagy Ildikó fotói. színes melléklet

Jász Attila: Basó egy Zalán Tibor-
motívumra hangol;
Maszkpróbák Prágai Tamás-arcra 65
Király Farkas: Összefésült versek 66
Kelemen Lajos: Hang és visszhang 67
Babics Imre: ZALÁN TIBOR. 70
Szakolczay Lajos: Zalán 70
Bora: emberöltő pillanat. 71
Ádám Tamás: Viszem magammal 72
Géczi János: Előszó a regényünkhöz. 73
Zelei Miklós: „Mire iszunk, apa?” 78
Juhász Attila: Áldásrakás a kobakon 79
Hegedűs Imre János: Zalán-halmaz. 80

Mányoki Endre: Zalán 2010–2011 82
 Lászlóffy Csaba: Álom árvizei; Szuvenír
 Prágai Tamásnak; Ver(d)bunkosok 85
 Barna T. Attila: Hendz áp, bébi, hendz áp;
 Az első füzet; Egy idegen; A macska 89
 lancu Laura: Távirat(ok) 92
 Végh Attila: Átváltozás 93
 Szűgyi Zsolt: 1 haiku 94
 Viola Szandra: Barbárodra várva 94
 Vincze Ferenc: Tájékp emberekkel 95
 Rott József: Kimondatlan titkok 96

Ablak

Vilcsek Béla: A Zalán 102
 Juhász Attila: „De engem nem érdekel
 ekkor még az embertudás” 106
 Handó Péter: Ítéletnapig adott 110
 Viola Szandra: Versfénykép
 (Prágai Tamás: Barbárokra várva) 114
 Nyakas Szilárd: Járt-e Lakat a Logodi utcában?
 (Prágai Tamás: Pesti Kornél) 116
 Ughy Szabina: Vészkijárat
 (Prágai Tamás: Kivezetés a költészetből) 118
 Pató Selam: Isten kudarca?!; Politeizmus . . 120
 Bozók Ferenc: Panoptikum 121
 Csepcsányi Éva: Érkezők 121

Emlékezet

Tarján Tamás: Idő, idő, örök finis 122
 Ébert Tibor: Hommage à Hubay Miklós . . . 127
 Radnai István: Nekrológ 128

E számunk szerzői. 129

Illusztrációk

Kovács Péter munkái
 14, 15, 72, 84, 113
 Szilágyi-Nagy Ildikó fotói
 24, 42, 69, 92, 101

Kovács Péter Kossuth-díjas képzőművész Zalán Tibor, Szilágyi-Nagy Ildikó Prágai Tamás vendége

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 54.

Misuta János: A honfoglalás-hadművelet és az inváziók kora

NAPÚT

**Irodalom, művészet,
 környezet**

XIII. évfolyam 4. szám

Zalán 57, Prágai 43

Miért is így adódott tudatosan újabb tematikus összeállításunk apropója? Mert Zalán Tibor augusztus végén már az 58. életévét kezdi apróztatni, Prágai Tamás pedig júniusban még szinte sihederesen 42. A köztelen időben együtt közösen odaérnek a százhoz. Most ütött ez az óra.

Miért éppen ők ketten? Mert hárman már többen lennének együtt százévesek, feltehetőleg (velük együtt, persze). Őket pedig megbecsülésünk övezi. Tamás a Napút lapnévadója, igen (öt könyve nálunk), Tibor is műhelyünk kétkönyves tagja, a B2-páholy hú gazdája. Pompás mesterek több műfajban, legények a körgáton.

Ami egyé nemesült e szám megannyi lapján: véletlenek, háttérfelkérés, láncjelentkezések eredménye..., fakó lapok, új szerzemények, kinél-kinél más-más módon és mértékben.

Megfordult kollektív fejünkben, hogy felhívást teszünk közzé – tessék, itt a lehetőség, szóljatok róluk, „riasztott” bennünket azonban az esély, hogy lapszámnyinál többszörös lesz majd a beérkező munkák összessége, s akkor...

Történetesen e szövegek kerültek ezúttal most egymás elé és után.

Vivát, Tibor, ave, Tamás!

Zalán Tibor

Ami összehordható

Fotó: Hegedűs János

Vissza kéne vezetnem, szerkesztői kérésre, a családfámat. Fogas kérdés, soha nem foglalkoztam vele. Tudok egy-két dolgot, de azok nem nagyon nyúlnak vissza az Árpád-korig, sőt, a visszanyúlás alig több, mint egy évszázadra tehető, így vezetgetni ezt (azt) nem nagyon érdemes. Szinte csak annyit tudok erről, amennyit megéltem, amit elmondtak felmenőim, akikkel még beszélni tudtam vagy akik beszélni tudtak (vagy voltak hajlandók) arról, honnan is vagyunk, így, ahogy lettünk. (Keresgélek a fényképek között, de alig találok valamit, emlékezéshez hiányosak. Vagy voltak s elkallódtak, mára nincsenek, vagy nem voltak, így nem is lehetnek a fiókomban.)

Nézzük, ami van!

Apai ágam valahonnan szlovák földről eredeztethető, apám szerint, aki erről ennél sokkal többet nem tudott mondani. Onnan jöttünk, talán, mondta valaki neki, amikor kicsi volt, de apám nagyon régen volt kicsi. Anyai ágam magyarországi, de ez a visszakeresés megáll nagyapámnál, aki Abonyban a Szende-birtokon volt intéző. Intézői, földbe szúrható széke valahol megvan a padláson, emlékéül annak, hogy tatám valamikor kiült a fák árnyékába, és onnan ellenőrizte/leste meg a napon hajladozó lányokat-asszonyokat a földeken. Másik nagyapám ingázó kubikos volt, apám is követte őt ebben a nem sok rákészülést követelő „szakmában”, mert követnie kellett, nem volt mód és tehetőség tanulásra, a taníttatására.

Apai nagyapámat nem ismerem, de találkoztam vele kétéves koromig, amikor elvitte a torokrák. Ez, mondják, ötvenhatban volt, amikor minden lehetett, akár torokrák is. Első identitászavaromat is ő okozhatta életemben, mert nehéz fejébe nem fért bele, hogy létezik olyan, hogy valakit Tibornak hívnak. Furfangos egy ember lehetett. Azt őrizte meg a családi legendárium, hogy diókat vont be csokoládékról leszedett ezüstpapírral, és azt kínálgatta nekem, de csak akkor kaptam meg őket, ha a Sanyi névre hallgattam szólóngatásaira. (Az már a véletlenek közé sorolható, hogy

Apai nagyanyám-nagyapám

a bérma-keresztségben a Sándor nevet kaptam meg később.) Apai nagyanyám már akkor vonat elé vetette magát, amikor apám két éves lehetett, a családi történelem hallgat ennek az okáról, őt tehát végképp nem ismerhettem, nem is találkozhattam vele. A sors akkor is ismételte magát, amikor a cukros befőtteivel szeretett mostohanagyanyám is öngyilkos lett – ő felakasztotta magát a háza tornácának a gerendájára –, ekkor tizenkilenc éves voltam, de máig nem tudom, miért tette, kiért tette, kinek volt az jó. Ha már a halottakról: a második világháború mindkét családból elvitte egy-egy nagybátyámat, mindkettőt Istvánnak hívták, ennyit a további véletlenekről...

Apa-anya fiatalon

Anyai nagyapámhoz szinte természetfölötti vonzódás fűzött, szódásüveg-talp-szemüvege máig belecsillan az éjszakáimba. Anyai nagyanyám egyszerű és tehetetlen öregasszonyként él bennem, aki anyám helyett – anyám gyermekkoromban éjjel-nappal dolgozott a téglagyárban – megpróbálkozott a nevelésünkkel (volt egy bátyám, közösen voltunk igazi utcagyerekek egészen a kamaszkodásunkig), de minden igyekezete kudarcot vallott.

Apám katona, mellette a testvérei

Apám okos volt, de műveletlen, hihetetlenül tehetséges mindenhez, remek vőfély, hajnalban szerenádozó szerelmes férj, de semmiben sem tudott maradót maga után hagyni az em-

lékén kívül. Anyám sokat olvasott és olvas ma is, neki adatott ideje egyedül kívánni, hogy lesz-e belőlem valaki. Ő az, aki rajtam kívül az eddig fölemlítettek közül él. Bátyám meghalt. Negyvenévesen családfő lettem. Van egy feleségem és van két lányom. A családi múlt, úgy tűnik, összes titkával és felmutathatóságával együtt, elmerült. Ide most kellene valami fordulat. A fordulatot a jövő hozhatja csak el. A gyerekeim más jövője...

Zelén

Prágai Tamás

Milyen mély egy fa?

Fotó: Szilágyi-Nagy Ildikó

Családom történetét több ízben megidéztem lírai utalásokban és prózai munkáimban is. Kiváltképp a *Pesti Kornél* kötetben talál ilyen utalásokat az érdeklődő: *A húsdiszkont a Közvágóhíd utcában* című elbeszélésben közlöm többek között a remek szőregi disznótoros receptjét is. A *Folyamodványban* pedig a következő részlet szerepel: „Prágai 1473: Elia Prágay (TörtTár. 1910. 290), 1561–1563: [Prágai Péter] (Békes város 188), 1596: Joannes Prágai (Marsina-Kusik, Urb. 1:566), 1617: Andrea Prágai (RMK. 3/1:355), Andreas Prágai (RMKT. XVII. sz. 457), 1628: Prágay Andras (Régi magy. nyomt. 2:437), 1634: Prágai Thamas (Erdélyi SzT. 2:577), 1635: Susannam Prágai (RMKT. XVII. sz. 2:66), 1639: Prágai Tamas (Erdélyi SzT. 4:544), 1699: Prágai Samuel (OL Marosvásárhely 4), 1720: Stephanus Praga! (OL Pest m. 31.). – L. még Nagy Iván 9:472; Kempelen 8:417-8.

– Prágai < Prága hn. (Nógrád, Zala m.-i mn.-képző. M: Lakó- v. szárm. hely.)

Sz. 1634: Hallam hogy Borsai mihaly hazanal loves lon, aztis hallam hogy Prágai Thamas monda, Uraim ne lónóldózzetek mert egette egyszer nekwnk az kasa az szajunkot [Mv; MvLt 291. 18a]

1639: az Prágai Tamas szalloja megh üsmerte hogy az gazdaja lova s haza hozta nekj [Mv; MvLt 291. 201.a]

A kijegyzés a Kázmér Mátyás-féle *Régi magyar családnevek szótárából* való (a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványa, 1993, Budapest). A Prágai családnév, mint látjuk, a tizenötödik század végén bukkan fel magyar területen, első viselői egyes feltételezések szerint Erdélybe menekült husziták. Lehet, hogy őseim közülük valók, de erről nem szól a fáma.

A legrégebbi valós dokumentum, amit a kezemben tartok, Prágai Mihály ükapám keresztlevele 1854-ből. A szülők neve Prágai Simon és Bakai Anna, foglalkozásuk napszámos. Prágai Simon Oroszlámoson lakik, születési helye ismeretlen. A keresztlevelet a temesvári egyházmegye káplánja, Nyári József adta ki „Beba Vechén” (Óbéba, Torontál vármegye) 1940-ben, rajta már román okmánybélyeg. Ez a település Kübekháztól 3, Makótól cirka 30 kilométerre található, a „hármashatár” révén feldarabolt Torontál vármegye román csücskében.

Erről a Prágai Simonról egyébként azt tartja a családi legendárium, hogy Erdélyből menekült az 1848-as oláh népfölkelés elől (fűrészmalmost üzemeltetett, hajszál híján földarabolták). Oroszlámoson egy uradalom intézője lett. Családom így keveredett a Bánát, egyik ága pedig később a Tisza túloldalán

Bácska területére. A bánáti rokonokkal régen elveszett a kapcsolat, de a Szabadka mellett, Palicson élő „sógorsággal” tartjuk.

Ennek az említett Prágai Mihálynak a házasságlevele is a birtokomban van: 1877. május 22-én feleségül veszi a szőregi Szabó Rózsát. Családunk így keveredik Szőregre, a Maros és a Tisza zugába települt szerb-magyar községbe.

A szőregi kertben 1934-ben.
Nagyszüleim a rendezői jobb szélén

Szőreg településről vaskos kötetet adott ki Hegyi András (*Szőreg és népe*, Szeged, 1977). A falu a vasút révén jelentős községgé vált a tizenkilencedik század végére. Virágtermesztők éltek itt, a szőregi rózsát repülőn szállították Bécsbe, jég között, a szegedi repülőtérről. Nagyapám legénykorában a falunak kávéháza van, egyletek működnek, nagyapám a helyi fiatalok „Béka” körének tagja – erről fényképet is őrzök. Ez a Prágai Mihály nevű nagyapám Szegeden végezte el

az egyetem államigazgatási karát, doktorált 1937-ben, ettől fogva – munkanélküli, majd tartalékos tisztként besorozzák. Szerencsétlen nemzedék! Mint jóformán valamennyi évfolyamtársa, végigharcolja a második világháborút, megsebesül, részt vesz a visszavonulásban. Badacsonyt védi '44 telén néhány emberével. A befagyott Balaton jegén várják az orosz támadást, amikor egy nyilas őrnagy érkezik, lelkesítő beszédet tart a katonáknak. A summája: „meg fogjátok védeni a hazát”. A beszéd végén nagyapám felszólal: „Hogyan? Fejenként három lőszerezelle?” Az őrnagy mérgesen eldübörög. Mint tudjuk, Badacsonynál sem torpant meg a frontvonal. Nagyapám Győr mellett „különbékét köt”, de: hadifogságba esik, csodával határos, hogy 1948-ben hazakerül Szibériából. Édesapám ekkor már hétéves. Erről a nagyapámról több képet közöltem a Spanyolnátha folyóiratban. <http://www.spanyolnatha.hu/archivum/2008-osz/24/europa-kulturalis-fohajoljaban/szoreg-pragai-tamas/1688/>

Szőreg számomra mennyei birodalom – a nyarakat gyerekkoromban itt, a nagyszülőknél töltöm –, a nyári szünidő a pecázások, a Maros árterében való korlátlan kalandozások ideje. A két főutca még gyerekkoromban is őrzi a két náció nevét: Szerb utca és Magyar utca; a falu közepén még áll a szerb templom, de szerbek már nem igazán élnek a községben. Minket per-

A béka –
Prágai nagyapám legénybarátai

sze, unokatestvéremmel nem a község története érdekel, hanem a Petőfi-tó, a széles öntözőcsatorna és a Maros: esténként fonalra fűzött keszegekkel, kárászokkal érkezünk haza, ezeket paprikás lisztben kisüti dédi. Szőreg történetéből leginkább a több helyen folyó ásatások érdekelnek. Az Árpád-kori klostrom temetőkerájából emberi lábszárcsontot szerzünk, visszük haza boldogan. „Na, ez a szerencsétlen majd bicegni fog feltámadáskor” – jegyzi meg nagyapám.

A háború persze anyai nagyszüleimet is érinti. Családom anyai ágának története talán még kalandosabb. Az ír származású Hame család a nyomor elől a Monarchiába emigrál. Ha jól tudom, dédapám bányamérnöki főiskolát végez. Nagyapám neve már magyarosított: Hidvégi. Ez a Hidvégi nagyapám tehetséges zenész, hegedűn játszik, és amatőr festő, egy „angol tájképét” az étkező falán őrzöm. A belügy zenekarában

Otthon dédszüleimnél édesanyámmal
(Szőreg, 1970)

kap állást (hegedűs és koncertmester), ami jelentős pozíció – csakhogy, bal szerencse!, megsüketül. Ennél nagyobb csapás zenészt aligha érhet... Ez már a háborús időkben történik, Észak-Erdély visszacsatolásakor. Mivel magyar hivatalnokokra szükség van, nagyapám kegyelem-állást kap Kolozsváron, később Beregszászra helyezik. Ekkor már kezdődik a vidéki zsidók deportálása. Naponta érkezik a begyűjtendő személyek névsora, ezeket másnap elő kell állítani. A családi legenda szerint nagyapám titokban értesíti azokat, akikért másnap indul a különítmény: meneküljenek el, tűnjenek el. Tény, hogy nagyapámat egy nap váratlanul Pestre hívják, a Belügyminisztériumba: innen már nem is tér haza. Politikai gyűjtőtáborba deportálják. A történet rejtélyes, mert erről az epizódról se ő, se nagyanyám nem beszél soha. Nem tudjuk, melyik táborba kerül – vélhetően Düsseldorf közelében van ez a tábor, mert itt rokonai élnek, ezeket próbálja felkeresni, amikor az amerikai csapatok fölszabadítják a fogolytábor. De azt, hogy a „menlevelet”, az igazoló iratot kiadják, nem várja meg; amint lehet, gyalog elindul haza. Nagyanyám a háború végét Jászberényben vészeli át, rokonoknál. Anyám itt is születik, a háború után költözik Budapestre. A menlevelet jelentő dokumentum hiánya miatt nagyapámnak majd épp eleget kell hallgatnia nagyanyámtól: e dokumentum híján billogként viseli „belügyes” múltját a Magyar Népköztársaságban. Többször elhatároztam, felkutatom, akad-e még szemtanú, aki emlékszik Hidvégi Vilmos hőstettére. Szeretném nagyapámat sok meghurcoltatása miatt jellekésen rehabilitálni.

Prigri Tamás

Prágai Tamás

Még inkább

(Részlet egy készülő regényből)

Az alábbi mustra az Arnold Sobriewicz-szöveghagyaték második jelentős dokumentumának, a *Még inkább – Arnold Sobriewicz újabb útja tamburán, trapézon és Trabanton* című életkalauz részlete. Mint előző munkámban, mely Arnold Sobriewicz első inka kutatóútját (1991–92) dolgozta fel, és amely *Inka utazás, vagyis Arnold Sobriewicz gentleman úti breviáriuma* címen jelent meg az ezredfordulón, éppen aznap, amelyen a korrigált inka naptár alapján a világ végét vártuk – hiába, persze, tudjuk ma már, hiszen a világvége kétséget kizáró bizonyossággal 2012. július 2-án, délután öt óra hét perc-kor következik be.

Nincs tehát sok időnk.

A *Breviárium* bennfentes körökben keltett némi rezonanciát, de csak akkorát, amennyit a lámaitató vályúba hájtott kukoricaszem támaszthat; ennek hullámai érthető módon nem gyűrűztek a szélesebb nyilvánosságig. Pedig Arnold Sobriewicz, az ember és kutató, olyan példaképe lehet korunk szellemi válságba hanyatló emberének, mint más,

nyugodtabb koroknak az elmés Odüsszeusz, netán Attila, isten ostora, vagy Hunyadi Mátyás, az igazságos. Ám a nagy kengyelfutó nem az út porában, hanem a történetíró zsinórvetőjén születik, tartja a mondás. Erről ennyi: több mint elég! Az *Inka utazás* című kötetben alkalmazottal megegyező módon a regényíró mondatait, melyek csomóírásként fonják át meg át a valóságot, meg-megszakítja az Arnold Sobriewicz-hagyaték kiadásra szánt szövegeinek, illetve egyéb dokumentumainak közlése, valamint Sobriewicz kézzel írt jegyzeteinek betűhív közlése, amennyiben úgy ítélt meg, hogy a jegyzet támogat a rendkívül feszes szerkezetű regény epizódjainak kidomborításában – ám ezeket a jegyzeteket ne stilisztikai értékeik miatt kívánjuk becsülni. A jegyzetanyag lehetne bővebb, sokrétűbb, szertekalan-dozóbb; ám anyagomat le kell zárnom időben, a világvége előtt. Ha túl magasra kötjük a szíjat, lógni fognak a rúdon a nap-táncosok, ahogy a mondás fogalmaz. De ennyi: elég, egy *Előszó* legyen rövid, mint a láma emlékezete.

(Fereteges agyviharolás)

„Négy nemzet képviselői ülnek az asztalnál: egy francia idegenlégiós, egy angol tengerészgyalogos, és egy orosz hússaláta.”

Tessék? Ezek nem Rejtő Jenőnél ülnek? És ott sem így?

Tehát ez plágium volna?

„Az íróknak szabad egymástól lopni, s ez a figura neveztetik plágiumnak.”

Ismét plágium! Sőt, plágium maximum, eb, aki fel nem ismeri!

Fussunk neki újra!

„Négyen ülnek az asztalnál...”

Eddig rendben. Nem ér meglepetés, a négy szereplőt ismerjük. Gyula bácsi Dalí-bajsza diszponál a társaság fölött; Sanyi bácsi, a tervezett expedíció mindenese: mi mást tenne, tervez, vagyis körmöl; Satya meghúzódik a félsötétben, a sarokban (persze, ez most metafora: Satya és félsötét, de csitt! ne szólj száj, nem fáj a szív!); Sobri pedig az elmaradhatatlan tejeskávéba temetkezik és népszerű inka mulatónótát dúdol: „Gyula bácsi, Sanyi bácsi, csak a dudát fújják szépen...”

Méltóságos kaguár, micsoda festői életkép!

A négy zöld ász, egyazon asztalnál!

A négy zöld ász, és egy kávécsésze.

A bögrén dőlt betűs felirat: *I love Inka*.

Sobri mélabús. Ez látszik. Fél órája hívta fel az egyetlen Ágikát, akit ismer, és akitől választ remélt kínzó titkaira. Kiderült, három hete halott. Autóbal eset, slitty-slatty. Fekete leplekbe burkolt nő hang tájékoztatta erről Sobrit. A gyászoló anya. „Egyébként miért kereste... volna... a lányom?” „Semmi... igazán semmi...”

Kérdezte volna meg tőle, hogy ő rendezte-e a rengeteg kolbászt,

amitől csaknem leszakadt a függőfolyosó?

Khm, Satyáról csak nem sikerül megfeleledkeznünk.

Van valami különös ebben az emberben.

Ahogy a fejét tartja – rabolni készülő gekkóra emlékeztet.

Talán nem kell mondanom, a „rabolni” szót „zsákmányt szerezni” értelemben használtam.

És hogy néz azzal a vizenyős szemével!

Most éppen egy nejlonzacskóban motoz, a zacskóból műanyag tálat és közüzemi számlát vesz elő. Előkerül egy alma, ráharap, a műanyag tálat a hóna alá szorítja, egyik szeme a számlán, a másik az asztalterítón. Az asztalterítón zsírfoltterkép. Satya szűrőcsölgeti az almát, és a vízműtársaság „Fontos tudnivalók” rovatát tanulmányozza. „Télen a fagykárok megelőzése végett a használaton kívüli készülékeket víztelenítsük.”

Jules épp azt magyarázza Sanyi bácsinak, hogy lámafogaton nem indulhatnak. „Lámafogaton nem lehet eljutni a Nobel-díjhoz. Ahhoz hatékonyabb eszközök kellene. Legalábbis egy terepjáró.”

Sanyi bácsi bólint, körömnymi kockás füzetet vesz elő, a spirálból kihúzza az ujjhegynyi ceruzát, jegyzetel.

Satya Sobrihoz hajol, egy kis almalevet fröcsög a fülébe és azt mondja:

– Haladnak a dolgok, ugye hogy haladnak? Mondtam én neked, hogy a megfelelő embert a megfelelő helyre, nem mondtam?

Szemüvegtokból rugós kést vesz elő, kipattintja, szel az almából.

– Kérsz almát, Sobri? Adok neked, vegyél. Nem mindenkinek adnék, de téged megkedveltelek. Isten tudja, hogy van ez – megkedveltelek, mint tavaly télen az anyámat.

Elérzékenyül, szipog, szeletel, szüröcsöl.

– Úgyhogy ha problémád van, jössz hozzám, és megmondod. Ne adj isten, hogy legyen. De ha mégis, akkor megmondod nekem, és elintézzük. Rendben van? Én nem kérek ezért tőled semmit. Én ezt önzetlenül csinálom, csak miattad, ahogy a pénzedet is elintéztem. Majd ha kérni fogok valamit, akkor én is szólok.

– A legfontosabb a körletrend és a tábori higiéne – szögezi le ekkor Gyula bácsi.

Sanyi bácsi bólint, beírja a noteszbe: „körletrend”, „tábori higiéne”.

– Mert másnak ám meg nem önzetlenül csinálnám. Tudod, a Krisztusnak a koporsóját sem őrizték ám meg ingyen. De meg attól is függ, mekkora az a probléma, milyen jelentőségű a véleménykülönbség. Ha csak egy-kétszáz rugó kárt kell okozni, akkor a kipufogót telenyomjuk purhabbal. Az sokba nem kerül, de méregnek elég méreg, aztán egy jobb autónál már kétszáz is megvan, természetesen szereléssel. De ha testileg kell fenyíteni, akkor már alaposan meg kell gondolni, hogy nyolc napon túl gyógyuló legyen-e, példának okáért csonttörés.

– De most mindenekelőtt az a lényeg, hogy szerezzünk egy expedice terepjárót. Komoly, nagy teljesítményű autóra gondolok, amelyben négy fő kényelmesen elfér, és rakterében elhelyezhető a teljes felszerelés is. Harminchat napra való hideg étellel számoltam. A felszerelés tételjegyzékét később állítjuk össze, egyelőre annyi, hogy az ösztérfogat három és fél köbméter. A feladat tehát adott: gépjárművet kell szerezni, mégpedig olcsón, mert a pályázat utólagos megtérüléses. Világos?

Sanyi bácsi beírja a jegyzetbe: „utólagos megtérüléses”, és bólint.

– Satya! Mondd csak: te már embert is öltél?

Csőnd. Inkában ilyenkor azt mondják: a fejük fölött elröpült egy kaguár.

– Tudod, Sobri, én igazán megkedveltelek tégedet. De amiről nem szabad beszélni, arról hallgatni kell, mármint egy férfinak. Akkor, urak, mindent megbeszéltünk?

Sanyi bácsi erős, vízszintes vonallal vonja alá jegyzeteit a kockás füzetben, és hanyatt veti magát a konyhaszéken.

– Juj de örülök, hogy én ebbe’ az expedizébe’ most már nyakig benne vagyok!

(A Trabant az egy jó kocsi)

– Sanyi bácsi? Korábban vártam. Mit sikerül intézni? Megvan az autó? Hol? Az utcán? EZ TERE PJÁRÓ?

– Az, terepjáró.

– INKÁBB TRABANTNAK NÉZEM.

– Ez? Dehogy. Ez már nem Trabant. Ez már terepjáró.

– Elég kisherélt Trabant, de ATTÓL, HOGY AZ ELEJE LE VAN VÁGVA, ATTÓL EZ MÉG TRABANT.

– Ez? Nem. A Trabant nem ilyen. Az kétütemű. Ez meg, ugye, amit befognak eléje. Lehet számár vagy ló. Vagy láma. Esetleg kutya, ha már végképp semmi sincsen.

– Veller?

– Veller? Nem rossz ötlet. Megpróbáljuk majd, de azt hiszem, hogy kevés. Az ereje. A szándék meglenne benne, az olyan kutya. De nem bírja el a hámot. Vagy ha elbírja is, tisztára összeakadna benne. Egy ekkora kutya? Még szép. Nem való arra hám, legfeljebb a hámka. Mit csináljak? A kolbáspénzből erre futotta. Meg aztán hogy én milyen listát kaptam Gyula bácsitól, hajjaj! Hogy én ezt mind szerezzem be! De mindent meg lehet

ám oldani, csak tudni kell a módját, hogyan.

Sanyi bácsi hunyorít, és furcsa, gépies mozdulatokat végez a jobb kezével. Tényleg olyannak tűnik most, mint egy gólem. (Sobrit már ekkor többen vádolják, hogy házi gólemet tart, de hozzá még nem ért vissza a hír.)

– Na nézzük csak azt a lajstromot, Sanyi bácsi. Különös, ezt még nem is láttam. Ki állította össze ezt a jegyzéket? Nem úgy beszéltek meg, hogy együtt fogjuk eldönteni?... Hogyan? Gyula bácsi? Gyula bácsi azért egyeztet-hette volna velem, hogy... Jó ég! Alakgyanta? Mi a csoda az az alakgyanta?

– Hogyhogy mi a csoda? A legmodernebb karcsúsítószer, amit csak kapni lehet! Megvadulnak érte az inka nők! Tudod te, Arnót, milyen sikerünk lesz a nők körében?! Mint a fityfiritty!

– És akkor mi az az algagyanta?

– Viccelsz velem, Sobri? Ugyanaz, mint az előző, de algakivonattal!

– Ez is divatcikk?

– Ez csak lesz, Sobrikám! Ez csak lesz! Mi fogjuk divatba hozni. De nekünk a jövőre kell gondolni. A jövőnek élünk, nem a tegnapiak! Na meg azért egy kicsit a mának is, ugye?... Hahaha! (Kézrángás azzal a félszeg mozdulattal.)

– Na most már nézzük ezt a listát tételesen. Álláb? Mi az, hogy álláb? Ezt nem akarom elhinni. Azt se tudom, mit jelent ez a szó! Na, nézzük csak az örökbecsűben... Még jó, hogy itt van a jó öreg Thorn enciklopédiája... Jé, itt van, álláb – mérget vettem volna rá, hogy a szótár sem ismeri! – pedig de: egysejtűeknek és fagocitáknak helyváltoztatásra és a táplálék bekebelezésére való nyúlánya. Mi a csoda ez?

– Nyúlvány ám az ángyod térgye, látod, mire vezet a tudományosokodás! Megoldjuk másképp, nem kell mindjárt ebbe a vastag könyvbe búj-

ni! Az állábat III. Bemapó törzsfőnek visszük, súlyos lábműtéten esett át. Levágták neki. Állítólag nemcsak azt, hahaha! Hogy fog az ennek örülni!

– Rendben van. Akkor ez egy műláb. De nézzük tovább, van itt nekünk: álladzó, azaz 1. állszíj. 2. előke, szakállka. 3. kantárnak a ló álla alatt átkapcsolódó lánc v. szíja – biztos vagyok benne, hogy ez elmaradhatatlan; aztán van itt áramtalanító villa...

– Az meg a házi dinamóhoz kell...

– Persze.... áramot is fejlesztünk? Biztosan az állábhöz, igaz? Hogyan? Ördögöm van? Az álláb akkumulátorral üzemel? Az ész megáll... aztán van itt még aranyfa (tavasszal nyíló, aransárga virágú kerti díszcserje, *Forsythia*), erdőt is telepítünk?, bálanya – micsoda? Bál női védnöke? Viszünk egy bálanyát?

– Erről nem tudok, mert erről nincs tudomásom. Elírás lehet.

– Úgy érted, szövegromlás?

– Igenis, úgy értem.

– Van akkor bongor, ami 1. bozót (os hely) 2. gyümölcsös(kert), most azt magyarázd meg, Sanyi bácsi, mire kell nekünk a bongor?

– A vámon... kell leadnunk valakinek. Érted, ugye, Arnoldkám... ez... khm... lehet, hogy nem egészen legális... de nem engednek be a határon... bongor nélkül.

– És ezt mind beszerezted? Az állábat és a bongort?

– Igenis beszereztem, meg lett mondván, és én beszereztem, de most már tényleg arra kérnék, drága Arnoldkám, Sobri, nézd végig tételesen, ha akarod, még fel is olvasom neked, de ne szakítsd mindig félbe magadat. Mert ha mindig félbeszakítod, itt ülünk estig. Én pedig már éhes vagyok, még a reggelimet sem tudtam kulturáltan elfogyasztani, csak egy kis csécsit csócsáltam, mialatt a dobókörtére al-

kudtam. No, add csak szépen ide ezt a kis praktikus jegyzéket, majd én fölolvassom, te meg addig pihenj itt az alaggyantaládán, egy szemet se aggódj, mert én egy tételt sem fogok kihagyni. Tehát akkor kezdem.

Camera obscura,
camera lucida...

– Az meg mi?

– Ugyanaz, de azt hiszem, valamivel laposabb és... izé... levesesebb, loncsosabb, arra az egyre kérlek, hogy ne szakíts mindig félbe! Azután cvibak...

– Cvibak? Álljunk csak meg? Cvibak, ami lehet 1. kétszersült 2. baba-piskóta...

– Na látod, milyen jól jön ez majd, hideg esőben, haha!

cvikipuszi, vagyis egy csók, amelyet úgy adunk valakinek a szájára, hogy közben mindkét arcát megcsípjük;

igen, persze hogy az inka nőknek; cvikker (orrcsíptető),

cvikli...

– Vagyis 1. ruhában ék alakú betoldás 2. szorongatott helyzet 3. huszonegyezésben az a helyzet, amikor valamely nagyobb értékű lap rosszkor jön???... Tudod mit, Sanyi bácsi, inkább tényleg nem kérdezek...

– Az a legjobb, hidd el, Arnót, bízd csak rám, hogy megítéljem, jó-e, ha kérdezel, vagy nem-e jó! Határozottan nem jó. Van itt azután:

cseleszta (harmóniumszerű, kis acélrudakat megszólaltató hangszer),

csorga (a bányavíz elvezetésére ásott árok)...

– Ezt hogy visszük magunkkal?

– Tasakban. Továbbá:

csoze (hitvány fráter, naplopó), hehe, hát ez is itt van ám a listán, pedig szerintem ez Gyula bácsira vonatkozik,

dobóháló (kerek halászháló, amely kivette szétterül a víz színén, majd az alatta levő halakat buraszerűen körülfogja),

dobókörte (kötél végére erősített, fából készült, körte alakú dobható nehezék), hogy ennek mennyit kellett utánajármom!),

ejtőgép (a szabadesés tanulmányozására való berendezés, ehhez a nagybátyád ragaszkodott, az olyan játszadozós, jókedvű ember, ugye?),

eketalyiga,

elektromos olló (na, végre valami praktikus, milyen jól tölti majd ezt is a dinamó!),

elültöltő (a csó torkolatán keresztül tölthető tűzfejver, kicsit avított, de a miénk),

fátyolka,

fátyolszövet,

faun – nem, nem valódi faun, műtárgy, érted, Sobrikám, valódi műtárgy!,

festőbot,

finomszemcse-kereső,

fogyasztónadrág,

gezemice (vagyis 1. száraz növényi hulladék 2. apróra vágott vegyes savanyúság 3. kotyvalék, zagyvalék) – ezt fogja Gyula bácsi főzni, hahaha!,

gyaluvas (más néven gyalukés), ez meg szerintem azért került be, mert rímel arra, hogy Gyula!,

habda (igen, az, az, 1. bőr lábszárvédő 2. ormóatlan lábbeli), gondolom, ormóatlan lábba, nem, most ne szakíts félbe, fontos tételhez érkeztem:

hópénz (egyhavi zsold v. fizetés),

hüvelykzorító (a hüvelykujj összeszorítására való kínzószerszám),

izzlap (az izzadság felszívására női ruhák hónaljji részébe varrt, félhold alakú betét), igen, persze, ez is az inka nőknek,

jak (vadon is élő hosszú szőrű, a bölényhez hasonló ázsiai szarvasmarhaféle), na, ez meg a gnú helyett lesz,

ködfénylámpa (gyenge vöröses fénnel égő, kis fogyasztású jelzőlámpa), hát, mit mondjak, ezzel nem megyünk messzire,

ködkamra (elemi részecskék nyomainak láthatóvá tételére és vizsgálatára való, különösen hidrogén és metilalkohol gőzeivel töltött edény), gondolom, a főzéshez, ehhez ragaszkodott Gyula bácsi,

költőüreg (ami vagy 1. olyan odú, amelyben madarak költenek, vagy 2. némely rákfaj nőstényeinek üreges szerve, amelyben petéiket, ill. ivadékaikat hordozzák, vagy valami egészen más),

kukoricapattogató,

marhasó (nyalósó),

maszeksár (nem állami! érted, Arnótkám, nem állami!),

nehézék (mérlegen az egyensúlyozáshoz szükséges tárgy),

nittszeg (szegecs),

pácsó, akarom mondani: *pácsó*, pékkenyér (iparilag készített, nem házi kenyér), végre valami praktikus,

pinka (vendéglőben stb. a kártyapénz összegyűjtésére való tartó), ezt mondjuk én javasoltam, mert mindig abból van a baj, az összetűzés, a neheztelés, ha a kártyapénzt helytelenül kezelik,

pint (ez meg olcsó volt, nem hagyhattuk itt), azután:

piszkafa (tűz piszkálására, élesztésére használt hegyes bot),

stoppolófa,

tárgysátor (fotózáshoz),

tasak (1. puha v. hajlékony anyagból készült zacskó- v. táskaszerű tartó), távollátó,

theraband szalag – jól mondom? – therabond?, ez meg már olyan, mint jamesbond!,

tűzköd (ige? az mit jelent, hogy ige? na mindegy),

tűzszekrény (mozdony kazánjának az a része, amelyben a tüzelőanyag ég), de ezt már igazán lehet másra is használni, nagyon jól ég benne a hüvelykzsorító is,

ürmös (vagyis örömmel fűszerezett, ezt nem is kell magyaráznom),

vágópisztoly (fémnek lánggal történő szétvágására való, hegesztőpisztolyszerű készülék), ezt azért vettem, hogy ha a tűzszekrény ajtaja beszorul, és nem tudjuk időben kivenni a felizzított hüvelykzsorítót, akkor nehogy bajban legyünk, és a hüvelykzsorító még idő előtt elolvadjon a tűzszekrényben, na? Milyen ötlet? Hogy mindenre gondolok? Ne is mondd, Arnótkám, hogy körültekintő vagyok, mert az bizony csak részben fedné a valóságot. Most már megszólalhatsz, most már azt is köszönöm, hogy nem szakítottál félbe és nem szóltál rám, hogy a felolvasás alatt ne rággam el ezt a fél zsemlét. Az életemet mentetted meg ezzel, fiam, és én tűzön-vízen keresztül követni foglak.

Erre, ahogy elnézem, szükség is lesz.

Sobri, a titkos tábori napló bejegyzése szerint, úgy néz a felszerelésjegyzékre, mintha divatmagazinból kivett szabásmintán keresné Jeruzsálemet.

Az arca, mondhatni, talányos.

Lassan, tagoltan – mint akinek már semmi se szent – három szót ejt ki az ő száján:

– Holnap... Hajnalban... Indulunk.

Zalán Tibor

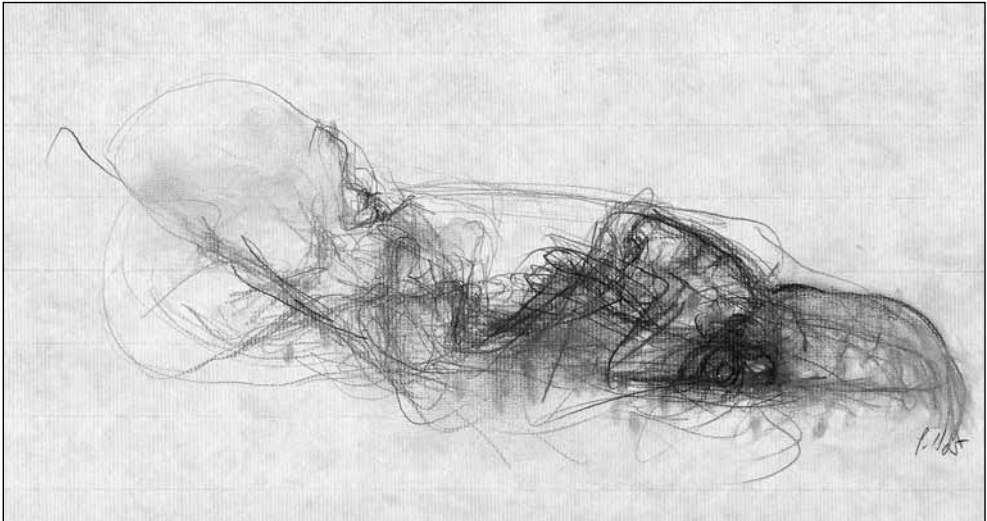
Ólomkatonák*

(Pelczér István dallamára)

Végig az úton
mennek a furcsa katonák.
Fegyver a vállon –
mellükön véres kardvirág.
Ólom a csákó,
ólom a csizma, a paripák.
Végig az úton
daltalan ajkú katonák.

Élükön kardos,
térképet néző kapitány.
Fénytelen szemmel,
sápadtan követik a katonák.
Vége a harcnak,
visszavonulnak. Nincs tovább.
Ólom egekbe
visznek az ólom paripák.

Dunántúli Napló, 1979. május 20.

* A rovat három újraközlése: Urbán László gyűjtéséből

Szeretők, örökre hőésésben

Szeretők, megállok a téli napban
szakad a hó, mint mikor elszakadtam

tőletek; minden évszakban havazott
Hó fedett tereket, templomot, padot

Hó tört a vérünkbe lázadó nyárra
hó zúdult virágzó gesztenyefákra

havak csavarogtak az őszi égben
s ti elindultatok a hőésésben

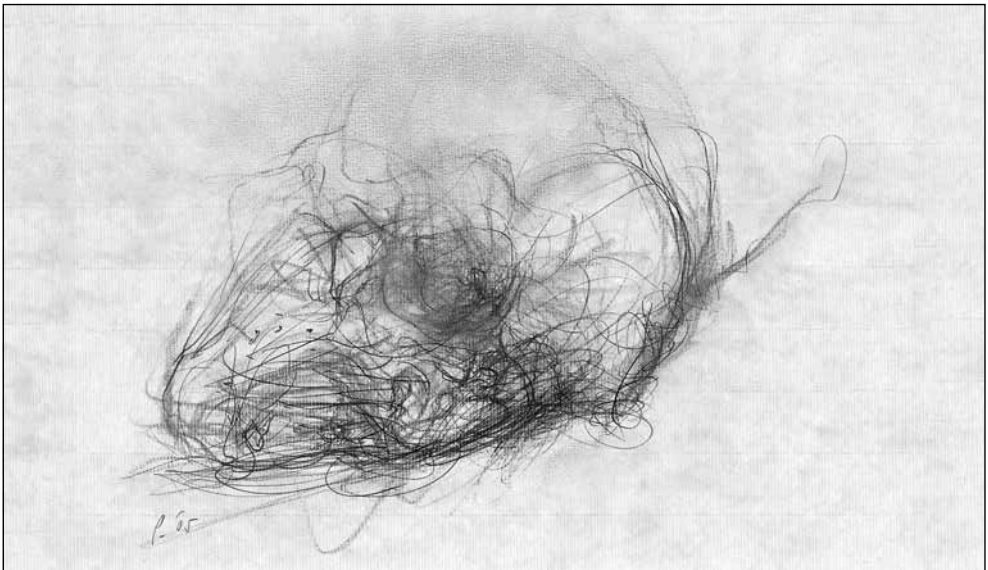
én meg feküdtem hánytató lázban
magamra maradtam a nagy vonulásban

testetek a hó már semmivé vakítja
bőrötök horzsolja papíron a tinta

Isten csak tudja miért megmaradtam
hó zúg éjszakámban hó a falakban

örökös sápasztó szibériáda
havaztok telekből havazóbb nyárba

Dunántúli Napló, 1982. december 18.

Szemek

– És mit éreznek akkor, vajon mit éreznek?

Pongrácz, a hentes vérben forgó szemekkel bámult kifelé az ablakon. Vas-tag nyakáról ezüst csikokban patakozott alá fekete trikójára a verejtéke, nyúlszőr kalapját a tarkójára tolta. Nagyon részeg volt már, s nagyon kétségbeesett.

Vele szemközt a sógora, szintén jól megtermett tanyasi ember, most megpróbálta leinteni.

– Mit, mit? Hagyd el, koma. Megütöd, jó erősen, és jól is van. Semmit nem érez már akkor, összecsuplik, és kész. Állat az csak, nem ember, no...

Pongrácz ráérős mozdulattal nyúlt át az asztal fölött, ragacsos ujjaival összefogta elől sógora mellén az inget, s egyetlen rántással az asztalra hengerítette.

– Ha most téged csaplak homlokodra, te csak fogol valamit érezni, nem?

Hárman szabadították ki a megrémült rokont a hentes kezei közül.

– Szemét – morogta Pongrácz. Mit tudja ez, milyen érzés, amikor ott állsz, szemben az állattal. S tudod, hogy percekben belül meg fogod ölni. Micsoda szakma. Úristen, micsoda szakma. Egyszer, csak legalább egyszer fellázadna valamelyik is. Hogy nekem esne, beleharapna a pofámba, hason rúgna, felökkelne és kitaposná a belemet. De csak áll, vár mindegyik jámboran, bámul azzal a nagy szemével... a szemük... olyan egyforma szemük van ezeknek. Olyan semmilyen szemük van... vagy nincs...

Izzadt. Bort rendelt még. Töltött a sógorának is. Ittak. Hunyorogtak. A béke helyreállt.

– Olyan mindegy nekik, tudod? – a hentes ott folytatta, ahol az előbb magában abbahagyta a gondolatsort. – Mert mit csinálok én egész életemben? Ölök, barátocskám. Gyilkolok, sógor. S védteleneket gyilkolok...

A sógor közbe akart szólni, de a hentes ingerülten visszanyomta a székbe.

– ...nap mint nap. S mert hogyha egy is nekem szaladna, érezném, hogy itten nekem nincs igazam. S nekem nem szabad csákánnyal fejbe kólintanom. Mert az bűn, így már tisztán az lenne: bűn. Enélkül, talán jogos is, nem igaz?

Pongrácz csákánnyal dolgozott. A hegyesebbik végével szakította be az állatok koponyáját, majd elvágta a torkukat. Mestere volt a szakmájának, érzéketlenül sújtott, iszonyatosat, tisztelettel kivárta, míg az állat lábai megroggyantak, szemében mozdulatlaná dermedt a csillogás. Csak azután vágott, erős, széles késmozdulattal.

– A szemük lehet az, a szemük, én már biztosan tudom. Nincs tekintetük. Nem akad az enyémbe, csak felém fordulnak, siralmasan, gyáván, kétségbeesetten. De mi a fenét segíthetnék én egy állatnak? Most mondd meg!

A sógor végképp nem tudta, hányadán állnak. Kedveznie kellett Pongrácznak, az előbbi rántást nem egykönnyen felejtí el.

– Miket mondsz, sógor? Még hogy gyilkos? Tudod, mit mondok én neked? Akkor az is gyilkos, aki egy legyet agyoncsap a karján.

A hentest nem tompította el teljesen a mérhetetlen mennyiségű bor, azonnal cáfolt.

– Néztél már légynek a szemébe? Ugye, nem. Hát az legfeljebb olyan, mint ha hátulról csapnád fejbe. A légy különben is, bármikor elrepülhet. S a légy be-

léd is csíp. A légy tud támadni. De amikor ott állsz az állattal szemközt, az meg néz, néz rád... – elcsuklott a hangja, tekintete elbizonytalanodott.

– Egyszer hoztak egy öreg kost. Nem is tudom, minek az ilyet levágni. Kivezettem, na, az udvarra, állunk egymással szemközt. Veszem a csákányomat, emelem, erre az a dög becsukja a szemét. Állok, nem tudok odaütni. Mondom, nyisd ki a szemedet, a fene csak essen beléd. Csukva marad a szeme. Ütném, nem visz rá a lélek. Bemegyek, hozok ki egy kis kukoricát. Szórok neki. Meg sem moccan. Oldalba rúgom, azt gondolom, elaludt. Nem, egy villanásra nyitja rám a szemét. S máris visszakozik. Ütném, nem esik kezemre. Leülök, egyszer jön a Somos gyerek, van-e birkacomb. Van, mondom, itt áll az udvaron ez az öreg kos, üsd fejbe, ha kell a hús. Veszi a gyerek a csákányt, odahúz neki, de olyat ám, hogy az rögtön fölborul. Röhög a gyerek, én meg egyszerre elkezdem utálni, de úgy, hogy azt el nem tudom beszélni. Adok neki egy tízest, mondom, eredj, kapj be egy korsóval, mire visszajössz, meglesz a hús. Megyek az állathoz, nézem, hát nyitva van a szeme. És néz engem, néz azzal a rohadt szemével...

Hallgattak. A sógor nem tudta, mit mondjon. Pongráczon teljesen úrrá lett az elkeseredés. Az első saroknál kurta adjistennel váltak el, ment ki-ki a maga virrasztó asszonyához, haza.

Pongráczné hálóingben üldögélt az ágyon, olvasott. Fialat, csendes asszonyka, figyelemre méltó idomokkal. Gyerekük még nem volt, bár a hentesnek ez lett volna a legnagyobb öröme.

Mikor meghallotta férje motozását az udvaron, sietve a párna alá dugta a könyvet, pongyolát rántott magára, s kiszaladt a férfi elé.

Az udvaron égett a villany, Pongrácz a vérelvezető csatorna mellett állt, kezében a csákánnyal. A fokát nézegette, ellenőrizte, nem maradt-e véryom rajta a délutáni vágásból.

– Megjöttél, édes uracskám? – zúdult le a feloldódott magánytól kicsit túlcordult asszony a lépcsőn, majd értetlenül állt meg a csákány láttán. Pongrácz megfordult. Tekintetük találkozott. Az asszony, anélkül hogy szemét levette volna az uráról, lassan, tétova mosollyal elindult feléje.

– A szemed! Csukd be a szemedet! A szemed... – suttogetta a hentes, ujjai rászorultak a csákány nyelére.

Az asszony vagy nem hallotta, vagy nem értette, amit mondott, karját ölesre tárva, tágra nyitott, könnyörgő szemmel közeledett. Hirtelen hallgatott el az észzaka, mint szájba rúgott legény az üres kocsmaudvaron.

Észak-Magyarország, 1980. december 7.

Prágai Tamás

Szálkás jegyzetek

2011. március–május

Jobban kellene gazdálkodni az értékeinkkel.

Egyáltalán: gazdálkodni kellene.

Felelősséget érezni a föld egy darabjáért, amit ránk bízta.

Felelősség nélkül nincs előrelépés.

Olasz vendéglő Hannoverben. Rendezett külváros, eredeti hannoveri villamosok. Jókedvű férfiak hatalmas üvegfal mögött készítik az ételt: a vendégek a konyhai hangulatot is megkapják a vacsorához, egy „érzelmi csomagban”. Jó ételek, rendes kiszolgálás, jó bor. Hétköznap este van, lassan megtelik a vendéglő, helybeliek ülnek be vacsorázni.

Jó lenne, ha ez itthon sem lenne elképzelhetetlen; ha végre helyreállna az egyensúly vágyak és lehetőségek rendszerében. Pedig az egész minőség kérdése. Hosszú távon a szolgáltatók az elvárásokhoz igazodnak. Nézzünk körül: a visszasságokban a mi vágyaink öltöttek testet.

Ameddig a vágyaink nyújtóznak, azzal takaródzunk.

Mi ilyen szörnyeket óhajtottunk magunknak.

*** * ***

Kapu

Az Új Nyolcoknak

Ez egy kapu, itt kell belépni,
ki tudja, hová, jó lenne látni,
színről színre, amit amúgy
félig-meddig is láthat bárki,

színek, formák, elesettségek
tér-idő keresztjén, ahogy estünk,
valódi fényben funkcionál
ahogy itt állunk, sápadt testünk:

mert mi, kívülről: formák vagyunk,
azok, akik megkésve jöttek,
egy régi idő színén jöttünk közöttnek;

de belül: moriák. Sors fonta szálak,
hogy magad e gomolyban megtalálhasd.
Ez itt a kapu, ez itt az út.

(A www.ujnyolcak.hu weboldalra.)

* * *

A föld porhanyós, mint a hamu. A hegy még mindig nincs beszántva, az őszi szántás késett, aztán elmaradt (a traktor fát hordott az erdőn, közben beütött a fagy). Négy dombágyam van a kiskertben, még kettőt tervezek mellé.

A dombágy készítése: kinégyszögeljük az ágyás helyét, aztán egy ásónyom mélyen „félrerakjuk” a felső talajréteget. (Szó szerint félre: az ágyás jobb és bal oldalára.) A kiásott gödör alján megfelezzük a területet, az egyik térfelet kiemeljük és a földet a másik térfélre emeljük. Egyik térfelünkön így két ásónyom mély gödröt kapunk, melyet gallyal, fakéreggel, kukoricaszárral, lombbal, szerves anyaggal töltünk fel. Erre visszakerül először a jó minőségű termőtalaj, majd az a föld, amit az alsó rétegből termeltünk ki. Most az ágyás másik felén is kiássuk a második szintet, ide is szerves anyag, termőtalaj, mélyebbről ki-termelt föld.

A rögöket elegyengetjük, komposzttal, trágyával dúsítjuk a felszínt.

Miért? A mélyben lappangó szerves hulladék komposztálódik, a felső réteget folyamatosan javítjuk, két-három év alatt kiváló, két ásónyom mély talajjal rendelkező ágyást kapunk, mely intenzív termelésre használható.

Az ágyás szélessége ne legyen több, mint három méter. Saras talajra taposni nem jó, így viszont eső után is elvégezhetjük a sürgős munkát, gyomlálást, palántázást. Az ágyás földjét ne tiporjuk!

Amszterdami korai, nanti, vörös óriás, félhosszú gyökér, május királya, matador, stuttgarti dughagyma.

* * *

Nézem, milyen jegyzeteket teszek fel márciusban a blogra.

Írom a blogregényt, töltöm fel folyamatosan; fölraakom azt a fejezetet, hogy „Hogy ne csajozzunk?”.

Találok egy bejegyzést: „Én megmondom, hogy éljük túl a tavaszt?” Megmondóhangulatban vagyok. Ez csak úgy spontán tört elő, nem voltak ilyen szándékaim. Az egész teljesen ironikus persze. Lehet, hogy a torkomon letolt társadalmi szemét provokál? Azért észre kell venni, hogy a groteszt alapvetően keleti műfaj: a keleti tömb fejlesztette ki, az a sajtósági milió, amelyet szocializmusnak nevezünk.

Az abszurd közelebb van istenhez. A groteszk a pöcegödörhöz.

* * *

Terveztem, hogy megidézem Drót Rezsőt (aki valójában Kábel Dezső), aki az inka sorstekercseket kutatja a Vatikán titkos irattárában – a *Még inkább* lapjain persze. (Lásd itt: <http://ujnautilus.info/blogok/vizalattivaros/2011/03/09/vilagvege-elott-par-perccel/>) Megidézem azzal, hogy leírom valakiről: meg van győződve róla, hogy őt parodizálom Kábel Dezső (valójában Drót Rezső) alakjában, mert ő is kutatott valahol (!)

Sajnos, ez megint csak nem lenne abszurd.

Megint csak groteszk.

Így működik egy átlagos magyar irodalmár.

Komolyan mondom, elegendem van az úgynevezett „helyi viszonyokból”.

Mától éppoly kevéssé leszek toleráns, mint az ószövetség istene. Sértődékeny leszek és bosszúálló, aki beszél, annak a nevét felírom a halállistámra, és majd meglátjuk, mi lesz.

* * *

Életem szerelme ma ebédet főzött. A verandán költöttük el, mert hogy tavaszi nap van. A hideg szél telefújta az ebédet porral. Jó volt.

* * *

Ünnepi beszéd Pázmándon, március 15-én. Hol van ma az az értelmiség, amelyik hatni tud a politikára? Hol van egyáltalán az értelmiség?

Persze, hol?

„Értelmiségnek lenni, ez elsősorban felelősségteljes, körültekintő gondolkodást jelent. Értelmiségnek nevezem azt, aki gondolkodni és dolgozni tud egy új alternatíva, egy új, alternatív ökonómia körvonalain.” A további részletek, hol máshol, itt: <http://ujnautilus.info/blogok/vizalattivaros/2011/03/16/unnepi-beszed-pazmandon-marcius-15-en/>

* * *

Bolond lyukból bolond szél: és egy jó öreg rice and beans New Orleansból.

A recept pofonegyszerű. Először is pirítsunk apróra vágott hagymát zsiradékon.

(MINDEN magyar étel így kezdődik: pirítsunk hagymát zsiradékon. Amiben eltérhetnek: milyen zsiradékon?

Ha napraforgóolaj, akkor az tuti biztosan a nyugdíjas megoldás.

Ha oliva, akkor az a nagyon vege.

Ha szögletes bóti disznósír, akkor proletár a recept, a kőbányai lakótelep környékéről.

Ha libaszír, netán mangalica, akkor aztán nagyon magyar.)

Amint a hagyma megpirult, szórjuk rá a beáztatott babot, némi felkockázott zellert és jó adag zöldpaprikát, és az egészet főzzük szét.

(Nem valami energiatakarékos eljárás – de van egy jó tippem! Én mindig takaréktűzhelyen főzöm a New Orleans-i babot, a takaréktűzhelyben pedig kukoricaszár, venyige, gally, minden gízgaz elég. Ha van kémény a házban, ahol laksz, akkor építs mellé takaréktűzhelyt, mert egyrészt jól fog mutatni – vagy ha nem, mindenesetre sajtóságos hangulatot kölcsönöz a lakásnak; másrészt minden ismerősöd azt hiszi, hogy megőrültél, és ezért ritkábban látogatnak. És milyen jól jön majd, amikor a geológiai törésvonalra épült paksi reaktor egy szép és hideg téli napon fölrobban, katasztrófa lesz, és hó és halál. Másnak. Mi pedig melegsünk majd a sugárzó takaréktűzhely mellett.)

Szóval szétfőzzük a babot.

Hülyeségnek tűnik, de nem az.

Fűszerek? Erőspaprika, és tetszés szerint bármi.

Mire a bab porhanyós lesz, addigra a zeller és a paprika sűrű péppé fő szét, és éppen ez a jó. Ezzel a péppel öntjük nyakon a hegyes rizsszemeket.

Meg lehet vadítani egy kis gumóskömény-salátával; úgy értem, ez köret, a salátát ne főzzük bele!

Ital? CSAKIS vörösbor, de nem valami testes, nehéz ital, hanem laza, amire azt mondjuk, hogy itatja magát. Megkockázatom: kadarka. Egyszerű, homoki kadarka passzol a New Orleans-i babhoz, semmi kétség, föld rabjai, feketék, magyarok, igyunk!

* * *

Unokaöcsém keresztelője, családi kerti parti. Megkérdezik, mitől jön az ihlet. Csak úgy, vagy mindig kéznél van?

Mondom, kéznél.

Elmesélem, többnyire vonaton dolgozom.

(Most is. Ezt a mondatot Tárnok állomáson írtam.)

* * *

Gondolkodom a háztáji palackozó kialakításán. A neten megtalálom a technológiát – de a konyhai pancsolás akkor is igen szűkös kapacitást jelent. Hány borospalackot tudok én higiénikusan szárítani? És hol? A fürdőkádban?

Még leginkább a fürdőkádban.

Este beszélgetés városról és vidékről a Ráday utcában. Megemlítem, hogy a legősibb metropolisz körzetében lakom. Pákozdvár a Vatyka-kultúra központja, három és fél ezer éves település. Sokszor sétálunk itt a gyerekekkel. Először nem vettük észre, hogy már ott vagyunk (térkép alapján kerestük). Meredek domboldalak, bozót. Szépen eltűnt három és fél évezred alatt.

Sajnálom, hogy ez a mi öntelt világunk nem fog ennyire szerényen beleüppedni a tájba. Jó lenne a történelmet Gaia szemével nézni. Geo-historikai szempontból mennyit nyom a latban, például, Trianon?

* * *

Gyomlálni a konyhakertet. Ha a kertemből kellene megélnem, az lennék, ami vagyok: zsellér, Illyés Gyula-i értelemben. Csak én nem a kapa végén keresem a napi betevőt, a „jövedelemkiegészítést”, hanem a klaviatúra mögött.

Mesélhetünk egymásnak Európáról. Amíg nem lesz honunkban árnyaltan strukturált tulajdonszerkezet (saját tulajdonnal bíró kis- és középvállalkozások stb.), addig marad nekünk a zsellérsors. Vagyis: inka. A letűnt birodalom helyén burjánoz a dzsungel.

Ha kinézek az ablakon, egy kortárs inka kertet látok.

* * *

A 85 éves Vasadi Péter köszöntése a Magyar Írószövetségben

Vasadi Péterrel – túl a szokványos, társasági alkalmakon, ahol ő többnyire nyáron is világosszürke „porkábtban” (az ő kifejezése!) jelent meg – három ízben találkoztam.

Első alkalommal méltatnom kellett. A Kortárs szerkesztője voltam, és a folyóirat 2003-ban Vasadi Péternek ítélte a Kortárs-díjat. Laudációt kellett mon-

danom. Ebből idézek: „Menthetetlenül összekuszálódott az időről – és így az üdvösség idejéről – való gondolkodásunk, fölborult lent és fent, kint és bent megosztásának egyértelműsége. Nem ellenvilág a miénk, nem az ellentétek, nem is a klónok és másolatok világa. Ellentétek sincsenek, hiszen a viszonylatok alapja süllyedt el, ezért az ellentétek vissza sem fordíthatók. Ezt az állapotot Vasadi 'létapálynak' nevezi (Mélypont). Éppen e létapály idején van szükség költészetre. 'A művészet lényegében költészet – idézi Kormos Istvánról szóló esszéjében Heideggert Vasadi Péter. – A költészet pedig nem más, mint az igazság megalapítása és működésbe lépése.' Mivel az alap elsüllyedt (mert elsüllyesztettük), mivel Isten halott (mert megöltük, ahogy nem Zarathusztra, hanem az esztelen ember nyilatkoztatja ki a piactéren), az igazság többé nem 'van', nem 'adott', hanem: megalapításra vár. Az egyszerűbb igazságok, mint a kétszerkettő, nyilvánvalóak. Más igazságokat viszont igazgá kell bizonyítani, ahogy Franz Rosenzweig metsző és követelő logikával állítja: egyes igazságokat az ember csak élete árán bizonyíthat igazgá, más, még fontosabb igazságok igazgá bizonyításához pedig számtalan nemzedék következetes és elszánt élete kell. Vasadi Péter költészete és esszéművészete (mert egyéb prózai munkái is leginkább az esszé műfajához közelítenek) ebben az értelemben bizonyító eljárás.”

Ma sem tudnék kiemelni ennél a gondolatnál jelentősebbet. A világ a kezünkben van, akárki akármit állít: nem lesz felmentés, egyéni döntéseink jelentősége mellett eltörpül az úgynevezett „döntéshozók”, az újkori hatalmasok önteltsége, korlátoltsága és teszetoszasága.

Második alkalommal az általam és L. Simon László által alapított Szépirodalmi Figyelő számára készítettem vele interjút 2004-ben. E beszélgetés több részlete megrendítő. „A háború végén részt vettem Passau mellett egy koncentrációs tábor kiürítésében. Egy amerikai katona azt a feladatot kapta, hogy szabályosan dózerolja el az ott maradt holttesteket. Végignéztem, hogy tolja el a tetemeket azzal a géppel, láttam forogni a testeket, karokat, lábakat. Annyira rettenetes volt, hogy ha nem tartanak vissza, lelőttem volna azt a katonát. Más alkalommal, egy lebombázott falu lebombázott templomában a romos templom közepén – valahogy éppen maradt a harmónium – a háború utolsó napjaiban egy SS-őrnagyot láttam Bachot játszani. Mellette hevert a fegyvere és a sisakja. Ma is érzem, hogy a zene vezet – valahogy meghatározóbb számomra, mint az irodalom. Teljes józansággal jegyeztem ezeket a tapasztalatokat. A zongoraművész Richternek van egy csodálatos mondata: két dolgot gyűlölök, az analízist és a hatalmat.” Ez az összetettség, a végletek egyidejű szemlélete és az érzelmek dosztojevskijji végletessége jellemzi a szememben Vasadi Péter látásmódját. A beszélgetés néhány részlete közvetlenül az írásról szól: „De később, amikor írni kezdtem, sosem a témát írtam meg, hanem a belső hullámozást, amelyet az események keltettek bennem. A *Jelentés Babylonból* szövegei közt szerepel egy vers: vörös béléstű köpenyű lovasok jelennek meg benne – senki sem vette észre, hogy ez a vers a forradalomról szól. Erre gondolok, amikor belső hullámozásról beszélek. Életem nehéz eseményeiben sem a szenvedést tettem szóvá, hanem azt, hogy ez az életem, és akármilyen legyen is, az enyém.” Otthon lenni a létben, otthon

lenni a versben – ezzel a két fogalommal pedig Vasadi Péter gondolkodását és költészetét jellemezném.

A harmadik találkozás: közvetett; egy kötet hozta, amelyben Végh Attilával beszélget Vasadi Péter. Úgy gondolom, hogy ez a könyv fontosabb köreit találja meg annak a magnak, amelyből Vasadi versei is születnek, mint az irodalomtörténet. Egy pogány és egy keresztény beszélgetésének metszetében, vélem, a szentség mibenléte áll. A szentségé, melyet sem a vallásos, sem a hitetlen nem találhat meg. A vallásos azért, mert megbotránkozik annak megfoghatatlan, sőt, rettentő természetén; a hitetlen azért, mert zavarja annak irracionális tulajdonsága. A szentség így titok marad a racionalista kor és racionális társadalom előtt. Mi sem jellemzi jobban ezt az elhallást, mint Szophoklész sorának polgári félrefordítása. „Sok van, mi csodálatos – szólal meg a kar Trencsényi-Waldapfel Imre fordításában, az Antigoné (persze!) gimnáziumi tananyag –, de az embernél nincs semmi csodálatosabb.” A „csodálatosnak” fordított eredeti állítmány helyén a „rettentő, rettenetes” szóval is közelíthető „fenséges” áll. „Az embernél semmi sem rettenetesebb” – ez a fordítás semmivel sem lenne pontatlanabb. A fenséges ugyanis kétarcú. Eredete, ahogy a csodáé is, a szentségben gyökerезik; de ennek a fogalomnak nincs „vallási hovatarozása”. Nem véletlen, hogy a teológusok mellett költők emlegetik fel. A költői nyelv – már Platón rosszalóan jegyzi meg – kapcsolatban áll a rendkívülivel. Vagy, ahogy tudálékosan fogalmaztam *Kivezetés a költészetből* című tanulmányomban, a „jelentő” és „nem jelentő mezők” egyaránt aktiválódnak a költői nyelvben. Ezek a „nem jelentő mezők” nem a nyelv, hanem a váratlan, a szokatlan, a kreatív, az újraalkotás talaját jelentik. A nyelv ilyen „töréseiben” a költészet megnyílhat a szentség felé. Megnyílhat – ezt feltételes módban mondom. Mert ehhez az eszköz kevés, ehhez a lét sajátos tapasztalata kell.

Heidegger idős korában az emberről mint a „lét pásztoráról” beszél – ezt az említett beszélgetőkönyvben mindketten meghökkentőnek, túlzásnak tartják. Eltér a véleményünk. A pásztor számunkra elsősorban keresztény fogalom. De észlelni kell, hogy Jézus a lét viszonzszavaihoz, a primer értékekhez fordul akkor, amikor példabeszédekben tanítja követőit. A legjelentősebb példázatokban a gabona, a kenyér, a szőlő, a bor, a gyümölcs, a füge, az olaj, a víz szerepel. Úgy mondanám, hogy az emberi létezés alapelvei. Azok a kulturális minimumok, melyek nélkül emberi élet nem elképzelhető. Az étkezés során a kenyeret semmi sem helyettesítheti – a kenyérhez bármit ehetünk, de helyette: semmit. Ugyanígy, az ételt a borhoz választjuk, nem fordítva; víz nélkül pedig egyáltalán nincsen élet. Az emberi munkavégzésről szólva szintén az alapokról szól ezekben a példázatokban: a szőlőművest és szántóvetőt említi, és ugyanígy a pásztort. Azt hiszem, ez annak visszatetsző, aki nem ismeri ennek a tevékenységnek a primer jelentését. Szerencsés voltam, a kilencvenes években néhány évig élhettem Somogyban, pásztorok közelében. Még ebben a végső-kig lepusztult környezetben is kitűnt ennek az életformának a mindenén átütő gondoskodása. Az állatnak legelő kell, itatni kell – ezek a szempontok előbbre valók az ember igényeinél. Ugyanakkor a pásztor nem rohan, nem sűrög-forog; eltűri a természet viharait, az éhséget, de helyette kutyája dolgozik. Felügyeli

és rendezzi környezetét. A pásztorok ismerete teszi számomra valóssá Heidegger mondatát.

Általában gyűlölöm az úgynevezett irodalmi eseményeket, és újabban menekülök a szereplések elől. Vasadi Péter köszöntésére örömmel jöttem. Most, hogy újból elővettem Vasadi Péter munkáit, korábbi gondolataimat még helytállóbbnak érzem. Semmi sem jellemzi számomra jobban a munkáit, mint a jelentős dolgok körüljárása: költészetében viszonzyszavakat állít középpontba; olyan fogalmakat, melyekhez képest elhelyezhetjük világunkat; költészete így viszonzyszavak körüljárása, értelmezése. Ezt a szellemi feladatot a világ nem támogatja. Visszavonultan, a sikerek vágyáról lemondva adódik erre lehetőség. Kiváltképpen örülök ezért, hogy a világ figyelve az utóbbi években mégis e munka felé fordult, és figyelmes szervezetek jóvoltából adódik lehetőség a közös ünneplésre.

Andersen–Zalán

A kis hableány

gyermekopera-féle

Szereplők

Kis hableány

Királyfi

Nagymama

Két hableány nővér

Lány – Izabella

Vízi király

Matrózok

1. jelenet – hajó a tengeren

Alkonyodik, de a táj még a lemenő nap színeit mutatja. Háromárbocos hajó ring a vízben. A hajóról harmonikaszó hallatszik, mulatozó matrózok hangja.

TÁVOLI MATRÓZDAL

*Indul a hajó, a sziget messze,
hol majd kikötünk kincset keresve,
nincs idő mostan a szerelemre,
ne jöjj, babám, ne közelembel!
Indul a hajó, vitorla feszül,
itt hagylak, babám, itt most, egyedül,
ott állsz a parton, potyog a könnyed,
felejts el, legyen neked is könnyebb!...*

A mélyből egy kis hableány közeledik a hajóhoz, kíváncsian nézi. Életében először lát ilyet, eddig nem volt szabad víz alatti palotájukat elhagynia.

HABLEÁNY Nem is bálna, nem is cápa, nincs uszonya, nem lóbálja, roppant nagy és tetejében nagy korong van, vörös éppen... azt hiszem, az égen... Mondták lent, hogy van a Víz Alatti Világ és van a Víz Feletti Világ, de oda ne ússzék

fel egyetlen hableány... se, aki még nem múlt el tizenhat éves! Veszélyes. Ott lakik az ember. Szeszélyes lény, van lába, azon hol előre, hol hátra mozog a Víz Fölötti Világba'.

A hajó korlátjához most egy királyi koronás fiatal férfi lép. Nézi a naplementét, a hableány nézi őt. Ezt a férfit nem veszi észre.

HABLEÁNY Egy ember! Igazi embert látok... A lábán jár... nem esik el... arca barátságos... nem is... szép... de mit beszélsz, lány, ilyeneket mondani egy hableánynak szégyen. Férfi és szép... Ragya törölje képem... De mégse... Ott áll, és messze néz... Vajon az emberek milyen messze látnak? És birtokában hány csodának vannak? Most a nagy... izé... széléhez lép... milyen megragadó kép... koronájára ül az a vörös nagy korong, és nem esik el alatta. Erős lehet, szívós fajta, mondaná apám, a Vízi király. Ő persze nem erős, semmit se csinál egész nap, csak uralkodik. Sellő-országban ez azt jelenti,

unatkozik... Jaj, észrevett... Nem, mégse... Óvatosnak kell lennem, ha már felmerészkedtem a víz felszínére... meg fognak büntetni érte. De az ember látványáért megérte. Ennek az embernek... Ezt meg miért mondom? Bent többen lehetnek, szebbek, ügyesebbek, messzebb látók... mind egy. Őt választottam. És milyen különös... ismerem valahonnan... Mintha láttam volna már e vonásokat... a homlokot... szemet... az arccsontokat...

A sötétedő égre petárdák süvítenek fel, a kis sellő riadtan merül alá. De kíváncsisága és immár vonzódása legyőzi a félelmét. Felúszik a hajóhoz. A királyfi még mindig ott könyököl, nézi az égre rajzolt csodákat.

HABLEÁNY Jé, mik nincsenek itt, a Víz Fölötti Világban! Lángoló halak az égen, mint nagymama szobájában az egyik képen, olyanok éppen, és a koronás ifjú őket nézi... emlékezetem az arcát idézi... Miért is nincs lábam, hogy eléje álljak, királyfi, megöl utánad a bánat... buta hableány, így hogy beszélhetsz? Azt se tudod, szeretne-e téged. Mondják, szép vagyok, de ilyenben senkire sem hallgatók, csak a nagymamára. Na, elég volt mára a báméskodás, máskor is felszököm ide, most pedig nyomás vissza... Megállj... Lentről elindultak az áramlatok... Viharzik mindjárt a tenger, menekülnek lent már az állatok sziklák réseibe, odvak menhelyére, menekülj, királyfi, te is, ezzel az... izével... széttör apám haragja, lehet, már engem keres, ő küldi a vihart, a víz alatti szelet... nem vesz észre semmit... szólok... de nem szabad... baja esik... akkor sem...

elpusztul... belehalok... mégse szólhatok!

KIS HABLEÁNY ELSŐ DALA

Szörnyű vihar lesz, a tenger ordít, pusztítanak mindent morajló szelek, törnek a sziklák, fák és halnak majd semmit sem sejtő ártatlan emberek. Apám haragja küldi a vihart a világra, már mindenhol keres, máskor nem szököm meg, vagy majd szólok, elugrom moszatért, papa, ne keress!

2. jelenet – vihar a tengeren

A tenger mélyéből vihar örvénylik fel. Táncoztatja, dobálja, recsegtet-ropogtatja a hajót. Hullámok tornyosulnak, villámok cikáznak, a hajó kettétörik, a matrózok ordítva zuhanak a háborgó mélységbe a királyfi-val együtt.

HABLEÁNY Tudtam, hogy ez lesz... micsoda zűrzavar... hol van az emberem... keresd, hableány, keresd hamar, a sok roncs karcsú testét összetöri, a cápák már jönnek, valamelyik még megeszi... Itt van, de már gyenge... kapaszkodik valami fába... görcsben a keze... alig mozdul a lába... de jó! Most leviszem apám víz alatti birodalmába, és... feleségül vesz. *(Átfogja, és merülni kezd vele a víz alá.)* Na, gyere, szerelmem... hableány, megint mit beszélsz... szádra ütök... de foglalt a kezem, benne, karolom, a szerelem... De mi van veled? Tested rángatózik... ilyen az emberi szerelem?... arcod eltorzul... szemed kitágul... jaj, nagymama mondta, hogy földi ember csak holtan juthat le a vízi birodalomba... ostoba hableány, vissza a felszínre, levegőre hamar,

sok vizet nyelt, a só gyenge tüdejébe mar... *(Fölrémek, a királyfi harsogva kapkodja a levegőt, köhög, rángatózik a teste.)* Majdnem megöltem. Tényleg nem való nekem még az élet. Mondta is papa, kíséret nélkül tizenhat éves koromig a felszínre nem jöhetek.

VÍZI KIRÁLY ELSŐ DALA

*A jól nevelt habléány
nem hagyja el lakhelyét,
szót fogad az apjának,
nem kérdez, csak teljesít.
Nem megy fel a felszínre,
embereket kerüli,
a jól nevelt habléány
épp ilyen, vagy ilyesmi...*

HABLEÁNY Azt hittem, hogy papa csak papol. Lám, a szófogadatlan meglakol. De még él. Ki kell vinnem a partra. És ott? Ott majd eldöntöm, mit teszek. Addig csak vigyetek, hullámok, haragos szelek. Tartalak, királyfi, öllelek, védelek.

Végre szárazföldet pillant meg. A partot zöld erdők szegélyezik, s a fák közül templom vagy kolostor magaslik – a habléány nem tudja biztosan, miféle épület lehet. Körülötte citrom- és narancsfák virulnak, karcsú pálmák bólogatnak a kapuja előtt. Egy kis öblöt formált itt a tenger, nyugodtan, simán kéklük a víz a fehér föveny lepte magas szirtek között. A habléány odaúszik a királyfival az egyik szirthez, lefekteti a fövenyre, s úgy fordítja a fejét, hogy jól érje a meleg sugarú nap. A királyfi arca lassan étellel telik meg. Csak a szeme marad csukva.

HABLEÁNY Milyen szép, ahogy itt fekszik. Miért is nincsen lábam... csak ez az uszony... iszony, ahogy ránézek, pedig milyen büszke voltam rá... és mellemben ez a szüntelen csobogás... nem, ez dobogás...

valaki veri ott belül... kiengedném, de hogyan... milyen sápadt arca van... Megcsókolom... tudom, nem szabad... csak a homlokát... gyönyörű árnyalak, én téged... téged láttalak már... egyszer rég... az a kép a nagymama falán!... Te voltál az... de talán mégse, mama már öreg, te meg még délceg, fiatal... csak most az erőd elhagy még... épp ilyen a falon az a kép... kelj életre, egyetlenem, nem halhatsz meg még... látod, mennyi szépség van itt... már nyugodt a tenger, kék és derűs az ég, hiába, hogy az alkonyat a kékbe már itt-ott szürkét is vonat...

Egyszer csak megzendülnek a nagy, fehér épület tornyában a harangok. A habléány kijjebb úszik a tengerbe, megbújik egy szirt mögött, lesi-várja, mi történik a szépséges királyfival.

HABLEÁNY Mennem kell. Ki fogok kapni... Nem merem egyedül itt hagyni... Ébredhetnek majd éjszakai állatok. Megvédem tőlük, bár csak gyöngö kis habléány vagyok. Hátha életre kel... a lábán el tud menni... Indulnom kéne haza... nem tudom megtenni.

Egy arra járó fiatal lány talál rá az eszméletlen fekvő királyfira. Letérdel mellé, a királyfi lassan magához tér, rámosolyog.

KIRÁLYFI Megmentetted az életemet, lány. Szép megmentőm, köszöntelek.

LÁNY Csak megtaláltalak, felség.

KIRÁLYFI Ne szerénykedj! Ebben a viharban egyedül nem vergődhettem volna ki a partra. Ki vagy?

LÁNY A közelben lakó halász lánya, uram.

KIRÁLYFI Ne szólíts uramnak. Szólíts mátkámnak. Hálából, hogy meg-

mentetted az életemet, feleségül veszek.

LÁNY Ekkora kegyet én nem remélhetek, felség...

KIRÁLYFI Mát-kám. Mát-kám. Tanuld meg, kedves! Nem érdekel, hogy csak egy szegény halász lánya vagy. Hamarosan annak a fehér palotának leszel az úrnője.

LÁNY Ahogy felséged akarja.

KIRÁLYFI Így akarom. Most segíts, karolj belém, mert nagyon elgyengültem a küzdelemben a tengerrel, és menjünk fel a palotába.

A lány belekarol a királyfiba, elindulnak a palota felé. A kis hableány csalódottan nézi végig a jelenetet egy szikla takarásából.

HABLEÁNY Ez nem igazság! Nem is ő mentette meg! Hazugok az emberek. Nélkülem már rég a tenger mélyén lenne a sírod, királyfi. Megmentettelek. S hálából feleségül őt veszed el. Igaz is, mit akarhatnék én az emberek között? Kár, hogy nekünk nincs könnyünk... valami mégis a szemembe szökött...

A KIS HABLEÁNY MÁSODIK DALA

*Víz alatti palotámba
vágynom vissza, hová lárma
nem hallik le a világból,
legyek immár oda zárva
mindörökre, s elfelejtem,
amit láttam, amit tettem,
elfelejtem mindörökre,
akit láttam s megszerettem.*

Búcsút int a távolodó párnak, és elmerül a vízben. Könnyű habfoltok jelzik már csak, hogy egy pillanattal előbb még ott volt.

3. jelenet – a Vízi király birodalma

A Vízi király palotájának nagyterme. A két nagyobbik lány az egyik sarokban játszik, nagymama húnárszálakból ruhácskát kötöget, maga a király a trónon szunyókál. A kis hableány a másik sarokban kuporog, valahova nagyon messze bámul.

NAGYOBB Láttam, hogy fent volt.

KISEBB Követtem én is. Láttam...

NAGYOBB Hogy utáltam...

KISEBB Fejét a vízből messze kiemelte...

NAGYOBB A kis pisis. Kis hablánynak nem szabad...

KISEBB tizenhat éves koráig úszkálni...

NAGYOBB ...csak a víz alatt.

KISEBB Egy hajót bámult.

NAGYOBB De széttörte a vihar.

KISEBB Valakit vonszolt a part felé.

NAGYOBB Azt már nem láttam. A sok roncs bezavart a képbe.

KISEBB Sokkal többet nem láthatam én se, egy cápa veszélyesen rám lesett.

NAGYOBB Azóta csak kuporog, hangját se venni.

KISEBB Fél, hogy kiderül, s papa a seprűvel el találja verni.

NAGYOBB Megmondjuk?

KISEBB Beköpní? De mégis...

NAGYOBB És ha máskor is...

KISEBB Igaz. Ez mindenre képes.

NAGYOBB Hadd tanulja meg idejekorán, mit szabad és mit nem!

KISEBB Jó kis hableány szót fogad, s úszogat idelent.

NAGYOBB Én megmondom.

KISEBB Ha nem te, megmondom én.

NAGYOBB Mondjuk meg együtt.

KISEBB Úgy kisebb a veszély, hogy dühében nekünk esik.

NAGYOBB Ketten vagyunk. Több is az eszünk.

KISEBB Kezdd te!
 NAGYOBB Jó, de kinek?
 KISEBB Ne a nagymamának. Gyönge már és... süket.
 NAGYOBB Igaz, papa tartja rég a gyepiót.
 KISEBB Szegény anya...
 NAGYOBB Ilyen a nemlét. Egyszer elment, és nem jött vissza.
 KISEBB Lehet, hogy neki is ez lenne a sorsa, ha...
 NAGYOBB ...ha mi nem leszünk részen.
 KISEBB Azon leszünk.
 NAGYOBB Papa, lenne kis beszédem veled.
 VÍZI KIRÁLY Épp most, amikor végre pihenek? Ott a nagymama, mesélgessetek neki.
 KISEBB Ez a történet pilláid biztosan felveti.
 VÍZI KIRÁLY Mondd, ha annyira fontos.
 NAGYOBB Fent volt a lányod... a legkisebb... a felszín felett...
 VÍZI KIRÁLY Fent?... Fent volt? Fent voltál? Ha ez igaz, te, én...
 KISEBB Fent ám, egészen a víz tején.
 VÍZI KIRÁLY Ússz csak élém, legkisebb lányom! Arcod sápadt, hajad zilált, szemedet alig látom... Mondj el mindent, semmit se tagadj.
 HABLEÁNY Nincs mit mondjak, hallgasd, ők mit mondanak!
 NAGYOBB *Én se voltam mindig szófogadó, rendes, tizenégy se voltam, mikor először a felszínre mentem, papa utánam jött, dühös volt, visszahozott ide, tíz napot ültem legsötétebb tömlöce mélyébe'.*
 KISEBB *Én már tizenöt is voltam, mikor elcsatangoltam először.*

Még a partra is kimentem, ott leheveredtem és lószőr akadt a fogaim közé, hazajöttem, hopp, jé, ez meg mi, kérdezte papa, a lószőrt kivette, fenekem söprűvel verte.
 NAGYOBB De te mit láttál, halljuk!
 KISEBB Hallani akarjuk!
 NAGYOBB A roncsok között kit kerestél?
 KISEBB A part felé mivel cipekedtél?
 NAGYOBB Miért nem menekültél, ha érezted, hogy jön a vihar?
 KISEBB A szárazföldre léptél? Nyisd ki a szád, hadd nézzem a fogad!
 VÍZI KIRÁLY Hagyjátok! Beszélj!
 NAGYMAMA Nyugi, nyugi, ne bánstátok, már elmúlt a veszély!
 VÍZI KIRÁLY Te csak ruhát kötögess, s ne belém kötögess, nyanya...
 NAGYMAMA Régen azt mondtad, anya...
 VÍZI KIRÁLY Lehet, hogy romlik a fogam. Látod, már szép dús sörényem is oda van... Szóval, csak hallgass, kötögess a hínárt, majd én kezelésbe veszem ezt a szép lányt. Mit láttál, halljam!
 HABLEÁNY Semmit. Semmit a viharban...
 VÍZI KIRÁLY De előtte... de közben...
 HABLEÁNY Előtte az eget, vörös koronggal. Szép volt, egyszer, csak úgy, előkerült valahonnan. Addig meg vörös és szürke kis állatok kószáltak az égen, és egy nagy szörny pihent ott. Fölöttem éppen.
 VÍZI KIRÁLY Szörny? Hogy nézett ki?
 HABLEÁNY Algás volt az alja. És fehér szárnyai voltak neki.
 VÍZI KIRÁLY Az jó. Az akkor egy hajó. Mi volt rajta?
 HABLEÁNY Nagymama egyik régi fényképe.

NAGYMAMA Hagyd el! Nem szeretem a badar beszédet. Az én régi képem... egy hajón... hogy került volna oda?

VÍZI KIRÁLY Az is lehet, nap érte az agyát. Vagy roncs roncsolta szégyent. Kép a hajón, nagymama képe. Ha lenne kedvem, röhögnék egy nagyot. Kérem a söprűt! Jusdod így is megkapod.

NAGYMAMA Hozzá ne érij! Nem látod, az emlék hogy leverte? Már egy hete történhetett, de ki még nem heverte. Inkább örüljünk, hogy nem lett veszte kíváncsisága.

VÍZI KIRÁLY Igazad lehet. Bánkódjék, a fene bánja, ha szófogadatlán. Máskor odaveszik, vagy visszajön uszony nélkül, fogatlan... Hagyjatok dolgozni tovább a trónon. Te kötögess vagy fonogass tovább, ti csavaroghattok egyet, nem bánom. Csak csönd legyen. Estig időmet uralkodásra szánom.

Ismét elszunnyad a trónon.

KISEBB-NAGYOBB

*Nincs igazság,
el se verte,
még jó, hogy
meg nem dicsérte,
kis csipásnak
mindent szabad,
mert nagymama
mellette van,
de mi majd jól
elpáholjuk,
jusst is a
börtönbe zárjuk,
eltörjük a
söprűt rajta,
gyere, testvér,
rajta, rajta!*

A király hortyog a trónon, nagymama kötöget, a nagyobb lányok verik a kis hableányt, aki összekuporogva, mint egy rongycsomó, túri ezt, és nagyon messzire néz.

4. jelenet – a Vízi király palotájában

A kis hableány kettesben van nagymamával. Nagymama abbahagyja a fonást, közelebb húzódik az unokájához.

NAGYMAMA Nekem elmondhatsz mindent, én olyan süket vagyok: meghallok mindent, de tovább semmit sem adok...

HABLEÁNY Nem láttam semmit. Csak azt a hajót... vagy mit...

NAGYMAMA Ne riadj, halacskám, én hiszek neked. Lábad ugyan nincs, de van elég eszed eljátszani az ostobát. Ne folytasd tovább! Valami történt, te már más vagy, mint aki a víz fölé kiemelkedett aznap.

HABLEÁNY Nagymama, én tényleg láttam ezt a képet a valóságban. A hajón állt és a vörös korongot nézte. Korona volt a fején. Ugye, te hiszel nekem és megértesz.

NAGYMAMA Elhiszek mindent. Hogy láttad. Még csak nem is nevezném csodának.

HABLEÁNY Akkor mi? Hogy lehet, hogy egy kép... egy férfi a hajón... és ilyen épp... valami emlék?...

NAGYMAMA Én is tartozom neked egy vallomással. Amikor tizenhat éves lettem, a felszínre felmehettem. Ott megláttam egy fehér várat. Egy férfi fehér paripákat vezetett kötőféken. Majd később elmondom, mi micsoda, s mi van miképpen. A hölgyek napernyő alatt jártak. Az urak nem viseltek mást, csak fehér ruhákat. Zöldelltek a ligetek, csörgedezett minden patak. Minden ragyogott, s elvakított a pillanat, s az, hogy a kapun kilépett ő, kit a képen látsz. Nem volt más, mint maga a király. És engem, a naiv gyereket... észre se vettem... meglopott... kilopta

titkon a szívemet. Ahogy az unokája, mert ő lehetett az – éppúgy a tiedet. Éjjel-nappal rá gondoltam, nem ettem, lefogytam, nem ittam, kiszáradtam, az úszásban kifáradtam, a játékot már ellöktem, ha tehettem, máris szöktem kastélyához, hogy meglessem... de mi soha nem lehetünk ketten... kettesben...

HABLEÁNY Miért, nagymama, ha szeretted?

NAGYMAMA DALA

A hableány embert nem szerethet, az ember halnak néz és megvet, farkúszónk van, nincsen lábunk, szépen csak a vízben járunk, nincsen hangunk, hogy beszéljünk, nincsen könnyünk, mivel sírjunk, mindenünk van, s nincsen semmink, itt fogsz te is megöregedni e víz alatti rossz várban.

HABLEÁNY Miért nem tetszik nekik az uszonyunk?

NAGYMAMA Mert épp az teszi, hogy számukra halak vagyunk. Egyszerre halak és emberek. Sokakat taszít e különös egyveleg, ami vagyunk. S ugyan, kit érdekel a vágyunk, az álmunk, hogy mi is a földön járjunk...

HABLEÁNY Nagymama, ugye megtartod a titkomat?

NAGYMAMA Meg, meg. De ne törd tovább magad!

HABLEÁNY Nem azt, amit mondtam. Amit mondani fogok.

NAGYMAMA Mit tervezel, te lány?

HABLEÁNY Én elúszom a várhoz minden nap hajnalán, megvárom, hogy lássam, így öregedek meg majd, együtt a várral, csak hogy lássam, minden reggel elszököm innen, s ezt ő meg sem tudja majd...

NAGYMAMA Megtartom titkodat. Az isten segítsen!

5. jelenet – a palota körül – több apró jelenet...

A hableány ettől kezdve rendszeresen fölúszik a tengertől a palotához vezető csatornában, hogy láthassa a palota kertjében menyasszonyával sétáló, évődő szerelmét. A királyfi mit sem sejt az egésről, a bújócska kezdetben játék a hableány részéről, majd egyre jobban sorvadni kezd, mindinkább erőt vesz rajta a bánat.

aljelenet 1

KIRÁLYFI Kedvesem, letépek egy szál rózsát. Az ön puha kezéhez...

LÁNY Azt a rózsát nyújtsa ide nekem.

KIRÁLYFI Előbb megcsókolom a legfölső szirmát.

LÁNY Ez kedves öntől. El is vártam.

aljelenet 2

LÁNY Erősen süt a nap. Nem legyezne?

KIRÁLYFI E lomb elég dús. Letöröm, s halovány arca fölé tartom.

LÁNY A nap a bőr ellensége.

KIRÁLYFI Én minden és mindenki ellen megvédek.

aljelenet 3

KIRÁLYFI Este bál lesz. Azt akarom, hogy maga legyen a legszebb.

LÁNY Nem lehetek, ha vannak nálam szebbek.

KIRÁLYFI Nincsenek. Új ruhát hozattam. A legpompásabb kelme.

LÁNY Ön nemcsak király. Lovag is...

KIRÁLYFI Így kívánja az etikett. S a király szerelme.

aljelenet 4

KIRÁLYFI Lassan házasodnék...

LÁNY Nem kell úgy kapkodnia ezzel, felség... idő van rá, ön még fiatal...

KIRÁLYFI Nem szeret?

LÁNY Ki ne szeretné önt? Szép és okos. Ha házasodni akar, házasodjék!

KIRÁLYFI De én magát akarom majd elvenni.

LÁNY Nos, akkor majd tessék úgy tenni, ha házasodni akar!

KIRÁLYFI *Én elveszem...*

LÁNY *Ön elvesz...*

KIRÁLYFI *Önből királyné lesz...*

LÁNY *Ez nagyon kedves...*

KIRÁLYFI *És gyermekeink lesznek...*

LÁNY *Kér még egy kis kekszet?*

KIRÁLYFI *És a birodalmam...*

LÁNY *Minden bizodalmam... önbem...*

HABLEÁNY Ezt nem bírom sokáig. Enyelegnek. A helyemen az a másik lány. Nem is szereti talán. Házasodni akartok? Nem hagyom. Én mentettelek meg, királyfi, enyém a kezed, a jutalom. Csak egy kis hableány? Na és? Ki ez a másik lány? Egy senki. Nem is nagy ész. Félreértés miatt leszek boldogtalan egész életemben, és élek majd magam? Megyek, hátha nagymama titokban tud valami receptúrát erre a gondra is, és kihúszom belőle. Az életemet áldoznám érte, ő meg egy másik lányt vezet oltár elé. Most pedig lefelé! Csak mert hallány vagyok? Azért... Valami megoldás csak van! Hogy nekem is lábam legyen... Jól van, megyek, megyek...

6. jelenet – A Vízi király palotájában

Nagymamával kettesben.

HABLEÁNY De én nem tudok majd nélküle élni...

NAGYMAMA Mindent ki kell bírni, mindent elviselni.

HABLEÁNY Igazi ember akarok én is lenni.

NAGYMAMA Az nem fog menni.

HABLEÁNY Azt akarom, hogy legyen nekem is lábam. Iszony, ahogy a főnyen klapfog utánam ez a rohadt uszony...

NAGYMAMA De meg fogsz halni, ha ember leszel!

HABLEÁNY Nem érdekel. Miért, a hableányok örökké élnek?

NAGYMAMA MÁSODIK ÉNEKE

Egy hableány háromszáz évig él,

egy ember jó, ha nyolcvanig.

Egy hableány sosem öregszik meg, az ember viseli az öregedés kínjait.

Ha a hableány meghal,

fehér tajték marad utána.

Ha egy ember meghal,

testét koporsó lezárja.

A hableány háromszáz évig él,

ez szinte kimondhatatlan.

Az ember alig egy évszázadot

– de lelke halhatatlan...

HABLEÁNY Vállalok minden veszélyt, hogy igazi ember legyek. Bármilyen is a sorsom, elé megyek. Nem akarok háromszáz évig élni. Elég három is... de azt boldogan. Segíts, nagymama, tudom, hogy az átváltozásnak valami titka van... halfarkam váljék le rólam... akarom! Vele az életem boldogtalan...

NAGYMAMA Ha ennyire szeretnéd, segítek neked. De nagy ára van az átváltozásnak.

HABLEÁNY Bármilyen vállalok a lábamért.

NAGYMAMA Mindent nem vállalhatsz.

Azért lesz nehéz. Főzetet készítek, melyet ha megiszol, leválik rólad az uszonyod. A parton fogsz járni, emberként mozogni, sétálni.

HABLEÁNY Máris olyan boldog vagyok...

NAGYMAMA Várj még... az áldozatok s a következmények fájdalmasan nagyok.

HABLEÁNY Mondj el mindent, ne kí-mélj! Én nagy vagyok, sose félt, nagymami!

NAGYMAMA Sohasem fogsz tudni fáj-dalom nélkül járni.

HABLEÁNY Nem?

NAGYMAMA Nem lesz kellemes tehát sétálni, minden lépés irgalmatlanul fog fájni. Ezért te úgy jársz majd, mint akinek nem ér le földig a lába. Mint aki örökké táncol – önmagába'. Vagy lebeg, mint a föld feletti könnyű árnyak, fellegek. Mint ki a levegőben sétálna...

HABLEÁNY Vállalom. Vállalom... jöhet bármilyen fájdalom.

NAGYMAMA A másik áldozat, nem szólalhatsz meg többé. Halé marad életed végéig a szád, hang el nem hagyja soha...

HABLEÁNY Ez a sors mostoha.

NAGYMAMA Te akartad. Néma leszel, de majd megértenek. Eljátssza az arcod, mutogatja kezéd, amit akarsz.

HABLEÁNY Legyek néma, nem bánom, csak némaságom némán hordhassam emberi lábon. Mi a harmadik, nagymama?

NAGYMAMA Harmadik... az téged nem érint... olyat nem is mondtam...

HABLEÁNY Mondtál... zavarban vagy. Mondd meg nyomban, mi a harmadik áldozat lábamért.

NAGYMAMA A főzetbe bele kell keverni igazi vért.

HABLEÁNY Ha kell, érte odaadom az összes vérem – nélküle az életet se kérem...

NAGYMAMA Az a vér az én vérem lesz, ajándék az életedhez...

HABLEÁNY Nem fogadhatom el... mi lesz az életeddel utána?

NAGYMAMA HARMADIK DALA

Ti még nem tudjátok, már csak tícsepp a bennem munkáló piros élet,

most már a tiéd lesz, készül a főzet, nem voltam boldog, hátha te megéled...

csak tícsepp vér az élet.

HABLEÁNY Én mindjárt elsírom magam...

NAGYMAMA Nem. Mész játszani vagy leskelődni a várhoz boldogan – boldogtalan. Mire megjössz, asztalon vár a főzet. Búcsúzzunk, kis unokám. Meglátod, így nekem is, neked is minden szép lesz...

Összeölelkeznek egy pillanatra. Azután nagymama gyöngéden kitolja az ajtón a kis habeányt. Nagyot sóhajt s nekifog a főzet készítéséhez, melyhez előkészít egy jellegzetes kis fiolát.

7. jelenet – a parton, a kastély előtt

A kis habeány megérkezik a fiolával a kastély elé. Megissza annak tartalmát, valóban leválik a farkúszója, s gyönyörű lábai lesznek. Abban a pillanatban azonban, amikor rááll azokra, a fájdalomtól összeroskad és elájul. A királyfi talál rá.

KIRÁLYFI Veled mi történt, leányka? És ki vagy? Kastélyom parkjába hogy kerültél? Milyen szép vagy! Milyen törekeny... Mit tegyek, hogy visszatérjen belé az élet... Megcsókolnom nem szabad, menyaszonyom van... tudod, mit? Megsimogatom a hajad, simogatom a homlokod, arcocskád, kezéd... na, ébredsz már, gyermek?... Nyisd ki szépen a szemed... Ki vagy?

A kis habeány felül, mintha álomban lenne, nézi a királyfit.

KIRÁLYFI Tart még kábulatod. Megértem. Különös a ruhád. Majd

kapsz tőlem helyette szebbet, modernebbet, olyat, amilyen egy ilyen lányhoz illik. Csak nyisd végre szóra a szádát!

A kis habléány kinyitja a száját, de hangok nem jönnek elő belőle.

KIRÁLYFI Érttem. Néma vagy. De kár.

Befogadlak, jövevény. Gyere, megmutatom neked a palotámat. *(Fölszíri a földről a kislányt. A habléány elindul vele, de rettenetesen fáj a lába. Erőt vesz magán, az arcán nem látszik, de ahogy lép, olyan, mintha táncolna vagy lebegne.)* De furcsán jársz... táncolsz és lebegsz... mintha nem is földi lény lennél! Valami égi lény vagy túlvilági csoda! Izabella, a menyasszonyom társalkodónője leszel... *(A kis habléány rémülten rázza a fejét.)* Eh, buta fejem, mitket nem beszélek! Hiszen néma vagy. Mászt kell kitalálnom. Hogy hasznodat is vegyem, te lebegő, örökké táncoló tündér! Megvan! Tündér vagy, csak ezt senki sem tudja. Csak mi ketten. Ez a mi titkunk lesz. Kinevezlek... Minek nevezzelek ki? Szobalánynak túl szép vagy, s törékeny, akár a porcelán... Szakácsnőnek... nem is tudhatsz még főzni... komornának... ahhoz némán is túl vidám vagy... megvan! Az apródom leszel. És éjjel-nappal körülöttem lebegsz és táncolsz nekem! Gyere, legyél palotám ékessége! Izabella, kedvesem! Készülj, vendégünk érkezett!

A KIRÁLYFI DALA

*Tenger sodort-e hozzám,
vagy a vakszerencse,
mióta itt vagy, meleg
költözött hűlő szívembe,
táncolj, gyermek, táncolj,
életbe engem visszatáncolj,
mellettem légy, amikor kell,*

*mikor nyugszik a nap, s felkel,
nyugtató szelíd, kedves lényed,
maradj palotámban, kérlek,
szeretemben mérem béred,
s abból nem lesz hiányod!*

Bemennek a palotába.

8. jelenet – a palotában, a királyfi legszebb szobája

Izabella és a királyfi épp vitatkozik. A kis habléány könnyű, szép ruhában az ablaknál álldogál, kifelé bámul.

IZABELLA Meddig tartod még itt ezt a kis vakarcsot?

KIRÁLYFI Néma, de nem süket. Ne beszélj ilyen hangosan! Az apródom.

IZABELLA Csúnyább apródot nem találtál?

KIRÁLYFI Csak nem vagy féltékeny, Izabella?

IZABELLA Erre a kis féregre? Soha! Holnap még itt maradhat a lakomán. De utána nem tűröm meg itt. Látni sem akarom többé a közelünkben.

KIRÁLYFI Mi bajod vele? Hisz a légynek sem árt...

IZABELLA DALA

*Kényeskedik, táncolva jár,
minthogyha az egész világ
bál lenne,
s a királynő ő benne.
Lebegve lép, s én utálom,
nem marad utána lábnyom,
tollpihe,
s szelíd, mint egy őzike.*

*Kék szemével téged bámul,
mint egy kutya, beléd ájul,
férfi vagy:
s tetszik ez a bódulat.*

IZABELLA Holnap a feleséged leszek. S nem tűröm tovább itt ezt a

kényeskedő kis görcsöt! Nem kell! Remélem, az esküvőnkre szebb ruhát adsz majd rá, mint amilyen rajtam lesz, az igazi menyasszonyon... mert megérdemli a kis néma ártatlanság, persze, ő mindent megérdemel, mert jó, mert engedelmes, és főleg nem beszél!...

Mint egy fúria, kirobog a teremből. A királyfi a kis hableányhoz megy, aki szomorúan ácsorog, nem tud mihez kezdeni a helyzettel és magával.

KIRÁLYFI Ne törődj vele, kicsi apródom. Ő is csak nőből van. Bár kicsit unom már ezt az örökös zsortölődését. Neked bevallhatom, úgysem mondod el senkinek, *na-gyon* unom. Legszívesebben már el se venném. De köt az ígéretem. Tudod, egyszer megmentette az életem egy gyilkos tengeri viharban, és akkor a szavamat adtam, hálából feleségül veszem. Mi van veled? Akarsz valamit mondani? De kár, hogy nem tudsz írni... megtaníthatlak volna... Te most táncolsz? Olyan, mintha egy történetet akarnál eltáncolni nekem.

A lány kétségbeesetten táncolni kezd, kitáncol a teremből, ki a kertbe, ahol eltáncolja a megmentést, eltáncolja a szerelmét, de a királyfi ebből mit sem ért. Az eredmény csak annyi, gyönyörűséges táncával teljesen elkábítja őt.

KIRÁLYFI Ej, te kis hamis, a végén még tényleg elcsavarod a fejedet. De kár, hogy semmit sem értettem meg abból, amit eltáncoltál itt nekem. Pedig fontos lehetett, egész fölhevültél, kipirultál, zihálsz, mintha harcoltál volna. *(Odalép a lányhoz, megöleli, úgy tartja.)* Ha nem lenne az ígéretem, biztosan téged vennék el...

A KIRÁLYFI MÁSODIK DALA
*Köt a szavam, köt a törvény,
Bontanám már, mintsem kötném,
érezem, boldogtalan leszek,
érezem, boldog lennék veled,
mindig táncoló, lebegő
tündér-kedves kis szerető...*

A kastélyból kilép Izabella, meglátja az ölelkező párt.

IZABELLA *(magában)* Úgy! Még ez is! *(Felcsattan.)* Ez a kis béka még mindig itt van? Nem megmondtam... Igaz, még holnapig adtam neki haladékot! Királyfi, gyere ide hozzám és csókolj meg! Nem halod? Gyere ide hozzám és csókolj meg! Kérem... követelem... parancsolom! Mát-kám... én má-kám... emlékszel még? Vagy már ezt is elfelejtetted?

A királyfi engedelmesen hozzálép és megcsókolja. A kis hableány beleveti magát a tengerbe, maroknyi tajtékká válik, és örökre eltűnik amazok szeme elől.

9. jelenet – a Vízi király trónterme

A kis hableány ágyban fekszik, ott áll körülötte a család, a két lány és az apja. A lányok feje kopasz. A hableány fölemelkedik, körülnéz.

HABLEÁNY Hiszen én már nem élek...

VÍZI KIRÁLY Élsz, hogyne élnél, drága lélek, hajnalig még van haladék.

HABLEÁNY Nagymama...

NAGYOBB Ő már nem tér vissza hozzánk soha...

KISEBB Még akkor elment, amikor te felmentél oda...

NAGYOBB Talán az öregség... talán a bánat vitte el...

HABLEÁNY Hol van a szép hajatok?
NAGYOBB A tenger boszorkájának
adtuk cserébe...

KISEBB ...hogy életedet hajnalig
még kímélje...

VÍZI KIRÁLY ...életed is visszaadja...

NAGYOBB ...ha cserébe a királyfiét...

VÍZI KIRÁLY ...érte megkaphatja.

VÍZI KIRÁLY MÁSODIK DALA

*Itt a kése, vedd magadhoz,
ne remegjen a kezed,
tettedhez majd ne légy asszony,
nem könnyörülhet szíved.*

*Az ő szívébe kell szúrnod,
s vére ha lábadra hull,
visszaváltozik uszonnyá,
te pedig szép sellőlánnyá,
s élhetsz velünk boldogul,
mint rég...*

HABLEÁNY De én nem tudom ezt
megtenni. Szerelmem megölni...

VÍZI KIRÁLY Meg kell tenned... értünk.

NAGYOBB Szereted. Megértünk.

KISEBB De ő mást szeret.

NAGYOBB Hálájában nem volt kö-
szönet.

KISEBB Kérlek...

NAGYOBB Könyörgök...

VÍZI KIRÁLY Parancsolom. A tenger
boszorkánya ilyen kegyet még so-
ha senkivel nem gyakorolt. Még
egy lehetőséget kaptál az életre.
Háromszáz év vár rád. Vissza kell
jönöd hozzánk. Vedd a kést, kö-
zel a hajnal. Várunk vissza újra
uszonnyal, kibomlott aranyhajjal...

NAGYOBB Vedd a kést, és légy me-
rész...

KISEBB Vidd a kést! Egyet szúrsz a
mellkasába – és kész!

*A lány kábán elveszi a kést és elindul
az ajtó felé.*

10. jelenet – a palota előtt, a kert- ben felállított nászi ágy

*A habeány nézi a békésen alvó párt.
Felemeli a kést, hogy szerelme mellka-
sába döfje, de megremeg a keze. Kö-
zelben rejtőzködő testvérei biztatják.*

NAGYOBB Meg tudod tenni!

KISEBB Ne remegjen a kezed!

NAGYOBB Háromszáz év még az
élet.

KISEBB Ő sosem élne együtt veled.

NAGYOBB Mindjárt küldi a hajnal az
első sugarat...

KISEBB Te meghalsz, nekik meg
tengernyi mulatozás marad...

NAGYOBB Könyörgök...

KISEBB Kérlek...

*A kis habeány ideje elfogyott. Nincs
ereje megtenni. A kelő nap első suga-
ra a késre szegeződik, amely a földre
hull. A habeány a vízbe veti magát.
Könnyű fehér tajték válik belőle, az-
után az is eltűnik a kék ringásban.*

TESTVÉREK SIRATÓDALA

*Élt egy kis habeány,
könnyű volt, aprócska,
maga is hab talán,
ringott a mélység komor kék dalán.
Élt egy kis habeány,
szerelembe esett.
Ember-szerelembe,
s nem tudta még, hogy ez lesz a
veszte.*

Élt egy kis habeány,

és bátor volt élni.

Merte a szerelmét

az emberek között megkeresni.

Élt egy kis habeány,

könnyű tajték se talán...

Ne kövessétek őt,

habeányok, az örök szeretőt...

Irodalmi Kávéház az Alexandra Könyvesházban

Papp Tiborral és Prágai Tamással beszélget
Kőrössi P. József (Részletek)*

– Szép estét mindenkinek! Ma este, csiszolatlan időpontban, 8 órakor a könyvheti eseménysor egyik, talán utolsó epizódjaként beszélgetünk két érdekes könyvről, amelyeknek azon kívül, hogy mind a kettőnek az egyik alkotója Prágai Tamás, nem sok köze van egymáshoz. Szeretettel köszöntöm Papp Tibort és Prágai Tamást, ők ketten jegyzik A pálya mentén című „beszélgetős könyvet” – ha jól tudom, jól tájékozódtam, akkor ez egy sorozat első darabja. Azért mondom ilyen bizonytalanul, mert nem vagyok egészen biztos abban, hogy a párja nem jelent-e már meg – mintha úgy lett volna... Tehát ha már megjelent, akkor egy sorozatnak a második kötete ez a könyv. A második Prágai Tamásnak Pesti Kornél című – itt is van bennem egy kis bizonytalanság – novella- vagy elbeszéléskötete, mert ez nem egészen egyértelműen novelláskötet. Ez is a könyvhétre jelent meg. Tamás, talán kezdjük veled és a Pesti Kornél című könyveddel. Nem is a könyvvel, hanem veled. Budapesten születél, pontosabban hol?

– A XI. kerületben laktam 26 éves koromig. Miért érdekes ez?

– Majd kiderül, mesélj róla egy kicsit, és szüleidről is.

– Nem hiszem, hogy különösebben érdekes a háttér: átlagos gyerekkort zűrésebb kamaszkor követett. De ez túl személyes ahhoz, hogy erről beszéljek. Viszont szerintem tudom, hogy hová akarsz kilyukadni...

– A kötetben nagyon sok a felfedezhető személyes vonatkozás...

– Igaz, de hozzá kell tennem: nagy híve vagyok a szerepjátékoknak. Tényleg sok a személyes utalás, vannak személyes motívumok, de ez mégsem igazán személyes könyv. Sok mindent a hős jelenít meg, akit kitaláltam és önálló életre kelt.

– Vannak olyan barátaid ma, akiket a gyerekkorodból hoztál?

– Egy gimnáziumi barátomat említhetem. De ez a kerület, a XI. kerület ebben a kötetben nagyon kevésbé frekvenciált. Nem igazán jelenik meg, bár egy-két dolgot meg lehet említeni. A József Attila Gimnáziumba jártam, és a Feneketlen-tó, Bartók Béla út, Gellért tér, Móricz Zsigmond körtér, Kosztolányi Dezső tér környéke ma is megdobogtatja a szívemet, hogyha arrafelé járok.

– A Bartók Béla útról mindig van valamilyen kedves megjegyzésed, például hogy azon a környéken nem változnak az utcanevek.

– Igen. A Kosztolányi Dezső tér pedig nyilván a Pesti Kornél-kapcsolat révén is érdekes. Itt, a Tranzit Kávéházban volt is épp emiatt egy kis beszélgetés

* Az itt közölt részben (a felvétel 2007-ben készült) Prágai Tamás a hangsúlyos beszélgetőtárs.

erről a könyvről. De azon túl, hogy Karinthy és Kosztolányi is köthető ehhez a környékhez – például a Hadik Kávéházhoz –, a környéknek ebben a könyvben nincs kiemelt jelentősége. Egyszer összegyűjtöttem, hogy milyen utca- és helynevek jelennek meg konkrétan a Pestiben. Elég tetemes lista. Középületek, felismerhető utcák, terek, kocsmák, kávéházak. Fél oldal kerekedett ebből, A4-es lapon, sűrűn gépelve.

– *Magadnak csináltál egy ilyen listát?*

– Igen, mert részben kíváncsi voltam, felhasználható-e ez valahol...

– *Mondjuk a hátsó borítón...*

– Igen, valóban arra is gondoltam, hogy a hátsó borítóra ki lehetne tenni, egy kis kuriózum, a hősök ténylegesen itt mozognak, a kortárs Budapesten. Ez fontos motívum.

– *Érdekes, amit mondasz, azt gondoltam volna, hogy ezeket a helyeket te tudatosan keresed meg...*

– Nem tudatosan. Már maga a főhős is – egy író a legritkább esetben választ tudatosan főhőst. Pesti Kornél szójátéknak indult, milyen vicces, ezzel lehet majd valamit kezdeni. Aztán elkezdte kinőni magát ez a figura, önálló életre kelt, egyre több minden rétegződött rá. Egyet kiemelnék. Kosztolányihoz, az Esti Kornél-novellákhoz sajátos viszony fűz. Kosztolányi 1903-körül felkerült Budapestre, bölcsészeti tanulmányokat folytat és megmártózik abban a művészes életformában, amelyre később, a húszas-harmincas években már meglett és befutott íróként, újságíróként visszatekint. Az én kötetemben is szerepelnek allűrök, reminiszcenciák, visszaemlékezések.

– *Tizenöt-húsz évről beszélhetünk ilyen értelemben, mert a novellák nagy része a rendszerváltás idején zajlik.*

– Igen, ez is benne van, a saját kamaszkoromra, saját főiskolás vagy fiatal koromra való visszaemlékezés, de benne van a régi Budapestre való visszaemlékezés is, mégpedig úgy, ahogy Kosztolányinál megjelenik: Kosztolányi felhőtlen, boldog ifjúkorra emlékezik vissza. Hiába vannak anyagi gondjai, a századfordulós Budapest, az első világháború előtti Budapest számára más jelent, mint a világháború utáni Budapest. Hiszen ez a történelmi tragédia keresztülvágja a civil, emberi magánélet idejét. Kiiktatja az időt. Úgy érzem, az én könyvemben is megmutatkoznak a XX. század traumái, abszurdításai, ahogy azokat a XXI. századból látjuk.

– *Mikor elkezdedsz egy ilyen novellát – amihez még mindig azt gondolom, hogy nagyon is sok közöd van, hogy vannak események, amiket személyesen is meg kellett élni, mert nagyon-nagyon konkrétanak tűnnek –, akkor tudod, hogy merrefelé haladsz, készen van már a fejedben, hogy mi is lesz, vagy engeded, hogy a történet sodorjon ide-oda?*

– Azt hiszem, hogy helyzetek vannak leginkább ezekben az írásokban, olyan helyzetek, amelyek lehet, hogy jellemzőek rám is, de mégsem annyira rám, hanem Pesti Kornél karakterére. Kosztolányi és Esti Kornél is vitázik, hogy most ez ő vagy nem ő. Nem: ez egy karakter, egy alkotó típusú ember karaktere. Van egy nagyon érdekes szakasz az Esti Kornél elején: arról beszél, hogy ezt az Estit milyen behatárolhatatlan alaknak tartották a kortársak, nem tudták, hogy most ez társadalomépítő polgár vagy társadalombomlasztó művész, jobboldali vagy baloldali, vagy micsoda. Nem tudják besorolni. Azt hiszem, hogy az ilyen

karakterben, mint ez az én Pesti Kornéloom is, tőről fakad ez a labilitás. Ez nem jelenti azt, hogy arctalan vagy ne lenne karaktere; csak azok a társadalmi normák, elvárások, amelyekkel őt szembesítik, nem relevánsak: nem felelnek meg az ő besorolásainak.

– *Tehát a te Pesti Kornéloed is művész, író.*

– Igen.

– *És időnként párbeszédet folytatsz velem.*

– Így van.

– *Ugyanúgy, ahogy Kosztolányi. Nem félsz attól, hogy korlátok közé szorítod a hősiéteket, éppen amiatt, hogy állandóan Kosztolányi Esti Kornéljára gondolsz az ember? Össze akartam vetni, de nem volt már rá időm, hogy elolvassam, belenézsek újra az Esti Kornél-történetekbe, most valószínűleg meg fogom tenni, mert nagyon érdekel. De ettől nem félsz, hogy nagyon erősen kötődik majd az Esti Kornél-történetekhez?*

– Nem baj, hogyha azt mondhatja az ember, hogy Kosztolányi Dezső a társszerzője egy könyvnek, ez azért elég jól hangzik. Másfelől pedig nincs így. Vannak ugyan utalások, de nagyon önálló ez a karakter, és nagyon benne van azért ez a fajta XXI. századiság, amiről beszéltem. Nagyon érzem benne a kortárs budapestiséget. Másfelől mint szöveg sokrétű. Tehát nem lehet egy Kosztolányi-novella poétikájából magyarázni ezt a könyvet.

– *Bennem is felmerült, hogy keresem, ahogy te mondtad, a párhuzamokat. Felmerült bennem, hogy nem szűkíti-e, nem korlátozza-e az értelmezhetőségét.*

– Őszintén szólva lehet, hogy még örültem volna is, ha sikerül egyeneműbb, Kosztolányi-szerű szövegeket írnom, de nem sikerült. Egyre abszurdabbá váltak hőseim körül a helyzetek. Az utolsó elbeszélés alapja az ismert Kafka-elbeszélés: az ügynök, Gregor Samsa bogárrá változik. Én ezt megfordítottam: egy bogár Gregor Samsává változik, egy Paulay Ede utcai padlásszobában találja magát, egy lakásban, ahol ketten élnek, és egyszer csak, amikor azok kijönnek reggel a nappaliba, ott egy meztelen férfi a földön. Mit csinál ezzel a helyzettel a társadalom? Ilyen abszurd helyzetből abszurd írás következik. Nem hiszem, hogy annak Kosztolányihoz sok köze van. A századfordulóhoz sem, és az Esti Kornélt író Kosztolányihoz sem.

(...)

– *Egy kicsit bevonnám Tibort is. Nem merem megkérdezni, hogy mennyire ismeri ő a könyvedet, a Pesti Kornélt...*

– A Pesti Kornélt nem ismerem, úgyhogy nem tudok hozzászólni... De egyébként Tamás korábbi irományait ismerem, a legutolsó verseskötete számomra revelációként hatott, nagyon jónak tartom, egységesnek. A mai magyar költészetben a bulvárköltészet az, ami dívik...

– *Mit értesz azon, hogy bulvárköltészet?*

– Kis anekdoták rímelve, nyugatosan, poénok.

– *Nem hallottam még ezt a fogalmat, de lehet, hogy tájékozatlan vagyok.*

– Nem hallhattad... Ezek olyanfajta költések, amiket akár a bulvárlapokban is lehetne közölni. Egy nagyon óvatos kis szexecske, egy kis finomkodás, egy

kis anekdota, amit megért Mari néni is. Magamon kívül vagyok, ha ilyet olvasok. Tamásnak az utolsó kötete vékonyka, szerencsétlen, ránézésre nagyon soványka, kis tizenkettedik kismalac, amelyiknek már nem nagyon jut csöcs, de amikor elkezded olvasni, rájössz, hogy egy nagyon komoly, kemény, jól meggondolt kötet. A költő nem meggondolásból igazából nagy. Ez egy háttérből kijövő, alapos munka, amit én nagyon szeretek. Ennél jobbat, többet nem tudok róla mondani.

(...)

– *Mennyire ambicionálsz, hogy az irodalom életében jelen legyél, nyomot hagyva úgy is mint szerkesztő, irodalomszervező, és másfelől íróként is? Ez a két dolog nagyon sok esetben együtt jár, de te nagyon sok mindent csinálsz.*

– Egy időben ambicionáltam ezt. De én alkatilag inkább introvertált vagyok, és nem nagyon tetszik nekem a közéleti szerep. Vagy legalábbis nem mondanám, hogy hiányzik. Az én szenvedélyem az írás, szeretek bogarászni dolgokkal, és túlságosan öntörvényű vagyok ahhoz, hogy igazából, komolyan mást tudjak csinálni.

– *Mit jelent ez az öntörvényűség ebben az esetben?*

– Jó példa szerintem ez a könyv. Valami elindul, és addig nem hagy nyugodni, amíg meg nem csinálom. Ahhoz, hogy egy háromszáz oldalas könyvet az ember megírjon, ahhoz kell egy bizonyos megszállottság.

– *Ez úgy indult, hogy írsz egy könyvet, ehhez a könyvhöz megírod a novellákat, vagy jöttek a novellák, aztán azt mondtad rá, hogy ez egy könyv?*

– Alakult ez párhuzamosan. Ez megszállottság a részemről, és én ezeket a megszállottságaimat kedvelem igazán, ezeket tartom az identitásom meghatározójának. Nem állítom, hogy nincs bennem egyfajta kritikai érdeklődés. Azt, hogy az ember szerkeszt vagy szövegeket gondoz, mindazt, ami a szerkesztőségi munkával jár, olvasva a kéziratokat elbírálod, visszaadod, elfogadod, mindezt inkább terhes munkának tekintem, mintsem a kreatív önépítés részének.

– *Ha jól tudom, a Kortársnak vagy vagy voltál szerkesztője, de ugyanúgy láttam a neved a Szépirodalmi Figyelőn is...*

– A Szépirodalmi Figyelőnek már nem vagyok szerkesztője, a Kortársnál versrovatot vezetek, igazság szerint ez áll legközelebb hozzám. A doktori disszertációmát poétikaelméletből írtam, ezen a területen vagyok leginkább otthon.

– *Milyen szerkesztő vagy, aki kér kéziratot szerzőtől, költőtől, vagy aki várja, hogy jelentkezzenek?*

– Is-is. A számomra kedves emberektől mindig kérek.

– *Kik a számodra kedves emberek?*

– Papp Tibor.

– *Ez nagyon jó válasz volt.*

– *Volt egy tanulmányod a Kortársban, sajnos nem tudtam megnézni, mikor jelent meg, de te lehet, hogy fogod tudni... Mégiscsak jó lenne, ha megtalálnám, mert szeretném pontosan idézni. Azt írod, hogy „A kilencvenes évek fiataljainak költészetében szelíd ‘rendszer váltás’ történt. Markánsan új – ha*

nem is előzmények nélküli – lírai nyelv alakult ki az évezred végi Magyarországon. Ez a hagyományváltás – hiszen erről van szó – olyan összetett, saját társadalmi alakzatait is megvalósító irodalmi szemléletváltással jár, melyet a kilencvenes években a legkülönbélebb orgánumokról visszhangzó, meglehetősen átpolitizált posztmodern-vita megnyilatkozásai részben nem, részben felszínesen, sőt, félrevezető módon érintenek. Sajátos, új dialektusok születtek, bizonyos irányvonalak már ma is kimutathatók.” Ez mikor jelent meg?

– Nem tudom a pontos dátumot, de ez tényleg egy nagyobb munkám volt...

– Jelentőségében is, azt hiszem, jelentős tanulmány...

– Ez egy érdekes történet. Gyűlnek, ugye, a polcon a pályatársak verseskötetei, főleg egy szerkesztőnél, óhatatlanul... Részben barátok, részben olyanok, akiket nem ismersz, csak az írásaikon keresztül. De mindenesetre elkezdnek gyűlni, én pedig tünődni kezdtem bizonyos dolgokon – ez a fiatal költészet egyébként is téma volt, többféle antológia megjelent –, gondolkodtam azon, hogy én hogy tudnám csoportosítani ezeket az anyagokat. Ki az, akit értékelek, miért... Amint elkezdtem felfejteni, ráébredtem, hogy ez baromi bonyolult. Nagyon nehéz megtalálni az alapfogalmakat, és nincsenek fogódzók a kritikában. Gondoltam, van néhány elképzelésem, ezt a pár fogalmat megpróbálom bevezetni. Ebben a tanulmányban körülbelül négy-öt olyan fogalom volt, amit talán ma is találónak érzek. Ezek alapján elkezdtem azokat a könyveket, munkákat, amiket épp akkor fontosabbnak éreztem, próbáltam ezeket a fogalmak mentén csoportosítani. Nyilván bizonytalan talajon mozogtam, de azt hiszem, tényleg volt valamiféle hatása, mert szolid visszhangot keltett.

– Érdemes lenne ébren tartani vagy újra felébreszteni ezt a visszhangot. Egyrészt új fogalmakat vezetsz be, és ezek valóban nagyon izgalmasak, a szerepvers, a széttartó szerkezetű vers, amiről beszélsz, vagy amit az újholdasokról mondasz. Szerencsés az a „nemzedék”, most nevezzük így, akár tegyük idézőjelbe, amelynek vannak olyan szakemberei, akik az elméletet képesek a saját nemzedékük számára megfogalmazni; erre tettél kísérletet. Engem egy dolog zavar, tulajdonképpen nem is zavar, de ezért szóba hozom: nagyon széles az a skála, amin mozogsz. Egy kalap alá kerülnek, hogyha vulgárisan fogalmazok, számomra korban és művekben is egymástól nagyon távol eső emberek. Mondjuk az egyik helyre teszem Térey Jánost, a másik helyre Jónás Tamást, lehet, hogy nem is ez a legszélesebb, és nem biztos, hogy szerencsés. Te mindenesetre nagyon jól el tudod ezt fogadtatni. Ezért gondolom, mivel téged olyan embernek ismertelek meg, most, hogy pár napon keresztül foglalkoztam a dolgaidal, aki képes erre. Ezt érdemes lenne folytatni, nemcsak azért, mert hálás lesz majd neked ez a nemzedék, hanem mert azt hiszem, hogy nagy szüksége van rá.

– Megnéztem egyszer a közismert módon „spenót”-nak nevezett irodalomtörténetben, mit ír Kosztolányiról. A kritikus Kosztolányiról szerepel ott valami olyasmi, hogy deskriptív, leíró kritikát gyakorol. Mindenkivel azonosul, elfogadja a szerzőket. Ez nekem szimpatikus. Magam is próbálok szempontokat találni ehhez. Nem vagyok értékelő fajta, próbálok megírni, hogy nekem miért fontos valaki, vagy miért nem fontos valaki, ennyi. Ehhez volt szükségem fogalmakra, amikor úgy éreztem, támpontot találok ahhoz, hogy valakinek a teljesítményét értékeljem, vagy akár hogy mi hiányzik belőle, megtaláljam. Ez egy furcsa azo-

nosság megint Kosztolányival. Újabb kérdéskör az említett „posztmodern-vita”. Úgy éreztem, hogy itt régi fogalomról van szó, ami igazából csak nálunk új, elsősorban az egyetemi kritikában. Nagyon bosszantott akkoriban, mert úgy éreztem, hogy nagyon sok részletesebb és finomabb karakter, jellemvonás elvész, hogyha csak e mellett a fogalom mellett vagy ellen kardoskodunk. Egy nagyon vicces helyzetet hadd mondjak el ezzel kapcsolatban. A Napkút Kiadó vezetője, Szondi György egy időben Szófiában a Magyar Intézet vezetője volt. Rendezett egy beszélgetést a kortárs fiatal magyar irodalomról, ezen én mint kritikus vettem részt. Lackfi Jánossal tartottunk egy kis előadást, elmondtuk a magyar „fiatal irodalomról” a véleményünket. Ezt az ottani közönség meglehetősen érdeklődéssel fogadta, de ahogy egy irodalmi beszélgetés zajlani szokott, meglehetősen nyugalomban – hogy kerüljem a „közöny” szót. Egyszerre bedobtam azt a szót, hogy „posztmodern”. Abban a pillanatban mindenki fölugrált, vadul vitatkozni kezdett. Kiderült, ez itt is beletalált valamibe. Láttuk, itt ránk már semmi szükség, akár szépen ki is sétálhatunk.

Zalán Tibor

Válasz Prágainak

1. Kitől kaptad a legmélyebb nyomot hagyó kritikát?

Az emberben minden kritika nyomot hagy, illetve, egyik sem hagy nyomot. Érttem ezen azt, hogy elolvasva a művedről írt szöveget, óhatatlanul keresed benne azokat a pontokat, ahol visszaigazolást kapsz arra, amit csinálsz. Viszont, épp ezekkel az észrevételekkel nem tudsz mit kezdeni, abban az értelemben, hogy arra erősítenek rá, amit már egyébként is tudsz. A kételyeket, esetleg ellenvetéseket felvető kritikai megjegyzések viszont nem igazán elgondolkodtatnak, sokkal inkább ellenkezésre készítetnek, és hajlamos vagy rá, hogy ezeknek az igazságtartalmát, illetve, ritkábban, segítő vagy formáló szándékát kétségbe vond. Én, legalábbis, így vagyok ezzel. Vannak, akiknek a jó kritika szárnyakat ad, s vannak, akiket a rossz kritika egészen egyszerűen összetör. Én egyik kategóriába se tartozom bele. A kritika az én munkálkodásomnak létező és felejtető, akár felejtendő mozzanata. Ezzel nem megbántani akarom a kritikát vagy a kritikusokat, de úgy gondolom, hogy a műbírálat valójában és elsősorban nem az írónak, hanem az olvasónak íródik.

Következésképpen nem emelnék ki egyetlen olyan írást sem az emlékezetemből, amely mély nyomot hagyott bennem, szívesebben gondolok vissza azokra az elemző szövegekre, amelyek valamilyen emberibb „mozgást” indítottak meg, ott belül. Kétségtelen például, hogy amikor Mátyóki Endre leírta a Kritikában, az „akkori” Kritika című folyóiratban, hogy az *Ének a napon felejtett Hintalóért* versem megjelenésekor csendesesen, de valami más, valami új kezdődött el a magyar irodalomban, akkor harang kondult meg bennem. Mert itt, a természetes hiúságon felül, arról van szó, hogy valaki észrevette, hogy ez a vers nem volt benne a várható és épp akkor írható, írandó versek sorában. Hasonlóan kondult valami, csak máshogyan, amikor Alexa Károly kritikáját olvastam mostanában a Bárkában, melyből nem is az derült ki elsősorban, hogy jók vagy rosszak a novelláim, hanem hogy miről is szól a mi évek óta tartó (irodalmilag is körüljárt) barátságunk. De sokan, sokfélélt írtak a munkáimról, és mindenhol ki lehetne emelni valamit, ami emlékezetes és bennem maradó. Az „egyetlennél” fontosabbnak tartom viszont Juhász Attila költő odafigyelését a munkáságomra, aki talán valamennyi kötetemről írt, sőt, ezelőtt hét évvel egy terjedelmes monográfiában összegezte is addigi észrevételeit. Végző soron, csak oda jutunk, hogy hat rám a kritika, csak máshogy, mint ahogy azt elképzelni szokás. És most kicsit rosszul is érzem magam, hogy kiemeltem három embert, amikor sok embert kellene kiemelnem Vilček Bélától Elek Tiborig, H. Nagy Pétertől (aki szintén írt egy kismonográfiát rólam) Jankovics József, Szörényi Lászlóig, aki ugyan nem írt még soha rólam, de a Mészöly-díj átadásakor olyan laudációt mondott, amit, ha leír, sokáig a szívem fölött hordtam volna... Na most, akkor hol is tartok ahhoz képest, ahonnan elindultam, amikor ezt a kérdést próbáltam megmagyarázni? Csak remélem, hogy amikor visszaolvasom az eddig elmondottakat, azt fogom megállapítani, hogy azért annyira nem mentem mellé.

2. Tandori már publikálta a fő művét (*Főmű*), neked melyik a FŐMŰVED eddigelé?

Nem tudom, én publikáltam-e már a Főművemet. Talán igen. De szeretném hinni, hogy ami előttem van, legalább annyira fontos írásokat tartogat számomra, mint a mögöttem hagyott idő. Ha kiemelni kellene a sokból, a sokban is fontosabbaknak tartottakból, nyilván kiemelném az *Ének a napon felejtett Hintalóért* verset, illetve az azzal párban készült *Ének hajnali Napért* címűt, de ha ezeket emelem ki, akkor azt mondom, hogy életem fő műve az avantgárd versek megírásában merül ki. Ami nem hiszem, hogy igaz lenne. Hirtelen eszembe jut a *Terc* című versem (tercinában íródott), ami soha nem kapott semmilyen megkülönböztető figyelmet, nem is tudom, kötetben megjelentetem-e már, de én életem egyik legfontosabb munkájának tekintem. S ha annak, akkor mi legyen a nagy ciklus-kísérletekkel, az *És néhány akvarellal* vagy a *Szétgondolt jelennel*? S ha versekben gondolkodtam eddig, akkor miért nem tünődöm el azon, nem a *Papírváros* (még készülő, talán egyszer elkészülő) regényciklusa (lesz, van) életem fő műve? Még az is lehet, hogy színpadra írtam a fő művemet, valamelyik drámám lesz, ami érdekes lesz az utókor számára, kezdve a lehetőségeket az *Azután megdöglünk* című drámától a *Rettentő görög vitézig*, ami igazi és nagy színházi sikere a közelmúltnak – illetve, hát, ma is játsszák, és ha jól tudom, átviszik még a jövő évadra is... Nem tudok erre a kérdésre sem jól válaszolni. Magyarán, vagy azért, mert még nem írtam meg életem 'Főművét', vagy azért, mert nem tudom, hogy a megírtak közül melyik az, vagy azért, mert nem vagyok Tandori, hogy ilyen merész kijelentéseket tegyek. Mármost hogy *már* megírtam...

3. Mi inspirál írásra?

A kérdést régebben le lehetett volna egyszerűsíteni azzal a válasszal, hogy az üres papír. Az inspirál az írásra. Hogy összekoszoljam. De manapság már ritkán ír az ember papírra, leginkább a monitor előtt ülve próbálja meg „papírra vetni” a gondolatait, és a monitor soha nem üres. De nem akarom elkerülni a kérdést. Csak megint nem tudok rá egyértelmű választ adni. Az indíttatás. Régen azért írtam, mert kényszerem volt az írásra. Igazi kényszer, szükséglet, olyan, mint az evés vagy az alvás. Teljesen természetes volt, hogy írok, hogy írnom *kell*. Belül feszített szét valami, illetve feszített volna szét, ha nem írok, ha nem engedek ennek a belső nyomásnak, kényszernek. Ez így volt régen. Manapság nincsenek ilyen nagy és egyértelmű belső kényszerek, lehet, hogy életformámmá változott az írás, a szavakban való megformálódás, avagy bennem már csak szavakban formálódik meg, kapja meg definícióját a világ. Amíg régen nem tudtam, hogy mit írok, csak azt tudtam, hogy írni fogok, mert írnom kell, addig ma tudom, hogy mit írok, mielőtt a papír fölé hajlok vagy felhajtom a laptop fedelét, azt is tudom nagyjából, hogy milyen lesz a forma, a terjedelem. Már csak a szavakkal kell találkoznom, a megfelelő szavakkal, hiszen a költészet – mert elsősorban erről gondolkodom most – olyan, mint egy végtelen puzzle-játék, illesztgeted a szavakat, illesztgeted a szavakat, s most, hogy az irodalom társadalmi szerepvállalása szerencsére megszűnt, csak illesztgetned kell a szavakat... A végén majdcsak kijön az egészből valami, illetve a sok apró részből, szavak sokaságából az egész.

Egészen más inspiráció a színház, ahol folyamatos megrendeléstől görnyedezem – bármilyen nagyképmű hangzik is – évek óta. (Ha jól számolom, tavaly is volt hét bemutatóm...) Ilyenkor leginkább a határidő inspirál, mert a színház úgy működik, hogy vannak kitűzött időpontok, amikor olvasópróba van, amikor bemutató van, és előbbire illik a műnek előrehaladott állapotban lennie, utóbbira pedig olyan végleges formát kell öltetnie, amit később nyomtatásban is vállalni lehet.

Nehezebb a helyzet a prózával. Ötkötetes regényciklusomnak csak két kötetével készültem el eddig, nem tudom, lesz-e inspirációm a folytatáshoz, tíz év telnek el, míg egy-egy kötet elkészül... Félek is egy kicsit, hogy kevés már az életem ahhoz, hogy a maradék három könyvet fedél alá hozzam. Meglátjuk. Ettől a nyártól is azt várom, hogy elindítja bennem a regényt, de nehéz az indulás, mert nem szokványos, „sztoris” munkák ezek, hanem végtelenített mondatok sorozataiból összeálló (emlék)víziók. A harmadik könyv első oldalát ezelőtt vagy tíz évvel már megírtam. Csak folytatni kéne...

Prózai inspiráció. Kispróza-kötetem úgy jött létre, hogy több újság is tárcaíráásra kért fel, szinte egy időben. Tehát, megint a határidő jelentkezik inspirációként. Mivel azonban én nem tudok újságíró-tárcaikat írni, csak irodalmiakat, ezekből könnyen össze lehetett gereblyézni egy kötetre való írást. Jellemző, hogy mióta abbahagytam a tárcaírást, egyetlen novellát írtam, azt is a Bárka folyóirat online változatának a megrendelésére. Az igazság az, megmaradok én már költőnek halálomig, aki verset ír magától, mert az a természetes lét- és életformája, drámát is talán, de a prózába már nehezebben bonyolódik bele.

4. Hogyan, hová sorol be téged az irodalomtörténet ma és száz év múlva?

Nem tudok erre (sem) pontos választ adni (s talán nem is adhatok). Indulásomkor nagyon felvertem a port, akkor nyilván a (fiatal) irodalom centrumában jelölték ki a helyemet, sokáig az élvonalban tartottak számon – a rendszerváltás óta azonban lassan úgy leszek, mint az öregedő, betegedő Tóth Árpád, aki úgy mutatkozott be elfeledettsége éveiben: Tóth Árpád, aki voltam (holott nem felejtettem el írni, és, talán, most írom a legjobb munkáimat, mostanában). A helyzet talán nem ennyire veszélyes vagy lehangoló még, de vannak erre mutató jelek. Annak idején – ez az annak idején szép hangzású, nosztalgikus szólam, ugye... Annak idején benne voltam az irodalomban, abban az értelemben, hogy szerkesztettem lapokat, az írószövetség költői szakosztályának elnökségében vállaltam szerepet, nyüzsögtem, mert arra volt szükségem, s talán azt várták el tőlem, ami azzal járt, hogy kikerülhetetlen voltam, és nem is próbáltak meg kikerülni. Vagy szembehelyezkedtek velem, vagy mellém álltak, de nem volt harmadik út. Egyszer azonban megelégettem mindezt és mindent, beleértve saját akkori írói-irodalomszervezői magamat is, és látványosan kivonultam az irodalomból. A látványosság valóban igaz, mert több napilap is foglalkozott ezzel. Mostanra ott tartok, hogy nem tartozom sehová, egyik írószövetségnek sem vagyok tagja, nem veszek részt folyóirat-szerkesztésben sem. Ma pedig, amikor egymás torkának esnek a táborok, maguk az írók is, amikor a létezésed attól függ, odaálltál-e valamelyik oldalra, nagyon nehéz annak, aki a senki földjén barangol, teljesen elmagányosodva, nem vállalva, senki által fel nem

vállaltan. A táborokba tömörültek egymásról – tehát csakis saját magukról – ír-
nak, kritikusaik csak a táborukon belülieket ismerik el létezőként és érvényeset
létrehozó alkotóként (zeng a nagy irodalmi tér a sok hamis panegirikusztól),
aki ebből kizáródik, az majdnem hogy a nem létezését kockáztatja meg. Az is
lehet tehát, hogy nekem nincs is helyem ma a mai magyar irodalomban. Úgy
létezem, hogy nem is létezem, csak azt képzelem, s képzelik rajtam kívül még
néhányan, avagy sokan.

Száz év múlva? Az idő nagy rosta, minden lehet, meglehet, és mindent
megehet – az idő. Érdemes azon elgondolkodni, hogy a közelmúlt nagyjai
mennyire nincsenek jelen a mai irodalmi közbeszédben, illetve csak azok és
csak annyiban, akikre és amennyiben szükség van a rájuk való hivatkozásra va-
lami napjaink kori hősöz pozíciójának a megerősítéséhez. Nem tudom, száz év
múlva lesz-e ember, aki megemlíti a nevemet, olvasó, aki elolvassa még a mű-
veimet. Ha lesznek, akkor nyilván meglesznek még a műveim. Mert furcsa kor-
ba léptünk be, amikor az írott irodalom kezdi elveszíteni a fontosságát, lassan
a létjogosultságát, és minden eltolódik a média, a digitalizált formációk felé.
Ördög tudja, hogy lesz-e valakinek kedve ebben a káoszban rendet tenni, ami
a mai irodalmat jellemzi, ott fent az online-dzsumbujban. Boldog-boldogtalan
írói titulust engedélyez magának, ma már nem kell senkinek elfogadtatnia ma-
gát az irodalommal ahhoz, hogy ezt a rangot birtokolja (bitorolja) – ráadásul, az
irodalom rég elveszítette azt a tekintélyét, aki és amely titulust adományozhat-
na. Aki kapja, marja, én nem vagyok amolyan kapdosó fajta, nem is voltam so-
ha, nem kapom, nem marom, üres a markom, lehet, üres marad az idő marka
is velem. Nélkülem. Azért kicsit bízom az időben, ha már a saját időmben nincs
is sok bizodalom mostanság. Tudod, mit? Erről beszéljünk száz év múlva, lá-
bunkat lógatva valami kellemes kis felhő szélén, odafönt, már ha fölfelé vezet
majd az utunk, és csörgessük meg whiskys poharunk oldalán a jeget.

5. Miért jó magyar írónak lenni?

Senki se mondta, hogy jó magyar írónak lenni, én legalábbis ezt soha nem
jelentettem ki, és nem is merném kijelenteni. De azt sem, hogy nem jó magyar
írónak lenni. Írónak lenni olyan, amilyen, ezen belül egy állapot, hogy magyar
író vagyok. A rengeteg hátrányával és némi előnyével, ami ezzel a helyzettel
jár. A nyelv idegenségével Európában, odakint, a nyelv szépségével és hajlé-
konyságával, hihetetlen variálhatóságával idebent. Az előnyöknek ezzel vége
is. Mondom az elkedvetlenítő dolgokat. Kínossá tesz a magyar írói létet az
irodalmon belül folyó rossz és kisszerű (pozíció)harcok, a (kánon)öklölések
örökös tudata és kínossága, az a rettenetes pénztelenség, ami az irodalmat ha
nem is létében, de egzisztenciájában erősen veszélyezteti. Nem tudom, milyen
honorárium-rendszer van más országokban, azt tudom, hogy nálunk ijesztő és
horrorba hajlóan komikus. Amikor egy versedért bruttó háromezer forint ho-
noráriumot képes megajánlani egy szerkesztőség, és tudod, hogy nem azért,
mert nyereszkedni akar rajtad, hanem mert ennyit tud kiszorítani megélhetet-
lenségig leszorított helyzetében – egy, a lapja élén megjelentetett szövegről
van szó –, nos, akkor itt és ilyenkor nem jó magyar írónak lenni. Mert ez azt
jelenti, hogy hamarosan csak eszmei értéke (sem) lesz a munkádnak, anyagi-
lag pedig végképp magadra hagynak mint író. Ami annyit jelent az én fordítá-

somban, hogy az általam létrehozott terméknek nincs értéke, képtelen áruként megjelenni a piacon, az irodalmi termék piacképtelen áru. (Nem hallottam olyanról, hogy egy festőnek egy száz rongyot érő képéért tízezer forintot mertek volna felajánlani. Az írókkal ezt bátran megteszik... Miért merik?) A verse mért kapott pénzért nem tudok cipőt venni, vagy egy olcsóbb inget, lassan egy csokor retket sem. Ha összeszámolnám az éves vershonoráriumokból befolyt összeget (havi minimum egy megjelenést, s mondjuk, jelenésenként két verset számolva) és elosztanám tizenkettővel, nemhogy a létminimumot, de még a munkanélküli segély összegét sem érném el, hanem alább, annál is jóval alább... Nem tudom, hányan vannak ebben az irodalomban, akik meg tudnak élni az írásaikból, attól tartok, tíz ujjamon meg tudnám számolni őket. Kínálkoznak még az ösztöndíjak mint a megélhetés átmeneti formái, de azok egy része megint összeköttetések kérdése, pontosítva ezt, lecsatlakozás és behódolás függvényei. Nem élek ösztöndíjakon, bár most épp megpályáztam egyet a kevés független közül – úgy húsz évvel az utolsó, Móricz-ösztöndíj-pályázatom után –, ha jól ítélem meg, nem hűségpénz, ha van még egyáltalán ilyen, kevés reménnyel, hogy megkapjam, mert nem csatlakoztam sehová. Nem tartozom azok közé sem, akik külföldön tudják tölteni alkotó idejük hasznossá tehető részét, ami anyagilag is jobb helyzetbe kerülésüket jelenti, mert azok az utak, csatornák, melyek ezeknek a külföldi ösztöndíjaknak az elnyeréséig elvezetnek, számomra járhatlanok és járhatatlanok. Marad a néma tengődés, mert már a panaszkodást is megunta az ember.

Azért pedig éppenséggel sem jó magyar írónak lenni, mert a magyar irodalom a széthasadság állapotában tetszeleg, mint föntebb már említettem. A kritika is haldoklik, ha van még egyáltalán ilyen. Nincs visszajelzés a műveidre, írj akármilyen jól, vagy jelentess meg akármilyen rosszat. Mindegy. Csak akkor van helyi értéke a munkádnak, ha bizonyos helyeken a személyednek van helye és (helyi) értéke. Ez egyfajta irodalmi gengszterizmus, és annak kimondottan rossz, aki egyik gangben sincs benne, mert arra mindenhol lőnek. Leírtam már egy helyen, amikor kiváltam az irodalomból mint élhető (túlélhető) formából, azt gondoltam, középre kell állnom, ott kell maradnom, mert ott van valamifajta definiálatlan igazság. Időközben rájöttem, hogy az igazság legritkábban van középen, mindig máshol van, de mindig nem lehet az embernek a helyét váltogatnia. Eljutottam addig, hogy föladtam a mániákus igazságkeresésemet, megelégszem a műveimben képviselt igazságok hitelességével, amit, remélem, mások sem vonnak kétségbe. Ha igen, már az sem nagyon érdekel. Sőt, egyáltalán nem.

6. Miért volna még jobb netán máshol?

Nem tudom azt sem, hogy (még) jobb lenne-e máshol. Talán jobb, de erre a hipotézisre nincs hitelessé tehető magyarázat. Egy biztos, amikor először jártam Amerikában, komolyan megfordult a fejemben, hogy kint maradok, és nekem is nagy kocsim lesz, és Rebook cipőben fogok járni (akkor nálunk az ilyesmikről még csak álmodni lehetett), mint a félmeztelen, lepukkant, a sört barna zacskóból szlopáló félmeztelen négerek, legfeljebb nem leszek onnantól kezdve magyar író. De akkor – még – arra gondoltam, hogy nekem itthon feladatomban van mint írónak, küldetésem van mint írónak, tőlem elvárnak és en-

gem visszavárnak mint magyar író. Azóta már tudom, hogy ez nagymértékben illúzió volt. Feladatom, ha van, bárhol elvégezhető feladat, mert írni mindenhol lehet a nagyvilágban, ahol papír vagy laptop van. Küldetésem íróként legfeljebb akkor volt, amikor az ország még diktatórikus körülmények között nyúglódott, de így, visszatekintve, az akkori küldetés mára (a mai maiak számára már) akár megmosolyogtató, a legfiatalabb generációnak pedig egyenesen értelmetlen és értelmezhetetlen. Lehet, hogy akkor még visszavártak, de ma talán nincs olyan írója a magyar irodalomnak, akinek az eltűnését, elhallgatását tömegek vennék észre, vagy akár csak nagyobb számban, olvasók. Nem mondom azt, hogy mindenki pótolható, mert ahhoz azt kellene képzelnem, hogy vannak helyek, amelyeket feltétlenül be kell tölteni. Ma ilyenek, az irodalomban, nincsenek. Az elvárások pedig végképp megszűntek az írók felé, írókon természetesen azokat értem, akik komolyabb értéket hoznak létre, akik nem a divatokat vagy a tömegszükségletet szolgálják ki, mert a könyvkiadás és -terjesztés erősen efelé tolja az írói „termelést”.

Prágai Tamás

A svédcsavarral visszadobott labda...

(Válaszok Zalán Tibor kérdéseire)

1. Miért volna még jobb netán máshol?

Ennek több oka is van. Egyrészt, itt, ahol most vagyok, nincs a közelben tenger. Ez most nem irodalmi, végképp nem politikai utalás (lásd pl.: „Domonkos talán az első magyar költő, akinek tengere van.”, Új Symposium, 1969. november, 22.), egyszerűen egy hiány megfogalmazása. Sokáig azt gondoltam, hogy ez hülyeség, ez a tenger-dolog, de be kell látnom, hogy nem az. A tenger szemléletünk tágassága. Szűk horizontú vidékeken nem lehet álmodni. Persze, tenger híján a Hortobágy is jó – de nem a legjobb. Hogy mást ne mondjak, nincs az a jó, friss és hűs szél. Ha tenger nincs, végtelen sík vidéken és hegyek között is jó élni.

Említhetnénk továbbá a praktikumot. Az ember, még ha író is, felnőtt fővel anyagi felelősséget vállal hozzá tartozóiért. Hazánk minket, írókat, évtizedek óta zavarba és megalázó helyzetekbe hoz: felelősségérzetünket lassan erodálja. Ha lenne könyvpiac Magyarországon – ahogy nincs –, az írók is jövedelemből élő, tisztességes állampolgárok lehetnének. Északi nemzetek szavak helyett rendes intézkedésekkel, például könyvtári kölcsönzés után járó szerzői honoráriummal teszik lehetővé az írók, az irodalom létezését. Nálunk szegénylegény módjára hamuban ücsörög az irodalom – de ez még hagyján. Csak legalább a halottak képét ne helyeznék végül iskolai tablókra, múzeumi tárlókba, sajtónyomatra, politikai

kampányplakátra a „hivatalosok”, akik a „kiválasztottaknak”, még életükben, a pofonokat osztogatták.

2. Miért jó magyar írónak lenni?

– Mert aligha van még egy ennyire kiművelt és ennyire magányos irodalom, mint a magyar. Keserves örökül ezt hagyták ránk kard- és fegyverforgató elődeink, talán csupán azért, hogy a súlya nyomasszon. Nincs kietlenebb, feladatra ösztönzőbb cella, mint a *Régi magyar költők tára*, amelyet Németh László pályakezdő tollnokoknak poétikai lecke gyanánt ajánl. Mintha egy szépen cizellált aranyskatulyában egy poloska téblábolna – nemegyszer ilyenek vagyunk az írásműveinkkel. Nem mintha más író ne lehetne elégedett a maga nyelvével – kell is, hogy az legyen. Mégis, egész ember legyen az, aki jegyzetet mer még ejteni ebben a kulturális térben, amelyet pennahegyező példaképeink írásaikkal benépesítettek. Teljesítmény pedig nem születhet méltó feladat nélkül. Ha széklábakat kell faragni Michelangelónak, az is elég baj; még nagyobb, ha senki sem értékeli a széklábak minőségét. Képzeljünk csak el egy asztali széket, Thomas Chippendale műhelyéből, amely hokedlilábon billeg. A magyar társadalom kezdettől fogva soknyelvű és többkultúrájú (gondoljunk akár a vérszerződés mítoszára, akár Szent István intelmeire). Én ezt az összetettséget szeretem.

3. Hogyan, hová sorol be téged az irodalomtörténet ma és száz év múlva?

A saját tehetségét mindig félreérti az ember – ha ez nem így lenne, semmi sem ösztönözné arra, hogy életművét újra és újra korigálja. Épp ezért erről csak hablatyolhatok. Egy biztos, nem a „trendi”, nem a „nép-

szerű”, nem a „populáris”, nem az „akadémiai” lesz a címke. Jól érezném magam a „nagy magányosok” közt, akiket időről időre elővesz egy rajongó bölcsészhallgató (ha akkor lesz még ilyen). Hogy kik között? Neveket szerencsétlen – vagy inkább szerénytelen – lenne említeni.

4. Mi inspirál írásra?

Szabadság, szerelem, mi más? Az írás szabadsága, az alkotás szabadsága, amihez semmi sem fogható; talán még az ejtőernyős ugrás ilyen, kiugrani a repülő testből az ezerméteres semmibe, zuhanni a föld felé, végül kioldani az ernyőt. De ezt még nem próbáltam, és különben is tériszonyom van. Így számomra nem marad más, mint a papírlap szabadsága – a papíron a legelső előtti pillanatig bármi megtörténhet. A legelső pillanatban azonban minden eldőlt. Már akkor, amikor az első betűt leírod. Ha az első betű, mondjuk, M, az írás már nem kezdődhet a „szabadság” vagy a „szerelem” szóval. De még kezdődhet azzal, hogy „Magyar” vagy „Margit”. Aztán tovább bonyolódnak a dolgok. Az első mondat, a nyitómondat vázol egy nyelvi helyzetet, egy szituációt. Maradjunk az előbbi példánál: „Magyar Margit benyitott az osztályterembe, és köhintett.” Miért köhintett Magyar Margit? És kicsoda ő? Miért így hívják?

Sorjázhathatnak a kérdések; de ez még hagyján.

Minden újabb mondat válasz lesz feltett és fel nem tett kérdéseinkre; és minden újabb mondat feltett és soha fel nem tehető kérdéseket inspirál. Ha láttál már gyapotgubancot, az épp ilyen. Bonyolult szövevény minden szöveg, szálak hálózatrajza. József Attila sora az alkotásra vonatkoztatva hatványozottan igaz: „...szorítja, nyomja, összefogja egyik dolog

a másikat s így mindenik determinált". Az írás szabadsága ebben a teljes meghatározottságban él, ebben érzékelhető. A dilettáns irodalom ezeket a kényszereket nem ismeri. A dilettáns munkában bármi megtörténhet – mondjuk, a regény utolsó oldalán az összes hős elsüllyed egy tengerjáróhajón. Épp ezért a dilettáns irodalomban nem érzékelhető a szabadság. És most felülbírálok magam.

Az írás szabadsága nem az ejtőernyős ugráshoz hasonlítható, hanem kizárólag a szerelemhez. Nehezen ismertem fel – túl sok meghatározottság, társadalmilag sulykolt elvárás, kényszer mozgolódik bennem –, hogy a szerelem és kötöttség egymást taszító fogalmak. A szerelmes nem akarja még a titkolódzás, de az őszinteség kötöttségét sem. A szerelem a legelső előtti pillanat kifüggesztése az időben. Az első betű leírása. Kegyelmi állapot.

5. Tandori már publikálta a főművét (Főmű), neked melyik a FŐMŰVED eddigelé?

Erre a legkönnyebb válaszolni: mindig az, amin éppen dolgozom. Hogy is lehetne másképp? A *Még inkább regény az Inka utazás* logikai folytatása lesz, de jóval összetettebb, strukturáltabb mű. Ugyanakkor átláthatóbb. Négy regényt tervezek, mindegyik a maga nézőpontjából meséli el ugyanazt a történetet, Arnold Sobriewicz 1993-as inka expedícióját. A négypillérű kötet ötlete korántsem új, de – bár kétezer év eltelt – a Máté, Márk, Lukács és János nevű szerzők ötleténél nem találtam sem modernebbet, sem jobbat... Ez a regény lesz a fő művem, egészen addig, amíg el nem kezdem írni a következőt.

6. Kitől kaptad a legmélyebb nyomot hagyo kritikát?

Mélyenszántó kérdés. A kritika, a legsértőbb, legértetlenebb kritika sem pofon, hanem útjelző tábla. Nincs nagyobb öröm, mint megérteni, felismerni egy kritika vakfoltját, a kritikus félreértésének okát! Vagy egy sértésnek szánt verbális gesztus motivációit! A kritika hiánya viszont elkedvetlenítő. Szerencsére sok kritikát kaptam, ilyen is, olyat is. Vannak emberek, barátaim, akik figyelnek az írásaimra. Kelemen Lajos, mint egy aikidómester, szinte pontról pontra követi mozdulataim ívét. Lajos ítései mondataiban amúgy is gondolat és nyelvi minőség ölelkezik. „Épkézláb irodalmat csinálni az intellektus sugarai nélkül bajosan lehet, de nem lehetséges a nélkül az esszencia nélkül sem, amelynek nedveit a primer tapasztalat termi” – írja *Olvasó* című remek kötetében, ahol megtisztelő módon munkáimnak kiemelt helyet szentel. A tapasztalat éhes vágya és az intellektus szigora duellál bennem sokáig, igazat adok Lajosnak, és talán csak a legutóbbi időben kötnek különbékét. Írásommal kapcsolatban állandó kételyt támaszt, hogy írásmódom túlságosan intellektuális. „És nem elég, hogy a főszereplő megsokszorozódik, az elbeszélő személyét is váltakoztatja a szerző – akár egyetlen fejezeten belül is, több nézőpontból láttatva ugyanazt a cselekményt. De lett legyen szó bármelyik narrátorról, a történetészövés ugyanazon az elven alapul: egyszer csak belecsöppenünk egy olyan históriába, amelyről, általában nem ismerve az előzményeket, csak töredékinformációkat szerezhethünk. A narrátor bennfentes hangon beszél, hiszen számára kívül-belül ismerős az elbeszél világ, az olvasó viszont néha még a szereplők személyét is alig képes beazonosítani, mert szinte semmilyen információt nem

tud meg róluk. Az elbeszélések (vagy regényrészletek) nem mondanak végig egy történetet, hol az elejük, hol a befejezésük hiányzik, néha meg épenséggel mind a kettő” – jegyzi meg Darvasi Ferenc a *Bárka* folyóiratban Pesti Kornéomról, némileg rosszalóan. „...a szemlélet teljességének, a személyiség önazonosságának keresése, illetve a heterogén összetevőkből konstruált, a lehetséges jelentéseket szétszóró és nem koncentráló nyelvi kifejezőmód bonyolult koordináta-rendszerében bolyonghat az olvasó” – írja Papp Endre az *Ellenőrök a hatoson* kapcsán.

Talán a verseim elfogadottabbak – e műnem terén szellősebb a befogadói szemhatár. Papp Tibortól, Sütő Csabától, Szalai Zsoltól, Marosvölgyi Gábortól fontos visszajelzéseket kaptam. Amikor első prózakötetem, az *Inka utazás* megjelent, Vathy Zsuzsa a Kortárs szerkesztőségében megjegyezte: látszik, hogy költő írta...

Érdekes számomra, hogy amit csinálók, konzervatívabb irodalomértés számára nehezebben befogadható – pedig ezer gyökérrel a magyar nyelvű (és kisebb részben angol) íráshagyományban gyökerezik, amit művelek.

Igaz, Eliot is csak 1927 után „klasszikus” – attól fogva, hogy kinyilatkozta, „angol-katolikus a vallásban, klasszicista az irodalomban és királypárti a politikában”. Tisztában vagyok vele, hogy a társadalomnak szüksége van a törzshöz tartozás jeleire – aki a törzsön kívül áll; pláne: minden törzsön kívül áll!; azt idegenként vetik ki. De nekem – és ezt egyre világosabban látom – elsősorban a szabadságra, a belső mozgásra van igényem; „S mind elhagyni, mindent, mindig, újra...” – hogy rátartin Rilke versét, Radnóti remek fordításában idézzem.

A befogadás ilyen jelzései nekem mind nyomok; „ütések-kopások”, amelyek rajtunk maradnak; megérintenek és módosítják mozdulatainkat. Ahogy az ellenfél mozdul – a harcművészetben is ennek megfelelően reagálunk. Kiemelhetnék további neveket, sorokat, megjegyzéseket, méltatásokat, amelyek fontosak voltak, fontosak maradnak; hogy melyek voltak a nagyobb összecsapások. A kontaktus fontos, az, hogy pengék összevillanjanak. Mindig mozgásban maradni: ez az én *harc poétikám*.

A Göncölszekér körül¹

Zalán Tiborral Kőrössi P. József beszélget

– Ma Zalán Tibor, József Attila-díjas költő a beszélgetőtársam, különösképpen azért, mert nem olyan régen, tavaly jelent meg Göncölszekér című új könyve. Lehet, hogy azóta van újabb is, kiderül... Ez lesz mai beszélgetésünk fő témája, de nemcsak erről esik majd szó. Papírjaid szerint Szolnokon születted, Tibor, de én úgy tudom, hogy akkoriban Abonyban élt a család, az közel van Szolnokhoz, gondolom, ezért van Szolnok beírva az irataidba. Beszéljünk kicsit erről a vidékről, főleg Abonyról és a gyerekkorodról, mert a Göncölszekér, benne kisprózák, tárcák, novellák, publicisztikák négy fejezetbe gyűjtve, szerkesztve, és a könyvnek különösen az első részében, ha jól sejtem, a történetek többnyire a gyerekkorodban játszódnak, gondolom, a szülői házban vagy Abony környékén, több novelládban téglagyár, bunkerek... Kíváncsi lennék, hogy azon túl, amiről ezekben a novellákban, tárcákban tudomást szereztem, mi az, amit még el tudsz, el szeretnél, vagy el lehet, el kell mondani.

– Tulajdonképpen nekem Szolnokhoz annyi közöm van, hogy megszülettem ott. Abonyban nem volt kórház. Valahol meg kell születnie az embernek, és ha nem otthon születik, akkor kórház szükségeltetik hozzá, ezért átvittek Szolnokra, és kénytelen vagyok most már odáinni mindenhova, hogy Szolnokon születtem. Volt egy időszak, amikor – az érdekesség kedvéért mondom – meghamisítottam a saját biográfiámat, és mindenhova azt írtam, hogy Abonyban születtem, bármilyen hivatalos papír volt is az. Ez akkor történt, amikor nagyon erős identitástudatom támadt Abony iránt és törekednem kellett rá, hogy teljesen elnyomjam Szolnokot..., ráadásul Abony Pest megyében van, Szolnok meg Szolnok megyében. De ez se tartott sokáig, mert amikor Abony város lett, akkor a városavatón a polgármester kihúzza egy versemet a műsorból azzal, hogy egy ilyen rondaságot nem lehet a városavatón – ahol a miniszter megjelenik – fölolvasni, ami az ő részéről volt rondaság és mocsokság; onnantól kezdve ismét Szolnokot írtam születési helyemnek a papírokra, mi mást tehettem, hogyha Abony megtagadott.

– De... azért az elég szörnyű, hogy az ember nem írhatja be, hogy nem az az adat szerepel a papírjaiban.

– Igen, én Abonyban nőttem föl, engem minden oda köt, egy téglagyár környékén, nagyon jó gyerekkorom volt, de ezt csak mostanában kezdtem megérteni... hogy mennyire az volt.

– Most, amikor elkezdted írni?

– Most, amikor elkezdtem írni. Amikor felnőtt lettem, Abonyból elkerültem Nagykőrösre, mert akkoriban gimnáziuma sem volt rendes Abonynak, legalábbis olyan, ahova a szüleim beíratk volna, tehát, akkor elvándoroltam Abonyból, attól kezdve Abonyba csak hazatértem, a szüleimhez. És ezt a gyerekkort

¹ A 2011. február 23-án a Pallasz Páholyban elhangzott hosszú beszélgetés egy részének szerkesztett változata.

teljesen elfelejtettem, érdektelenné vált számomra a rá emlékezés, olyan volt, amilyen. És amikor egyszerre három helyről is megkerestek, hogy írjak tárcákat, a pozsonyi Új Szótól, az Élet és Irodalomtól és az akkor még magát középnek definiáló Magyar Hírlaptól (ezt fontosnak tartom fölemlíteni, most a Magyar Hírlapba nem írnék tárcákat, mert a mostani napilap nagyon jobboldalon van már, az én ízlésemnek túl, és mindig szerettem, hogyha nincs nagyon jobboldalon – vagy nagyon baloldalon – valami, amihez közöm van, lehet), szóval, előkerült a gyermekkor. Hogyan került ide a gyermekkor? Amikor Dérczy Péter, az ÉS szerkesztője fölkerült arra, hogy írjak tárcákat a hetilapnak, hirtelen nem tudtam mást mondani neki, mint hogy nincs miről írjak, nincsenek témáim, én nem prózaíró vagyok, nincsenek igazi történeteim, nem igazán eredetien fikcionálok. Egy prózaíró teli van témával, egy költőnek nincsenek témái. Sose felejttem el, egyszer Sándor Ivánnal és Darvasi Lászlóval ültünk a publikum előtt, és amikor megkérdezték, hogy milyen terveink vannak, ők mind a ketten nagy témákat dobtak föl s azok magyarázatait sorolták elő, én meg csak annyit tudtam mondani, hogy megpróbálok majd néhány verset írni, esetleg darabot, valójában egyáltalán nem volt semmi a fejemben, ami konkrét lett volna és tervnek lehetett volna nevezni. Tehát, az ÉS-nek is azt mondtam, hogy én csak akkor tudnék tárcákat írni, hogyha tudnám, hogy miről írjak tárcákat. Erre azt mondta Dérczy Péter, akivel költői indulásom óta barátok vagyunk, tehát jól ismeri a múltamat is, hogy írjal a gyerekkorodról. Akkor ezt nem vettem igazán komolyan, de mikor azzal jött Jankovics József is, barátaim egyik legközelebbike, hogy írjak a gyerekkoromról, komolyabban kezdtem el gondolkodni ezen, és valóban elkezdtem tárcákat írni a gyerekkoromról.

– *Meg kell neked mondjam, ha megengeded, hogy félbeszakítsalak, hogy amikor elkezdtem ezeket olvasni, volt olyan gondolatom, mintha ez előre el lett volna tervezve, hogy most itt ezeken a történeteken szépen végigmész.*

– Nem volt előre elgondolva semmi, akkor kezdett renddé, akár rendszerré tisztulni bennem a sokféle múltbeli mozgás, amikor kezdett fölfeslenni előttem a szövet, amit múltnak hívhatunk vagy ami a múltamat takarta.

– *Mikor kezdett fölfeslenni?*

– Addig volt egyszerű ez a múlt-dolog, amíg nem kezdtem el közelebről vizsgálni. Mert adott volt egy gyerekkorom, ami egyminőségű volt, mondhatnám, egynemű, ami kimeríthető abban, hogy utcagyerek voltam, és jó volt fölnevelkedni az utcán. Apám kubikos volt, akit csak hétfévenként láttunk, amikor hazajött Tatabányáról, anyám éjjel-nappal dolgozott a téglagyárban, én meg éjjel-nappal az utcán voltam. Időnként anyám hazajött, akkor, amint a novellákban is benne van, kimosdatott a koszból és elzavart hegedűórára. ...Nem lett belőlem hegedűművész, erre még visszatérünk. Szóval, a gyerekkoromnak ez a szépsége maradt meg bennem, valahogy úgy tömbszerűen. És amikor közelebről kezdtem szemlélni ezt a gyerekkort ezekben a novellákban, akkor arra jöttem rá, hogy ez egy borzalmasan szegény korszak volt. Akkor nem láttam, azóta pedig elfelejtettem azt a szegénységet, amiben éltünk, azt a nagyon erős szegénységet.

– *De ezek jelen vannak a novellákban?*

– Igen, ezek is. De inkább azt akartam mondani, itt, ezekben a novellákban fedeztem fel felnőttkori magam számára a valódi gyerekkoromat. Fel-

nőtként visszaemlékezve már megértettem azokat a megaláztatásokat is, amik a környezetemben élőket érték, apámat, anyámat... akár a bátyámat vagy engem is...

– *Gyerekeket és felnőtteket egyaránt?*

– Gyerekeket és felnőtteket egyaránt. Rá kellett jönnöm, a felnőttek világa nem olyan világ volt, mint ahogy én arra távolról emlékeztem, hogy a jó bácsik nem voltak jó bácsik, a nevelő bácsik például borzalmas bűnöket követtek el a gyermekotthonos gyerekek ellen.

– *Tanárok?*

– Tanárok és mások. Ezek mind-mind eltemetődtek bennem, mert nem volt fontos, hogy előhozzam őket. Felnőtt fejjel nem gondoltam végig azt a világot. Amikor aztán szisztematikusan végighaladtam a gyerekkoromon ezekben a novellákban, akkor, magamat ismétlem már, de nagyon fontos számomra az élmény, rá kellett jönnöm, mennyi borzalom volt ebben az akkorkorban, mennyi szépség, mennyi fájdalom, mennyi megalázottság, nem elsősorban nekem, hanem a környezetemben élőknek, amit előttem próbáltak eltagadni, amit megpróbáltak előlem elrejtteni. Akkor sikerrel.

– *De kellett hozzá segítség, mondjuk meg kellett keresned vagy megkerestél barátokat, esetleg szülőt, hogy segítsen eligazítani?*

– Nem, semmilyen segítséget nem vettem igénybe, elegek voltak az eligazodáshoz az emlékeim.

– *De ilyenkor azért keveredik, gondolom, a fikció a valósággal, nem feltétlenül azokkal történt meg az, amit te leírsz.*

– Természetesen keveredik a fikció a valósággal, hiszen ezeket a néha véres történeteket éppen önvédelem miatt kellett átalakítanom novellákká, tehát kisprózává. Bolyhos Jancsi például nem lett öngyilkos, mint az én novellámban. Ezt már a fikció alakította így, mert a novella szerkezete azt kívánta meg, hogy egy olyan szenvedés-folyamon végigment ember, mint ő, ne maradjon életben. Tehát elmozdítottam a szituációt, elmozdítottam az akkori történeteket más irányba, a novellaszerkezet megkövetelte irányba, de az alapok azok megtörténtek, az alapok azok mélyen igazak, mélyebben a halálnál.

– *Még mielőtt továbbmennénk a történetekben, hadd jegyezzem meg, hogy mostanában elég gyakran születnek ilyen önéletrajzi jellegű művek, regények, köznovellák, novelláskötetek, novellafüzérek, ahol a gyerekkornak, tehát a családnak, az egykori családnak van nagy szerepe. Ez vajon nem a korról jár? Te is elértél egy bizonyos kort, azt mondod, költőként történeteid nincsenek, de egyszer csak mégis kénytelen voltál találkozni..., és lehet, hogy ezt a kor hozza elő.*

– Én nem gondolom, hogy ez esetemben így lenne. Azt gondolom, hogy ezeket a novellákat éppen inkább a megszólitottság hozta elő belőlem, a felhívásokra kialakult belső kényszer, hogy írnom kell szövegeket, hogy valami témát kell a rendszeres íráshoz találnom. Azt viszont, hogy a fölfedezett múlt-témát már így írtam meg, hogy föl tudtam találni az elsüllyedt élményeket abból a korból, rá tudtam jönni az általam rejtve maradt összetevőkre, hogy azt, ami volt, akkor már úgy tudtam szemlélni, ahogy valójában történt, és nem úgy, ahogy egy nagyon felületes nézőpontból megmaradt bennem, a gyerek nézőpontjából, azt már ezeknek a novelláknak köszönhetem. Tehát, hogyha egy

családragényt írnék valaha, az egészen más lenne, hiszen ezekben a novellákban igazából nem jelennek meg, akik a családban nagyon fontosak voltak számomra, csak a nagyapám.

– *Hát azért van, aki megjelenik, teszem azt a mesélőnek a bátyja, és ez egy nagyon fontos szempont... No, akkor most foglalkozzunk a novellákkal, aztán majd visszakanyarodunk az élettörténet egyéb eseményeihez. Számomra az is nagyon izgalmas volt, hogy a mesélő az egy kisebb gyerek, van neki egy bátyja a történetek többségében, és ő a saját szemével látja azt, ami tulajdonképpen a bátyjával történik, vagy amit ő is lát. Kettős tapasztalata van, egyrészt megvan a bátyjának a tapasztalata, másrészt megvan a saját tapasztalata ezekben a – idézőjelben mondom, de komolyan gondolom –, ezekben a szörnyű és nagyon kegyetlen, gyermekien kegyetlen történetekben.*

– Én ezt nem vettem észre, megvallom őszintén, én csak a kisgyerek nézőpontját figyeltem, azét a kisgyerekét, akit azonosítani lehet az én akkori énemmel. A bátyám, szándékom szerint, mindig csak kísérő jelensége ezeknek a történeteknek.

– *Ezek akkor valós történetek.*

– Ezek nagyrészt valós történetek, abban az értelemben, hogy megtörténtek. Én nem tagadtam, hogy ezek megtörténtek. Én csak azt mondtam, hogy továbbfűztem őket, tovább fikcionáltam őket. De visszatérve az előző kérdésre, hogyha családragényt írnék, ami nem kizárt, hogy egyszer írok is, akkor abban nem én lennék a főszereplő. Nem is a bátyám, aki itt is fontos szerepet játszik, néhol úgy látszik, hogy fontosabbat...

– *Szerintem komoly szerepet.*

– Fontosabbat, mint én, tulajdonképpen...

– *Amit mondtál az előbb, hogy alig van benne fontos vagy számodra fontos személy, és a nagyapát említetted, ő talán alaposabban körül van írva, az ő személyisége jobban megjelenik a történeteid által, míg a bátyót tényleg a kisebbik fiún keresztül látjuk csak.*

– Igen, a nagyapám az egyetlen, aki a történetekben főszereplő. Nem szerepel benne életem valós súlyai szerint anyám, említés szinten szerepel benne csak az apám, pedig az övék külön sors, külön kidolgozást és megörökítést kíván meg az életük. Mert elképesztő sors például egy kubikosé, aki vonatra ül vasárnap délután és csak péntek este kerül elő, ebben a fennmaradó kevés időben megpróbálja valahogy a gyerekeivel való törődést imitálni, vagy valóban megpróbál a gyerekeivel foglalkozni. Nem kerül elő a maga fontosságában anyám, aki elképesztő...

– *Időnként egy-egy pofon erejéig. Egy-egy villanásra.*

– De összetettebb volt ez a viszony is... Tehát a családragény az ő nézőpontjukból lenne családragény, és persze az is természetes, hogy a bátyám fontos volt számomra, már csak azért is, mert négy évvel idősebb volt, mint én. És ő már meghalt, tehát megint nehéz a vele való viszonyt megfogalmaznom. Ő volt az a nagyobb fiú, akire fölnéztem. Aki mindig megvédett engem, de sokszor nem szerette, hogy az öccse vagyok. Gyakran kolonc voltam a nyakán. Ez a négy év sok mindent jelentett egyszerre. Ő akkor kezdett el kamasszá serdülni, amikor én még javában kisgyerek voltam. És akkor ő már nem szerette ezt a báty-öcs viszonyt...

– Érdekes, ezekből a novellákból nem derül ki, hogy le akart volna rázni.

– Mert amikor ezek a novellák „megtörténnek”, mind a ketten kicsik vagyunk, és ő még csak az egyik nagy(obbik) fiú a nagyfiúk között.

– Hát nem annyira kicsik, mert bizonyos szereplők már a nemi érés határán vannak. Éppen találkoznak ezzel, és ez rendíti meg ezt a mesélő gyermeket, aki a bátyja révén találkozik olyan történetekkel, amelyek, hogy úgy mondjam, meglehetősen megrendítőek számára.

– Igen, de még a határán van mind a kettő. Tehát még nem történik meg az átfordulás, csak beszélnek arról, hogy érintkeznek nővel; inkább csak hengegnek. Igaz, ők már próbálják megfogdosni a lányokat, ami a kisebbik fiúnak még nem sikerül, összesen annyi jut neki, hogy meglesi őket, akik már próbálják mutogatni magukban a férfiasságot, bár még mindig nincsenek azon a szinten, hogy meg is mutassák. A családregegy máshol kezdődik és máshol fejeződik be. Ez a novelláskötet, legalábbis az első ciklusa, egyértelműen egy kisgyerekeknek a története. Tehát nem áll össze, nem akar és nem tud összeállni családregegyé.

– Amikor írtad, akkor folytonosan írtad? Havonta kellett egyet leadni, ha jól sejtem. De akkor te már folytonosan gondolkodtál ebben mint egy összeálló történet?

– Nem. Az Élet és Irodalomnak mindig azt a témát dobtam föl, ami éppen eszembe jutott abból az időszakból. Egyáltalán nem gondolkodtam könyvben. Akkor fordult meg bennem először a könyv gondolata, amikor Reményi József Tamás, a Palatinusztól, megkínált egy olyan lehetőséggel, adjak ki valamit náluk, adjak ki, mondjuk, kisprózát. Akkor kezdtem el összerázni ezeket a műveket, és akkor kezdtem felismerni, hogy ez az anyag tényleg egy egységes gyerekkort tud felmutatni. Egy olyan élményvilágot, ami túlmutat az egyes novelláknak az esetlegességén. Tehát ezek a szövegek összefüggnek, novellafüzérré tudják alakítani magukat. Nem maradnak meg esetleges történeteknek, nem maradnak csak úgy, odavetve, egy-egy epizódnak a gyerekkoromból, vagy olyanoknak, mintha a gyerekkoromban történnének.

– Gondoltál-e már arra, hogy a vidék és a város, de inkább úgy fogalmaznék, mert így pontosabb kicsit, erősebb, talán drámaibb is, hogy a vidéki fiúk és a pesti lányok, hogy milyen döbbenetes erővel jelzik a vidékiséget? Tehát megjelenik, ugye, ha jól emlékszem, Ördög Luca...

– Nem emlékszem a nevére.

– És elcsábít két fiatal srácot is egyszerre, egy időben, és nem is akármilyen módon. Most ezt nem részletezem. Ökrös Ica. Ez a vidék és Pest, a vidéki fiú, leendő férfiember, és a pesti már-már nő, hiszen megmutatja magát, és nemcsak megmutatja magát, hanem több is történik. Ez annyira jelzi azt az óriási szakadékot, ő volt a nagylány, ő volt nemcsak a gyerekek szemével, hanem a felnőtt szomszédok szemében is a nő.

– Abony egy kis község volt, és a hatvanas években játszódnak ezek a történetek, amikor nagyon szegény kis község volt, és nagyon szegények voltunk ott mi, benne.

– A mesélő mindig mezítláb jár.

– Igen, egész nap csak az utcán voltunk, vagy odahaza voltunk. Egy évben egyszer rándultunk ki onnan, egy évben egyszer volt kirándulás, az vagy Viseg-

rád, vagy Budapest, az Állatkert és a Vidámpark volt. Nekünk Budapest olyan lehetett, mint ma neked New York, hogyha még nem voltál New Yorkban.

– *Nem voltam még.*

– Akkor olyan, mint New York, tehát a vágyak netovábbja, az a nagyon nagy város, ahol egészen másképp élnek, nyilván, az emberek. Sőt, gyerekkoromban, emlékszem rá – bár ezek nagyon halvány emlékek –, amikor egészen kicsi gyerek voltam, üdülhettem Pesten a Nusi néninél, ő egy alkoholista pesti nő volt, majd ha jobban előjön belőlem, megírom őt is. Valami polgári lakásban lakott, és egyfolytában ivott, és én ott voltam nála, és néztem, hogy iszik. Ez az üdülésem abból állt, hogy sosem mentünk ki az utcára, a Nusi néni csak ivott, és egyre részegebb lett abban a polgári szobában. Most, hogy így mondod, ez is előjön. A pesti nyaralás. De az is nagy élmény volt nekem, hogy egy pesti szobában angol WC volt és fürdőkád, és ez teljesen más volt, mint otthon. Nem lavór volt, ha ezt érted... Na most, ebbe a világba, mármint az abonyiba, megérkezik egy lány, minden nyáron megérkezik nyaralni egy lány, aki nem úgy jön le a nagymamájához, mint ahogy mi fölmentünk Pestre, hanem a pesti lánynak a gőgjével jön le.

– *A szépségével. Biztos, hogy másféle szépség volt, mint a helyi lányok.*

– Divatos a fürdőruhája, divatos a haja, ő maga illatos. Én még máig emlékszem erre a lányra, akit később valamilyen sportedző vett feleségül. Egy nála jóval idősebb, ősz hajú ember, de ez már nem fontos a történetünk szempontjából. A lényeg, hogy minden nyáron bezsongtak a nagyobb fiúk e miatt a lány miatt, aki Pestről jött. Aki hozta Pest illatát, egyszerűen csak azért, mert ő más volt, teljesen más világot képviselt. Mi persze, kicsi gyerekek, csak leskelődtünk utána, a nagyfiúk pedig mind megpróbálták elcsábítani, ő meg élvezte, hogy mint egy hercegnő, királynő járkál itt a vidéki kis suttyó gyerekek között, és hinti rájuk a bájait.

– *Ez a vidéki lét nemcsak a gyerekek szemével kegyetlen, hanem vannak a kötetben felnőtt-történetek is..., szóval megvillannak felnőtt szereplők, akik szintén erről a nagyon elmaradott világról..., többek között a nagyapa, meg vannak ezek a nagyon vicces játékok, hogy kitől lehet dohányt szerezni, mert ők már nagyfiúskodnak, ezek a srácok, és a nagypapától különböző trükkökkel lehet elcsenni, megszerezni a dohányt, amit aztán nem tudom, hogy elszívnak vagy elrágznak.*

– Elszívtuk.

– *A gyerekek világa iszonyatosan kegyetlen, ami nagyon rendkívüli szerintem a könyvben és ebben a történetben, de nemcsak az övéké, a gyerekek egymással is kegyetlenek, a felnőttek pedig a gyerekekkel szemben kegyetlenek.*

– Ez igaz. Mi nagyon sokat verekedtünk. Komoly rangsor volt a téglagyári fiúk között. Ez ma már nem látszik rajtam. Felnőttként soha nem ütöttem meg senkit és soha nem nyúltam senkihez, de gyerekkoromban rengeteg verekedés és tolvajlás volt. Igaziból loptunk, loptunk a téglagyárban, a téglagyári boltból loptuk a cukrot. Nagypapámtól rendszeresen nekem kellett lopni a dohányt.

– *Egy nagy lebukás is van itt a történetben, egy ilyen bolti lebukás.*

– Igen, Reich néni boltjában, aki aztán remekül viselkedik, amikor rájön, hogy mit művelünk. Valójában mindig is tudta, hogy rendszeresen meglopjuk,

de nem szólt, mert azt is tudta, hogy nagyon szegények vagyunk, tisztában volt azzal, hogy nekünk nem adnak pénzt cukorra.

– *Azt mondta, hogy nem kell lopni, adok nektek.*

– Igen, így szegényített meg bennünket. Ez valóban megtörtént. Ahogy az is, hogy a nagyapámtól nekem kellett dohányt lopni, mert én voltam a legkisebb, akivel szemben a leggyanútlanabb volt a nagyapám. Bármilyen furcsa, én hat-hét éves koromban már dohányoztam. Máknak a leveléből sodortunk dohányt, újságpapírba csomagoltuk, és azt szívtuk. Mert az olyan nagyos volt, olyan felnőtt volt. Ugyanakkor elment a szemünk előtt, a tekintetünk mellett, és ez így volt természetes, hogy hogyan bánnak körülöttünk a felnőttekkel, hogyan szegényítik meg a szüleinket, hogyan szegényítik meg a nagyapámat a téveszesítők. Hogy a gyermekotthonos társainkat hogy alázzák meg. Nem volt rá odafigyelni időnk. Érdeklődésünk sem.

– *Ennek a kegyetlenségnek a leírásában, azt hiszem, nagyon komoly rokonaid vannak, és most nem akarok olyan nagyképű dolgokat mondani, hogy megjelenik a móríci parasztvilág, de valóban megjelenik. Az embernek eszébe jut a Barbárok – abban a történetben, amikor egyszer egy semmiért agyonveri két fiatal srác azt a szerencsétlen öregasszonyt, és ahogy azt megragadod, leírod, azt az egyszerűséget, azt a primitív nyelvet, ahogy megidézted, az óhatatlanul az embernek a Barbárokat juttatja eszébe, még akkor is, ha nem akarja egymás mellé tenni a két történetet. De ugyanígy idézhetnék olyan mondatokat tőled, amelyek krúdys hangulatúak, különösen az, ahogy indul, van egy felvezető írása a kötetnek, abban is olyan mondatok szerepelnek, ahogy az a Göncölszekér bevonul a történetbe, mintha ilyen krúdys hangulattal együtt vonulna be.*

– Nézd, az egész novellacikluson keresztül valóban ez a két alaphang dominál. Én, írjak bármit is, nem tudok lemondani arról, hogy költő vagyok, tehát nekem fontos, hogy meglebegtessenem ezeket a történeteket. Fontos, hogy nyelvileg éljenek a megidézett történetek, ugyanakkor az emlékezés nagyon kemény, valóban móríci keménységű emlékeket hozott elő belőlem, és a kettőt meg kellett ütköztetnem egy-egy íráson belül. Nekem magamnak is drámái küzdelem volt ezeknek a szövegeknek a megírása.

– *Ez alatt mit értesz? Tehát a megélése egyszerre?*

– A gyermekkor átélése – felnőtt fejjel, szemmel, hátam mögött egy fél élettel, tapasztalati világgal. Felfedezések és átélések, a fölfedezés, hogy egy-egy jelentéktelennek látszó mozzanat mögött milyen mélységek, milyen szegénynek, milyen megalázottságok, milyen drámák húzódnak meg. Ez utóbbiak átélése... hát, nagyon-nagyon nehéz.

Stanczik-Starecz Ervin

Rohamaim Zalánról

Az Úr imádsága, vagyis a Miatyánk a Szentírás legismertebb részlete. Mózes két kőtáblája. Egyik Isten (I–III), másik az ember (IV–X). PERSZE 7! kérdés.

Az alapokat ilyformán leraktuk, mert hogy Tibor Zalán – nyugatiasítva – hol tart, ki tudja, én magam sem: imamalmokon foszladozunk.

Jézusom, 57 éves! Jézusom, fél év múlva én is ugyanennyi, ha...

Nagyon régen történt Szegedében. Azért jó így írni róla, mert annyira be-rúgtunk, s így tán nem is emlékszik rám. Én egyszer büszke lenni, egy oldalon vele – a Harmadkor hasábján, aztán el a Móra Kollégiumba, rengeteg csaj... Csúnya dolog! Hajnalban meg felverni a Béke Tanszéket, tavaly láttam – szégyen! Tiszteséges hely lett, pedig államvizsga előtt az összehasonlító nyelvész úr, akkor még elvtárs, oda küldött, hogy ne idegeskedjünk a sok idegesítő, lelkiismeretes nő között, hanem igyunk egy sört, s menjünk vissza komótosan. Én majdnem lekéstem, mert volt szilva is, Zalán eltűnt, de ő is ugyanolyan papírt kapott. Szóval, középiskolás fokon kellett tanítani.

Z. T. akkor már a lírai forradalom, a sok plagizátor meg körötte. Okádtam tőlük.

Szegedé akkor, pedig már Dózsa feje régen odaért, üvegbura intellektuálisan, még a közértes pénztáros is teologizált Szent Ágostonról, hogy az idővel mennyit bajmólódott, szegény püspök, de a JAK-ban ment a cirkusz hungarikuss! Ment az örökös vita, hogy József Attila esztétikáját meghaladtuk vagy nem. Zalán akkor már rá volt csavarodva Kassákra meg az avantgárdra. OK! Én is az utóbbira. A Széchenyi tér romantikus fái alatt.

Na de vissza a JAK-ra, ami tényleg olyan volt, mint egy jak: nehézkes, büdös, szőrös, loncsos és bozontos, piszén pisze. Szereti a gyerekeket, már akkor látszott, rajta meg most, de Isten összenyomja az időt, s csak az attribútumok maradnak meg, hál' Istennek. (Vagy nem?)

Alexa, persze, többet tud nálam, mert a barátja, én meg csak úgy: város, tanszék, kocsmák, nők, bulik...

Szóval, a narancssárga JAK-ban, amikor először megjelent, a negyed város berúgott a sok versvitától. Na, manapság ilyenek már nem léteznek. Nyugodjunk bele. Zalán, ennek azért örülhetsz!

Aztán ő valahol Törökbálinton, én meg egy szakadt csepeli középiskolában nyomtuk az ipart magyarosan. Néha ünnepélyesebb volt, mint kellett volna, de kinek nincs hibája. Utálja, remélem még mindig, a szektásodást, szekértáborozást, mert ez a legszimpatikusabb: „Nem akarok tag lenni!” Szóval, Atlantisz. Nem az elsüllyedés viszonylatában, hanem mint az aranykor része.

A régi hallgatóságot ne úgy képzeljük el, mint a mait. Akkor vér folyt az irodalomból. Az egyetemisták közt néha dulakodás esztétika miatt: pofonok, anyázás, parasztozás. Na, ilyesmi manapság nincs, hülyének néznék az embert.

Emlékszem – de jó! –, a magyar–művészettörténész Sáj Gyuri, pedig nehéz volt bejutni arra a szakra, gitározva adta elő Zalán két hosszúversét. Az elsőtől mindenki elvarázsolódott, a másodiknál jött a verekedés, hogy giccsbe fordította, mert tahó, és inkább kazánkovácsnak kellett volna mennie, a művészetekhez annyit ért, mint a lilaorrú cápa, és még a piát sem bírja.

Aztán filmszakadás, mert az Úr kijuttatott Dél-Amerikába, azért ott jobb volt tanítani: érdeklődés meg egyebek, négy szemeszter, vissza, nem honvág, magánügy, s Zalán még mindig képbén. Örültem. Na, aztán ott is hagyta a híres lapot, ami még a címében is hazudott. Megint örültem, mert arra utalt eme cselekedete, hogy nem adta be még mindig a derekát a disznóknak, ami képzavar, de nekem tetszik.

A keresztje még lóg a nyakában – remélem, mert nem tudok róla sokat!

Ja, a metróban többször láttam, de morog magában, pedig kétszer is intettem neki. O. K. Ősz lett a fekete szakállam, a hajam meg a franc sem tudja, milyen színű: pöttyös, szürke, fehér, fakó, holdszín. Szóval, ötvenhét!

Forog benned a láthatatlan táncos...

Forog benned a láthatatlan

Forog benned

Forog

Prágai Tamás örvénylései az irodalom vizében

TULAJDONKÉPPEN – mely szó legtávolabb áll Prágaitól, így a betűk is mennek össze, generációs távolságban állna tőlem, ha nem írnék róla, de írok. Koccintottunk ezer év után, no nem vele, mert ő mértéktartóbb, mint én, hanem „titkos” referensével. Azt hiszem, ő nem is bírja a szeszt (nem a referens!), mint egy külvárosi arisztokrata lengyel. (Praeambulium vége.)

Tamás valahogyan a Napút közélébe került, s én akkor éppen Paraguay felé hajóztam valóságosan is, meg virtuálisan. Nézem a „lejövő” kisregényt, melynek, mivel részlet volt, megváltoztatta a címét. Szóval, teraszon a vidám társaság, olvasom,

hogy jót írt valaki rólam, s a szentelt barátaim elé tárom, hogy igaz lehet-e ez? Csak tartalmilag idézvé: az új próza, tökéletes tömörség, így kellene stb. Nem heroizálom magam tovább, mert nem én tettem. Így kerültem kapcsolatba Prágaival, amiről akkor ő még nem is tudott, meg arról sem, hogy lengyel ő arisztokraták utolsó szála vagyok.

Na de vissza a jelenleg vadnyugati marsallkalapot viselő Tamáshoz, tán nem sértődik meg. Egyébként, szerintem soha nem sértődik meg, legfeljebb nőkre, de az kozmológia, a világot összetartó erők elemzését igényli, s bár én csillagásznak indultam, nem vágok bele a Tamás-Nő

gravitációs hullámtorlódásba, mert Stephen Hawking, aki csak egyetlen ujját tudja mozdítani a kerekesszékekben, kiugrana belőle, s nagyelőadást tartana. Ezt mindenki értse úgy, ahogy akarja. Ez a szép benne.

A kapaszkodópontjai, vagy inkább szökellőpontjai Tamásnak igen változatosak. Punctum saliens, ahogyan Arisztotelész nevezte, elvonatkoztatva: Babits, Bibó, Vajda filozóf, Földi János, és meglepő tánclépések, forgások: aktuálpolitika, kortárs zene és kritika, Diószegi Sámuel, a fűvészkedő és fürkészkedő... Nehéz fölsorolni, meg az egész eddigi életmű annyira színes és szürreálisan meglepő, mintha egy barokk boltív alatt ufók röpködnének. Arra próbálok utalni itt, mert a vészes tömörség is gyilkos lehet az írásban (Néha véresen kelek fel.), hogy Tamás a tartóoszlopokat, írásgalaxisának traverzeit is megcsavarja barokkosan, nehogy egyszerű legyen felmászni még az első szintig is.

És vissza a tömörséghez, vörös óriások és fehér törpék, igen, mint a csillagok élete. Tamás is ragaszkodik öregedő, na nem úgy, mivoltához, mint hogy fölfújódott vörös, dagadt nap legyen. Imigyen például: „Identitásomat több tényező formálta (nők, apa/anya, tanárok, művészet, konyakmeggy, bringatúra stb), de az URH és a Kontroll szilárdította meg '86 előtt.” Ez szép mondat, semmi lacafaca. Úgy hatol mélyre, mint a fúrókagylók. Valamilyik örült csapat még egy tankert

is megfúrt. Évekig szivárgott belőle a rohadt olaj a halak szájába, pedig már 70 éve alternatív energiaforrások ezreit találták ki. Nos, Tamás is kitalált legalább ennyit, de nem használják, mert: MINDENKI tudja, miért.

Tehát azt mondhatjuk, nem megcáfolva önmagunkat (Nos rector!), hogy ha ráközelítünk Tamás csavart tartóoszlopaire, úgy lassan, nem kapkodva, kiderül, hogy szálegyeneseek, mint a székelyföldi fenyők.

A hiteles dokumentumtörténetektől a tündérmeséig minden érdekli Tamást. Jól élt volna a reneszánszban – még Mátyás alatt is, hacsak nem borította volna ófelségére az asztalt a „kiegyensúlyozott külpolitikája” miatt. Ilyformán Medvedgradban végezte volna, mint szegény Janus P. (Ki Orsolya p...járól is írt, aztán püspök.) Manapság a százrétű íróember nem Medvedgradban végzi, legyen-gülve, tébécésen a Kárpátok gyönyörű íve alatt, hanem robotra kényszerítve, a Lobus frontalis-műtétre előkészítve (homloklebeny-eltávolítás), hacsak nem rohan ki a világból, mint egyiptomi Szent Antal a sivatagba, s ott táncol, pörög-forog a forró homokban, önkívületi állapotban, s az arra járók megtapsolják rendkívüli mutatványát, MERT NEM TUDJÁK, HOGY EZ A SZÖRNYŰ TÁNC A DÉMONOK ELLENI KIFINOMULT TUSA: ÉLETHÁLHARC.

(A nagy tanulmányt későbbre tervezem Prágai életművéről, mert még nem dőlöngélve forog.)

Tandori Dezső

Vagy-vagy versek

Zalán (57), Prágai Tamás (43) = 100.

Barátaimnak szeretettel: a 73-as prómszám

T. D.

Mottó: *Vagy vagy,
vagy nem vagy.*

Húsz év múlva

Vagy fogom a mottóm,
megyek.

Változat

Vagy fogom a karmám
– keleties figura fogalora –,
megyek.

Menni, maradni

Menni sivár,
a városba lemenni,
maradni sivár,
lenni, csak-lenni.

Nincs már *lennii* út,
maradi maradás,
marad csak a város,
sivár? valami jut.

Vár és lekvár

Mi vár, mi vár, lekvár?
Kérdezlek, édes vár.
Lekvárból az eper.
Kafkából meg *A per*.
Déry meg volt *bóper*...
de erre – emlékszel?

Merre?

Merre is emlékszünk?
 Vagy ott is egy lék szűnt?
 Mint léketlen hajó,
 mint tengeriszapban.
 Lélektelen anyag,
 fül sincs rá, bekattan.

Modell-figura

Ha a közért züllet,
 kezdődik közérzet.
 Magán érzeten én,
 talán, bevégezném.

Abszolút hamleti

Abszolút hamleti
 a viszonylag-vagy-vagy.
 Önmagát kellett,
lehetőve, hogy – vagy.

Lehelet a lehet,
 míg röhej a bőfej.
 Vagyni lehet csak, s kell.
 Ha szűk fej, ha bő fej.

Bóják W. S. mesternek

Bóják helyben róják
 billegő-módjukat.
 Ütnek vízbe lyukat,
 W. S. mester mulat.

Ahogy fentről nézi,
 egyre megigézi:
 virtuális világi
 abszolútumból lát.

S hogy fentről áthajol,
 félreütöm: „Fentrál”,
 s: „Minden korlát!” így szól.
 „Megnyitott a Kintrál.”

Szól: „Kérem, kisasszony!”
 S: „Ön modell-értékű!”
 S kéri: „Velem.....”
 S: „Ehhez legyen még hű.”

S: „Hű, hozza konyakom.”
Túl a Nagy Mester mind néma,
őket csak dadogom.
Kisasszony sincs, léha,

se mindig, se néha.
Más jár már hiéna.
Kisasszony hiánya
már csak virtuális.

Az valós, mert – MÁRIS.
Nem gazella, nem bárisnya,
nem wagneri lábvért,
lehelet hárisnya.

Híjje, híja, hinnya!

Így képzelgek túlra,
ki ott, már csak tudja.
S mint-hogy, hogy nem tunya?
Vagy-vagy ösztökéli,
vagyát össz-tök-éli.
Minden modelleket!
Semmi mód Eleket.

Eleké a Trotechnik,
Nagy Mesteré a lök-lök-lok,
mennyit? Villany modellnyit.

Virtuális virtuóznak,
ígér, ennyit, Kharón-csónak,
vagy-vagy-vagy-valamennyit.
Más nyitja, mit nem en nyit.

Mára, öröklét, ennyit.

Jász Attila

Basó egy Zalán Tibor- motívumra hangol

a kép sarkában
csupán egyetlen fa áll
ennyi s ez minden

csupán egyetlen
fa áll a kép sarkában
ennyi s ez minden?

ennyi s ez minden
egyetlen fa áll csupán
a kép sarkában

Maszkpróbák Prágai Tamás-arcra

i, hallgatagmaszk

Várom, hogy felhívj végre. Hallgat
a telefon, nem csörög bele az éjbe.
Igaz, kikapcsoltam, mégis várom.
Hallgat a sötét, a szoba. És te is.

ii, maszkfohász

Az arc nem arc. A figura
nem figura. A kép nem kép. Ima.
Egyes szám harmadik személy.
Nem él. Nem halott. Ő a feltámadott?

iii, mozdulatlanmaszk

Már a szaxofonszólo közepén tartott. A kvartett tagjai
próbáltak lépést tartatni velem, én lemaradtam.
A figyelem mozdulatai mozdulatlanokká váltak.
Az ajtó magától kinyílt a szólo végére. Beléphettem.

Király Farkas

Összefésült versek

Zalán Tamás

A levegő? Üres valamik
szemcséit mérni vizespohárba.
Feloldódik a cinkasztalon –
hang. Akkor másvalamit.
Összenéznek egy fékevesztett ménen,
tudják, ez rejtély ám.
Egymás – úgyis elég.
Elfordul, leeséstől, megérkezéstől.
Tapéták. Lassú, valahogy cinkes.
Vesznek bele, amíg a gyémántokat
sort sor alá a koronába.

Prágai Tíbor

Vitéznek lenni mit jelent – szürke.
(Ütés, deci, ital, űr) között
hiteles mértékkel az előkeveredett,
vagy, ha mégsem ezt –
szárguldást befelé nem.
De hogy hova? Lefordítani,
amíg csak a szárguldás van, tekintetét.
Félnivaló akad –
vitéznek lenni, kiterjedésébe.
És cinkes is marad – ahogy
nem helyeztük vissza, szomjasan.

Kelemen Lajos

Hang és visszhang

Prágai Tamásnak és Zalán Tibornak

Ő volt a legeslegelső költő: ő, aki meggyőző gesztusokat nyújtva s mindenféleképpen fölé- s alágondolva a dolognak, így szólott egy emberhez: magamról zengedezve is rólad dalolászom. Mennyire igaz, hogy alig akad egyjellemű ember! És nem vagyunk, ha nem vagyunk versek céljai és okai.

Aki először hitte ezt, ő volt a legeslegelső költő. Azóta a költészet gondolatok önkéntelen párbeszéde az időben.

Dokumentumrangra jutott kisebb-nagyobb emberi igazságok kiáltanak át századok távolán. Hogy a tavaszi zápor nem úgy üt arcul, mint a jégverés; viszont zápor múltán, mikor kisüt a nap s a méhek mámoros zenével köröznek illatos virágtetek vonzásában, az nagy szerelem, de föltétlenül több holmi gazdasági ambíciónál – az efféle észrevételeket újra és újra le kell fektetni. Tanácsos továbbá nem megfelekedni némely jegyzésekről: „...eltűnt ügynökök kezén az Európa-térkép, / vagy tán, mi megmaradt, az öt világrész esne végképp / túl messze tőlem?” És ha érdekes, amit Brodskij mond, pláne érdekes Heaney-től a *Dolgok látása*: „Nézem magunkat, és látom, milyen / Kockázatos így e reggelnek útja, / Ó, szegény, szép, szerelmetes, számlált fők, mi.”

Ne csak jegyzőkönyvek tanúskodjanak a húségről és a gondról. S ne csak naplólapok susogjanak gyönyörűségekről.

Amit Vivaldi elzenélt (*Le Quattro Stagioni*), abból erős kétszáz évvel korábban legalább egy részt (*Primavera*) Botticelli megfestett.

Hang és visszhang – gondolat és képzet és érzés, az érintettség egyedüli törvényének engedelmeskedve, önkéntelen száll lélekről lélekre, lebírva teret és időt.

Az összes úgynevezett alkotó ugyanazt a földbe tűzött s néha kivirágzó ágot, azaz a teremtést és annak árnyékát mintázza. Csupán a formák egyenértékűségében és más-másféle elrendezésében differenciáltak. Az, hogy az idegélet meg az égövek, szerencsére, különbözőek, csodálatos árnyalatokat eredményez. A többi akarat és erkölcs kérdése. Az egész művészet nem ez? Az örök-egy új társulása és új viszonya a személyiségben. Elég taktikátlan poétának tetszik Rimbaud, mikor fölényeskedve szavalja: az „újaknak jogukban áll utálni az ősoket: itthon vagyunk és ráérünk.” Igaz, ugyanő földig hajol a görögök előtt. Sorokkal, talán versekkel lenne kevesebb nélkülük. Ő ne tudta volna? Minden leírt szava a múlt perbe fogása.

Perelhet és hadonászhat az ember, és eltelhet újdonságaival, csak hát ősök és előképek híján mind e bizonyosság: mit mér s mihez képest bizonyít? Erős vár a mi istenünk, ha tisztában vagyunk vele, hogy övé a privilégium a teremtésben, mi legfőbb bedolgozókként csatlakozhatunk munkaprogramjához. Az evangélista Jánosnál olvashatni: „Minden, a mit nékem ad az Atya, én hozzam jó...” Vagy ahogy egy költő mondja a hitetlenekre: „mi náluk ravaszabbak vagyunk, vannak verseink”. Az egész művészet ez: keresni és megszerkeszteni

a magunk igazát. Nem meglévő és tanult álmokat átírni! Keresni! Méghozzá minél hatékonyabban – vagy lemondások romjaivá züllik az élet.

Egy költő a legsűrűbb soraiban önti ki legteljesebben a lelkét.

Építeni kell, amikor / már nincs mit veszíteni. (P. T.)

Ez az a mondat, amely – egy pillanatra? a maga módján véglegesen? – az ész szerint rendezné az ember dolgait. Az ember (ha csakugyan sárkányfog-ve-temény is) nemigen nézhet mellé a vesztenivalóinak. Az építkezők éleslátása: az építkezők erkölcsé. Igaz, a szemlélődés többnyire kétségeket állít a cselekvés elé. De mivel a szemlélődés fedezi föl korlátolt világunkban a végtelent, a cselekvés nem lehet meg nélküle. E szükséges szemlélődés és a hozzátartozó fantázia csakugyan csodákra képes, formák és jelképek szülőjeként távolokat köt össze. *Építeni kell... nincs mit veszíteni:* egy állapotra egy magatartás válaszol. A mondat látszólagos iróniája nem annyira gúny, mint inkább görcsös derű? Vagy a kétségbeesés érvein edzett dolgos akarat eleve meghaladja az irónia szintjét? Nincs mit veszíteni: azért nincs, mert minden már odavan?

Nem igaz-e: az ember folytonosan arra vágyik, ami hiányzik belőle. Talán valamelyest a költészetre is ez áll. Meredek lejtő a korunk, a remény kicsiny fennsíkaival. Az ember kihívta történelmét, és a természet szinte összes viharát. Az elhalványuló lehetőségek ege alatt egy mély ösztön mégis a rombolás és a tagadás ellen szavaz. Kinek van igaza? A mostanság dagályló versárnak, mely – az egészséges ereket kivéve – nagyjából maró nihilizmus, kényeskedő körülbelüliség? Persze: a fényt nem lehet hitelesen megragadni valami oktan, túlsrófolt derűvel, se a fájdalmat kicsiszolt affektációkkal.

Holott a fény, a fájdalom, a remény, a kétségbeesés: ezek együtt, és csakis együtt az ember. A kényeskedő kommentár-irodalom a legfontosabbra nincs tekintettel: akarat híján aligha terem művészet, és csodákra csak az akarat képes. Mikor az ember, az idők elején, úgy döntött, hogy a történelemre tesz fogadást, a veszélyeztetett oldalra állt. A napba nézés és a vakság leckéit azóta is bőven önti ránk a história, kevés vesztenivalónk maradt.

A méltó alkotás az igazi erő. A kor, amely cinizmusával izgatja magát, igen olcsón kíván kielégülni. *Építeni kell.* Ma az építés a kivételes magatartás. Építeni: tiszta, világos szó. Az igazán nagy versek komplexitása ilyenféle szavakból nyer indítást. A legtermékenyebb fantázia is ezekhez van kötve, azután mindent szabad.

– én sem vagyok több / csak rongybádba bújtatott semmi / madárijesztő ki a tengert / akarja még egyszer ölelni (Z. T.)

Aki ezt írta, máshonnet nézi a dolgokat, de alig másképp. Ő is egy közérzet tanulságait ássa föl. Ám míg amott a valóságattitűd az élőszó egyenességével hat, emitt egy asszociatív kép, jobban mondva a képelemek feszítávsága kelt hatást. Ahogy az intim vallomás a tenger motívuma révén kitarul a világra, úgy fordul a személyes megszólítás gyöngéd igéje egyúttal a természet filozofikus hívószavává. A tört hangulatnak tűnő négy sor valójában egysodrú beszéd. És csakugyan: bölcsélet is. Ahelyett, hogy élet gyanánt rögtönzéseket csinálunk egy színház-térben, ne felejtünk el benne élni a természetben. Mert egyébként egészen kiesünk magunkból.

Ó, a természet! Itt volna az ideje méltóan szemlélni ezt az entitást, mely újból és újból a hideg história fölé magasodik. Isteni alakzataira, kicserélhetetlen igaz-

ságaira, arra, hogy tőle kaptuk a mértéket, a fény kenyerét, árnyak súlyát, már rég-
rég csak sírköve emlékeztetne, ha erőtlen ivadécai: mi volnánk az erősebbek.

Írja itt a költő: nem átkozódik, nem dacol, megy a tenger felé. Útja okán
kicsit persze többről van szó, mint sóhajtozó vízimádásról. Még mintha csodálkozna is („én sem vagyok több”). Úgy van: mennyivel kevesebb is az, aki-
ből hiányzik a csodálkozás. Vagy nem épp a csodálkozás révén szélesedik ki
az ember tudása? Akár egészen a határértékig: innen a pusztától, egészen a
tengerig. Az embert el lehet pusztítani, de legyőzni nem lehet: akié e rejtjeles
mondat, azt – igencsak valószínű –, nehéz sajnálat vontat és titkos cinkosság
izgatta; és biztos, hogy százszoros tanúságot tett a tengernek. Mint a kövek,
mint egy *rongybádba bújtatott semmi*. És bízott.

Különben pedig ritka elhivatottság kell ahhoz, hogy az ember belássa ön-
nön törekénységét; majd holnap, majd a reggeli napban... És a napok csak
a napokra várnak. Felül a bizonytalanság hangulatain: egymásról vagy miről
kellene beszélnünk? Miről? Hiszen úgyis csaknem minden a tengerre tartozik.
Éspedig a föld első reggele óta. Aki a tengert ölelheti, összes csodálatos és
szomorú, tébolyos és derűs titkunkkal ölelkezik.

Még egyszer ölelhetni hát a tengert, az igen.

Megölelni, anélkül hogy becsapnánk magunkat.

Babics Imre

ZALÁN TIBOR

Annyi BARÁTON ZIL robog át (erkölcsileg értve)
és most néznek a semmibe, szesz szaga, kézIRATON BLÁZ,
csak lyukak; és akad épp, ki megőrül, üvölt: ITALÁN BORZ
hentereg; és van olyan, ki lelép és TÁBORA LINZ,
Párizs, egyéb helyek, itthon a TOR, NI, ZABÁL a celebhad,
s minket ALÁZ BRITON és gall páneurópai stílben;
s bár jó volna elÁZNI LA, BORT szopogatva szobádban,
érezem, nem hagy már az idő; amit enged: a ZÁRBA
TOLNI a kulcsot, ráfordítani és fel a fejjel!

Írtam én: B. I., TORZ ALÁN

Szakolczay Lajos

Zalán

tengermoraj
tornádó
jégverés
hókaloda
kohómámor
nőkorbács
embervirtus
húskloffoló
csatahajó
deszkasirály
szeretetcsepp
anyánk
szívéből

Bora
emberöltő pillanat

Zalán Tibornak

nem láthatják a zuhanást.
talán nem is zuhanok.
csak megnyílok lábuk előtt.
emberszakadék.
az öntudatlanság szakítja ki a földből.
körém hajolnak hárman.
most szabadultam egy letöltött életfogytiglanból.
fegyenchajam ellenáll a simogatásnak.
szólíthatatlan rángok.
a zsigerekig felejték.
magam alá eresztek mindent.
a mentők valaki másért jönnek.
a nevem senki sem kérdi.
mindenki illetéktelen.
nem ebben a városban vagyok hajléktalan.
bevisznek a zárt osztályra.
a föld alá érő ablakon át látom,
ahogy a háromból kettő
fertőtlenítőt nyom kezére.
egy nem mossa le magáról az istent.
kész mindhárom keresztem.

Ádám Tamás

Viszem magammal

Zalán Tibornak

Viszem magammal
ezt a varjú-fekete könyvet
s lobogtatom mint
nagyanyám kendőjét a szél
mikor misére indul
reszkető kézzel lapozgatja
a lángoló imakönyvet
közel ért hozzá az Isten

viszem magammal
s bedobom a rácsos vízbe
lesz néhány akvarell
lassú merülés a mélybe
a sirályok jajgatása
kitörölhetetlen ének

viszem magammal
ezt a varjú-fekete könyvet

Géczi János

Előszó a regényünkhöz

Zalán Tibornak

Karóra hever a lába előtt, azt nézem, nem az asszonyt, aki az elhullajtott tárgyat észre sem veszi a lépcsőfokon. Fémszíjas, amelynek a fél szíja hiányzik.

– 9.15? – kérdezem, magam számára is váratlanul. Nem hajolok érte. Nem érdekel. Milyen más időt is mutatna?

A Balaton-felvidéki kisváros hajdani úrnője, a palota és a völgy nyári lakjának építtetője, az első magyar sertéstelep létrehozója s annak hasznát élvezője egy világos szőrű ölebet nevel, amelyet annyira kedvel, hogy elpusztulta után menten kitömeti, s a jószág ma is megbámulható itt, e városi múzeumban – mondja kora reggel az alagsorban, miután magamhoz intem az eltűnt lelet után kutatva, az asszony, akinek csuklóján ezt a karórát láttam, s aki hamarosan az asztalomon, arccal a múzeumi belsőt ábrázoló fényképnek hever, aki megette a krétafehér port, bár az számára nem okoz mégsem hőemelkedést, büntudatot pedig nem érez most sem, miként eddig sosem, és most is ő jelenti ki ezt, szóról szóra megismétli reggeli mondatát, a sokszemű, de egyetlen testű, oszthatatlan tömegeből kiszólva, utánam, hangosan, hogy halljam, megértsem s figyeljek arra, hogy rám szól valaki, éppenséggel ő, aki reggel még ott a gyönyörtől eltelve, magvaitól föltöltve lustálkodik a múzeumi tárgyak között, maga is mint a vizsgálatra várakozó, megőrzésre érdemesített tárgyak gyűjteményi tagja, a hűvös üveggel leborított asztallapon, a saját, a munkámhoz rendszeresített tenispályányi asztalomon. A kutya türelemmel fekszik, közönyös, semmi nincs, ami nyugalmaát megzavarná, és birkatürelmű a fekete belsejű szoba is, amelyben szorgos emberek járkálnak fel és alá, centimétereket jegyeznek fel a földre lehelyezett jelzőtáblák távolságáról, megvizsgálják a csillárról alálógó zsinetet, a feltépett hasú dunyhát és fejpárnát, de nem közelítik a kiégett szoba és a külvilág határán heverő pincsit, amely mindent képvisel, csak azt nem, hogy ő maga rég nem egyéb néhány kiló, szőrös bőr zsákjában tartott, romlásnak induló, hamarosan bűdösödni kezdő kutyahúsnál. A szoba magában tartja az idegeneket. A járókelők tanulmányozásához megfelelően kiképzett, egészen széles ablakpárkány tartja a kiterült döngöt. A lépcsősor sokadmagammal engem, a várhegy az éjszakát, az éjszaka a csillogó-villogó, ámde aprópénznél nem nagyobb fényű égitesteket. Isten bámul itt minket, holott én magam mindig sejtettem, Isten nincs. A dermesztő gondolat, hogy ennyi pusztulás után bizonyos tanulmányokat el kell végezni, majd a kellő vizsgáldások és búvárkodások eredményeként tanulságot kell levonnom: hogy a világot nem olyannak ismerem, amelyre érdemes konklúziókkal reflektálni, magamat pedig nem érdemes olyannak tudni, aki felesleges dolgokkal foglalkozik. Nincs azonban akarat, amelynek ez idő szerint ellen tudok szegülni, s ez a testemet s a cseresznyemagnyivá elapadó lelkemet magában foglalni kapható kés őesti láttság, amelyet a füstszagú, lassan mozgó fekete levegő képvisel, azt sejte-

ti, hogy a közönyben, vállát nemtörődömséggel leborítva a csillagos paláttal, unottan álldogálva tán a lépcsősor tetején, kelletlenül és érzéketlenül itt van valahol a közelemben a Mindenható. Odalépek a kutyát bekeretező ablakhoz, az arcom éppen a kutyafej magasságában, nem kell hozzá lehajolnom, hogy belenézzek a közönnyel kíméletlenül bámuló szembe. Becsapódik egy autójátó, felberreg a motor, a kerekek surrogva forognak a kavicsos aszfalton. Leereszkedik a magasból a nagy fülű denevér, csapong, tarkómon érzem a szárnya szelét, miközben bámulom a kaucsukfekete orrú kiskutyát, akivel öregkori kedélybetegségét kezelte az élemedett korú szomszéd, akiről nagyalakú napok, hetek és hónapok tanulmányrajzait készíti, azzal csupán, hogy vele él, figyel és ügyel reá, és végezetül kivégzőjévé válik.

A sötét ház előtt, amelyet borostyánnal befutott terméskőből összerakott falazat véd, hosszasan téblábolok, nem találom meg az avított, s éppen ezért természetes kilincset, nem a rézlappal szegélyezett zárat, az apró, de láncra fűzött golyókkal hangsúlyozott kulcsot, se a mély, alján tépőzárás zsebemet a nadrágon, nem azt a helyzetet, amelyben némi fény vetülhet a villanyoszlop csupas villanykörtéjéből az ajtóra, s engem is azonosíthatóan lát, aki akar, ellenőrizendő, hogy nem ismeretlen valaki álldogál a többnyire lakatlan vendégház előtt, nem idegen kíván oda besurranók gyorsaságával behatolni, természetesen jogtalanul. A néma épület előtt téblábolok, amint téblábolni szokásom gyermekkorom óta minden iskolajárásra kötelezett napon az iskola előtt, a hivatalokba belépéshez, összeszedve a bátorságot a posta, a rendőrség, az anyakönyvvezető, az adóhatóság, a rendelő, a bank ormóttan háztömbje előtt, megfelelő erő gyűjtve, s minduntalan megrezzelve attól, hogy napról napra fogy energiám az ilyesféle várakozáshoz, nincs erőm az erőgyűjtésre, csak annak a révén, ha kiállok magamból és odaállok segítséget nyújtani magam mellé, mint aki nem elég erős ahhoz, hogy egyedül legyen. Azt kell gondolni, rám koncentrálni ilyenkor az egyszemű, kék, nappali, vagy a fekete, éjjeli ég.

A fény nyúlósan csorog utánam, alá a kertkapumnál bevégeződő, nedves lépcsősoron, zümmög a villanyoszlop lámpája, lassan folydogál fentről a tűzoltók szétlocsolta víz maradéka, tocsogok a házam előtt elterült tócsában, szemrehányással illetem magamat, hogy közönyös kíváncsisággal jöttem előbb el azon szomszéd lakó háza előtt, akinek oly készségesen segíték, amikor ebe halála miatt réműletbe esik, összegabalyodik benne sorsa minden magyarázata, hogy csöndemet megszakítva kilépek magányomból, előjövök a kertből, lehajolok hozzá és feltámogatom, s fellépelek, karját fogva, vele, a házáig a lépcsőn, magammal cipelve a megfulladt, minden izmában képlékeny, ujjaim közül szinte kifolyó kutyát, igyekezve, hogy ne legyen tolakodó részvétem, közönybe burkolva, ekként természetessé téve a segítségemet, s otthonában leültem, pohárnyi vizet nyomok a markába, a kutyát pedig óvatosan, mintha baja eshetne, óvatosan lehelyezem a lábához, a szétkopott, de továbbra is puhának maradt szőnyegre, s könnyed mozdulattal előrehúzom a két, körmei között is szőrös, ovális talpú lábát, s a térdeknél ráfektetem a kutya szépen formázott, kedves fejét, megigazítom a fölálló füleken a szőrt, hogy ekként dermedjen majd meg, ha elérkezik a hűlő test idejének e folyamata oda, így álljon be a hullamerevség, ilyen módon rendezem meg a végső mozdulatot, azt, amelyre majd a gazdája mint utolsó emlékezni fog. Éles hangon akkor kezd jajgatni,

amikor a kutya orrán át szivárgó vérre, annak cseppjeire ráfigyel, holott a szőnyeg menten felissza a vörös nedvet, de még ez a legóvatosabb hangja, mert lármásan zokog, sikoltozásának hangjaival összezúzza a lakás nyugalalmát, utánam suhan jajgatása vesszeje akkor is, amikor, nem bírva tovább méltatlan viselkedését, elköszönök tőle, kilépek a kicsinyke, fűvel gondosan bevetett, szagos cserepes virágokkal díszlő kertjébe, becsapom magam mögött, hogy jól hallja, elmegyek s egyedül marad, a kerti ajtót, és rohanok a magam helyére, de ahol aztán, a saját udvaromban, a hálószobámban, a saját éjszakámban is hallom, egészen hajnalig érzékelem a szipogását, a krakogását, a rívását, hallás után látom a könnyhullatását, s nem esik meg, miért esne, rajta a szívem.

Ahogy belépek s behúrom magamra és a kertre a kaput, hallom, nyitott tenyér csattan egy bádognakana bőbeszédű szájára. A hangok jóvoltából arról értesülök, hogy nem nagyobb az hétliteresnél, az edény egy-két deciliternyivel ha tágabb annál, s olyan az, hogy felülete egyetlen alumíniumlemezről formálódott meg. Egyetlen fémlémezről készítette a mestere, döntöm el nyomban a felmorduló, ablaküvegeket is megrezdítő hang alapján, kör alakúból, vékonyból, abból húzta és hajlította a forgó mintára, hogy végül szájukkal összeborított két, kúpos test alkossa a vizeskannát, amelynek tetejére széles, hengeres száj is kerül, miután az ezüstfehér alumíniumlapot karimaként felhúzta, kinyújtotta. Nincs a kannának eresztéke, egyetlen fémtáblából formázták ki, s a kannatestre szegecselt fül is úgy alakított, hogy a folyadék a szegecselésnél az edényből ne szivároghasson szerte. A kanna aljára külön készült peremes, félarasznyi henger illesztődik, hogy az edény ne kopjon, s a helyén, ahová bármikor is leteszik, biztonságosan álljon. S ismételten rácsap a szétnyitott, ötujjú és erős férfitenyér a kannaszájra, összepréseli az edény testébe foglalt levegőt, s az üreg tompán, mélyen, dobszerű hangon szólal meg, hosszan morog. S a sűrű hanghoz csattogó, magasabb hangok sora társul. Megered az eső.

Az eső, amely mindennap megérkezik e fennsíkon elterülő, mondhatni, Istenhez közelebb eső városba, azt hiszem: reggel és este, legyen az bármelyik évszakban, nyáron vagy télen, ekkor és akkor is pontban hatkor toppan be, úgy reggel, mint este, de majd fél óra után kilép a saját történetéből, hogy abba menten benyomuljon az égboltnak alávetett várost északról határoló hegyekből alázóduló szél. Ha nem régen élek is itt, de ahhoz elegendő ideje, hogy tudjam, az eső számos cseppjével itt évezredek óta ekként záporozik. S azt, hogy ha éppen nem esik, akkor fú a szél, így történik ez fényben és sötétben, hőségben, hidegben, napról napra, hétről hétre, évszázadról évszázadra. Ez a vidék sorsa, a maga folyójával és hegycsúcaival, összedobált házaival s magukba fordult városalakóival.

A felhőszakadás közepén, a kert tömör gyepében magára hagyott rigó ácsorog mozdulatlanul, s körbekerítik a fehérjükből szürkévé nedvesedett falak, a váratlanul setét kövekhez jutott kerítés, a cserépbe állított, suhogó növények és a hegyoldalról hajdan legördült és alázuhant, az agyagos talajba becsapódott s abban ragadt, most maguk köré levet eresztő vándorkövek. A sűrű esőben dermedten vesztegel az átázott tollú madár s figyeli a kannát különböző módon megütő kéz keltette hangokat, ahogy szaporázva érkeznek, magányosan és csoportban, hol összerendezetten, hol pedig rendezetlenül.

A behajtott ajtó fedezékében állva hagyom, hogy verjen az eső, csorogjon az arcomon a langyos csapadék, melegebb a testemnél. A tágra nyitott csőrű rigó lehunyt szemmel áll a félig víz alá került gyeppen, a rosszul megvilágított kert egyre inkább magába zárja, amint engem ugyanúgy magába fogad, e hely. Összeszűkül ez az udvar, mint az éhes gyomor.

A kannahangok döngenek és konganak, kotyognak, szaporázzák a szót és sercegnak. Akad köztük két kézzel teremtett, s olyan, amikor az egyik kéz ugyan nem kelt lármát, csak rajta fekszik az alumíniumtesten, de a másik kéz keltette hangot a rezonancia megváltoztatásával átalakítja, s olyan is, amikor a száj fölött hol megáll a kéz, miközben az edény öbléből kiárad a bömbölés, majd alá s fölé emelkedik, hogy a hosszú mondatokat szertetagolja, vagy azokat még rövidebbé szabdalja. A szájnylás időnként basszusban böffent, amelyre ha ráütnek, fedett lesz, vagy félig, így is, úgy is húzást ad, ritmust kínál a zivatar esőkopogásához. És tovább szaporázza, hangok repkednek a kannaszáj – nyitott tenyérrel, majd a két ujjbegy közötti percekkel a karimán érintve – megütéséből, a tenyér aljának peremre, kannaaljra, kannatestre, kannaszájra csapkodásából, s hogy a kéz négy ujjá belenyúl a hangszerré váló víztároló edény szájába, csak a hüvelyk marad kívül, s ennek révén a fémtest ölébe beugró, majd visszahátráló hang megismétli önmagát. Majd pedig a nyak alatti cylinder, az oldal, az alj, a fül s a karima szólal fel, együttesen doboló kórust alkotnak, mire aztán a hangok átváltoznak: a kanna, előbb függőlegesen, majd kissé megdűtve két láb közé lett szorítva, s a hangok égnek fel vagy égnek srégen, csengnek, csettennek, cserregnek, csörögnek. A jobb kéz adja többnyire a hangok hangsúlyát, mélyebbről érkeznek, teljesekek, három ujjbegytől kipergetetten, majd pedig a kisujj és a hüvelyk, együttes bádoffalhoz történő hozzákoppantás révén, kirázva, gyorsítva és monotonul. Két és három ujj váltakoztatásával, fülpergetéssel, középső ujjas dobogással, egész kézzel megütve, vastag hangon. Jobb kézzel fülre sújtva. Cylinder peremét lefogva. Egyetlen ütéssel számos hangot keltve. Teljes tenyérrel csattanva. Csettintgetéssel, fémesen, cifrázva. Kongva. Bongva. Éteri a hangzavar, a lélek hajlik fűz gallyaként erre meg arra, ahogyan az őrző zivatar akarja. S a bal kéz a különböző felületeket megtapintva áthangolja az égi zenét.

– Megázik! – kiáltja a nő, aki oly készségesen adta át magából a testét s feküdt fel a dolgozószobám asztalára, túlüvölti a kannahangok zenebonáját – Megázik! – sivitja, s értem, hogy nem engem óv, nem rám vonatkozik kijelentése, mert a karján az eb teteme hever, halott majmocskának is tűnne, ha szemréseiben nem látnám ott a néhány pillanattal korábban megszemlélt, mereven előretékintő két, opálos kutyaszemet. Visszalépek a kapuba, s az ajtószárnyat magam előtt tolvá kinyomom az utcára az elképedt asszonyt, a kezében tartott kutyával együtt, s gyorsan kulcsra zárom az ajtót. – Megázik! – hallom az utcáról, a kőfal mögül, de az ég dobogópéne a zenebonája magába olvasztja a kiabálást.

Amivel megosztom a házban a magányomat, a televízió megszólal. Vihartól szétdarabolt képeket nézek, a terroristák rádió-távvezérlésével működésbe hozott robbanószere kaszabolja ennyire szét a testet. Mondja a közönyös narrátor, hogy az antennával ellátott indítószerkezetre egy hajléktalan guberáló bukkant, 1991. december 26-án, Kispesten, a szemeteskonténerben. Húsz évvel ké-

sőbb, éppen ezekben a napokban, az érdeklődés e tárgy felé fordult. S egy óra iránt is, amelynek az üvege betört, szerkezete megsérült, s az óra számlapján a 09.35 rögzült. E két tárgy bűnjelcímkejével évtizede nejlonzacszkóban hever.

1991. december 23-án reggel, emlékeztet a televízió oknyomozó riportere, Budapest határában felrobbantottak egy Fiat Tipót. A gépkocsi plasztikus robbanóanyaggal, acélszegekkel és csapágygolyókkal megrakottan parkolt a Ferihegyi repülőtér közelében, az út szélére hózódva. Távírányítással hozták működésbe a Semptextet, s a detonáció az óra által rögzített időpontban következett be. Az elpusztítandó célpont azonban a négy jármű alkotta konvoj autóbusha lehetett, amelyben a Magyarországon átutazó, Izraelbe emigráló orosz zsidó családok tartózkodtak. Úti céljuk ezen a napon nem a légikikötő, hanem a közeli, egykori szovjet laktanya, amely tranzitszállásként működött. A következő napon indult volna velük a tel-avivi járat.

Most, egy másik kriminalisztikai ügy kapcsán, tudom meg a szétesett képű televízióból, azonosították a tettesek egyikét. A DNS-vizsgálat alátámasztotta azt a feltételezést, hogy egy 1999-ben Németországban agyonlőtt, amúgy német származású férfi azonos a Budapesten, a Ferihegyi repülőtér közelében végrehajtott robbantásos merénylet egyik elkövetőjével. A DNS-vizsgálathoz a feltételezett tettesek magyarországi tartózkodási helyéről gyűjtött minták szolgáltak alapul. A férfi nőtársának ki- és holléte a mai napig felderítetlen. A képeken, amelyeket a terrortámadás után készítettek, kör alakú lukak egy kiégett Zsigulin, a busz hátsó ülésein szétkaszabolt utazók, sérülések, a robbanás erejétől negyven métert repülő gépkocsimotor, a szétroncsolt karóra, a fél kilométeres körzetben betört ablakok némelyike.

A jégdarabok, amelyek megszólalnak az ablakokon, nem kannahangúak. Dobrokolnak, miként nagy patájú mének. Elzárom a televíziót, a szoba párával telített, bűdös levegőjétől izzadni kezdek, csurog a nyakamon a veríték. Zelmára ismerek az egyik képen, párnás, gömbölyű vállára az apró tetoválás miatt pontosan emlékszem. Zelma, bár magyar származású volt, orosz katonatiszt férjét követve elhagyta Magyarországot, s eltűnt a szemem elől. Parázként izzok, különlegesként, amelynek hevét és fényét nem az oxigén, hanem a levegőbe permetként feloldódó víz táplálja. A jégeső lehűti a levegőt, de testem heve nem csökken. Bejárom a kopár lakást, vizet iszom, itt és ott is szederjes csontvázakat rajzol az ablakok üvegére az esőlé, s ha nem is értem meg a történetet, aggályosan követem a sokalakos, váltakozó, ámbár szavakkal leírhatatlan jelenetek sorát. Természetesen nem találtam meg a múltba visszavezető utat sem, amelynek kezdetén egy óra hever, s egy darabka, kék festékkel megjegyzett női váll, csak belebonyolodom abba a labirintusba, amelyet az ítéletidő, a kertbe foglalt ház, a város satujába befogott vár s az abból alálógó lépcsősor, valamint a közelmúlt eseményei képeznek, s bár megadhatná, ez az útvesztő az értelmét nem kínálja fel a benne kóválygó figurának.

Zelei Miklós

„Mire iszunk, apa?”

Az abonyi nyárban hangzott el a kérdés 1972-ben, Füzi László idézi A kilépés című készülő könyvében, amelyet kéziratban olvashattam el: „»Felvételi vizsgáim után egész nyáron az abonyi téglagyárban dolgoztam, hogy ha netalántán felvesznek, legyen pár új holmim, aprópénzem a kezdéshez, ne az akkor is lapos családi kasszát terheljem vele. Kazlaltam, hajnaltól késő estig, hamar hozzászokott a munkához a derekam, a kezemről nem is beszélve. Ahhoz is, hogy alig fejeztem be sötétedéskor, már folytathattam is a hajnali első fényekkel a lélekölően egyhangú robotot. Esténként elszámoltam magammal, hol tartok, mire futja a majdani apanázs. Egyik délben hazamentem ebédelni. Ahogy máskor is. Apám otthon volt, ahogy csak néha, tett-vett a konyhában. Megettem a pörköltet, indulni akartam. Még ne menj, mondta, elővett két vizespoharat, és egy üveg zöldszilvánit. Kibontotta, telitöltötte mind a kettőt. Igyad, mondta, egészségedre! Megittam. Mire iszunk, apa, kérdeztem. Nem mondtam? Felvettek az egyetemre, azzal előszedett egy nagyobb borítékot, amit ő már felbontott, miért is ne tette volna. Nem nyúltam az értesítéshez, leültem, sokáig csöndben néztük egymást. Én leszek a család első értelmi-ségi tagja, gondoltam, és rögtön el is szégyelltem magam« – írta a www.barkaonline.hu című internetes portálon vezetett blogjában Zalán Tibor 2010. szeptember hatodikán. [...] Szinte minden hasonlóan történt nálunk is, mint Tiboréknál, pár eltérés azért akadt. Az egyik az volt, hogy szüleim a borítékot nem bontották fel, a postástól tudták már, hogy azt, aki olyan méretű borítékot kap, mint amilyet én kaptam, felvették.”

Már egyikünk apja sem él. Már a második porladási időt teljesítik talán.

Emlékszem, tudom, több mint szorgalmasan élt az a nemzedék. Úgy is kellett. Háború, Rákosi-korszak, ötvenhat: egyszer-kétszer-háromszor megsemmisítette a családok egzisztenciáját. Elvitt állatot, gépet, házat, földet. Hogy ezt pótolni lehessen – a gyarapodás tartományának határain mindig innen szorulva, a puszta létért csupán –, ahhoz napi tíz-tizenkét-tizennégy órát kellett dolgozni. Hogy fölélesszek – tisztában vagyok vele, korszerűtlenül patetikusan – egy régi kifejezést: a sors ekéje elé fogott asszonyok segítségével. Anyák napjától anyák napjáig mindennap két-három műszakban baromi mennyiségi munkát végeztek el igavonó anyáink: munkahely, háziállatok, kert, háztartás.

Porladnak ők is szorgosan. Aki napi tizennégy órát végigdolgozik, annak napi huszonnégy óra porladás már semmi.

Szinte hallom, ahogy fekszenek.

A temetői adminisztráció szerint egy porladási idő huszonöt év. Ezután kell a sírt újraváltani. Józan mértékkel számítva: apáink-anyáink második porladási idejének végébe már én is beleporladok, a csönd új dallama.

Még hallhatom.

Talán éppen olyan meleg volt 1972 nyarának ama koccintós napján is, mint most. Forrón süttött a nap. Magasan járt a társadalmi mobilitás. Akkor már tíz

éve annak, hogy az egyetemi fölvételiknél a származási megkülönböztetést formálisan megszüntették. Egyébként azonban nem: papgyerekeket például tanár szakra nem vettek föl; s humaniórákat világi intézményben akkoriban csak tanár szakon lehetett tanulni.

A két megidézett emlékező, Tibor és Laci azonban „rendszer szempontból” is kifogástalan volt, nem „csak” tehetségük alapján. A felhajtóerőt azonban, így gondolom, nem a „társadalmi mobilitás”, hanem az az embertelen mennyiségű munka adta a kiemelkedéshez, amit szüleink végeztek el. A rendszer annyit tett hozzá ehhez, hogy szétverte a parasztságot. És abból a szétvert létből jobb volt hanyatt-homlok menekülni, mint benne maradni. Persze benne is maradtunk a szétvertségben.

És az lett, ami most van.

„Erre iszunk, apa?”

Talán nem.

De eleink példája unokáink unokáinak is erőt fog adni.

Juhász Attila

Áldásrakás a kobakon

Zalán-verzió kis/nagy adag arannyal futtatva

*Semmi baj, most már
elmúltál huszonnyolc, sőt
kétszer huszonnyolc.*

De – tapasztalom,
én is túl az ötvenen –
legjobb mindig a

harmadik menet!
*Adja isten mondanod
mindvégig szépet!*

(Szergyécsnűj privét, Bátyuska!)

Hegedűs Imre János

Zalán-halmaz

Nem tudás, nem arcélt rajzoló képesség, hanem bátorság és kozmikus sebesség kell ahhoz, ha valaki Zalán Tibor világát, világegyetemét be akarja járni, végig akar azon száguldozni. Igen, mindenekelőtt bátorság, de nem azért, mintha félni kellene tőle, nem hétfejű sárkány ő, ellenkezőleg: angyaltermeszetű, csupa szív ember – eredeti neve Lipák, már ez előlegezi a szelíd, kék szemeket –, hanem amiatt, mert az Óperenciás-tengert kell áthajózni, azt kell keresztül-kasul cikázni, ha – akárcsak az elektronnak – le akarjuk fényképezni legalább a nyomát, nyomvonalát. Az óceánt konkrét és elvont értelmében egyaránt, hisz túl az Atlanti-óceánon, az irdatlan nagyságú kontinens szívében, Chicagóban megjelenő lapot, a *Szivárványt* szerkesztette – Budapestről, és guruló meséiben is annyira otthonos ő a végtelenség mezőin-vizein, mint a szülőföldjén, a szép magyar Alföldön (Szolnokon született 1954. augusztus 27-én). Realitás és irrealitás, férfias, szókimondó szabadszájúság és metafizikai, szürrealista látomás, elvontság, nonszensz, abszurd egyaránt jelen van szabad verseiben, haiku-bokraiban, sziporkázó paródiáiban, a középkort idéző szabados bohózataiban, meséiben. Nem ismer se nyelvi, se műfaji, se földrajzi korlátot; jelen jegyzet írója, hétpróbás emigránsként, Bécsben hallotta először a Zalán nevet, még mielőtt egy sort olvasott volna tőle, Bujdosó Alpár, a Magyar Műhely szerkesztője beszélt róla lelkesen; egy bandába tartoznak ők, avantgárd legények a javából mindketten. Itt, ezen a résen lehet talán bepillantani világába, a kiszámíthatatlan áramlás, hullámverés valamelyik bárkájára fölkapaszkodva lehet kifürkészni nagy titkát, azt, miért ismerték, ismerik és szeretik jobban Zalán Tibort Chicagóban és Marosvásárhelyen, mint széles e hazában, Magyarországon. (A tíz közül két díj erről árulkodik: Clevelandi József Attila-díj (1985) és Látó-díj (2007). Látszólag titkot kell megfejtene, ha Zalánról ír a szorgalmas filosz, pedig nyílt titok ő, „a korlátatlan természet vadvirága”, akárcsak nyugtalanságban legnagyobb rokona, Petőfi Sándor, de az is igaz, hogy halmazzaival közvetlen elődjére, József Attilára üt, ahonnan írói nevét is (feltételezhetően) választotta: „Árpád és Zalán, Werbőczy és Dózsa – / török, tatár, tót, román kavargó / e szívben...”. Ezekben a halmazokban nincsenek irányjelző táblák, nincsenek szabályok, szillogizmussal, logikus következtetéssel hiába kísérletezik az ember, a kört könnyebb négyeszesíteni, mint Zalánt szabályok korlátai közé szorítani. S hogy nem mentséget, kibúvót kereső félrebeszélés ez, íme, egy bizarr, egy csodálatos képsor *Beckett* című verséből: „Magányos törésvonalak, feketé / menyegző az elhallgatás tégláiban.”

Vereség, izzadságszagú erőlködés lenne akár fikarcnyi kommentárt is fűzni ehhez a nagyszerű vershelyhez, ehhez a pompás paradoxonhoz: olyan, mint a katolikus templomban a tabernákulum, az áhítaton, a megrendülésen kívül más létállapot nem következhet be, ha fogékony lélekkel járulunk elébe.

Ha elfogult túlzásnak tűnik a kommentár, lehet licitálni, például a Babits Mihályról írott látomásainak képsorából: „Ezüst egekből ezüst havak / ezüst to-

rokban fuldokló szavak / ezüst felhők közt ezüst angyal / énekel s mered rám sebzett arccal" (Ezüst szarkofág).

Egy haiku sem hiányozhat a felsorolásból, Zalán Tibor páholyelnöke, nagymestere a Macuo Basó teremtette japán briliáns műfajnak. Pergő madárlapok – csütörtök a címe a kiválasztott három sornak: „Szólíthatatlan / Már a semmi jegyese / Nem fordul vissza”.

Ezek után azt hihetné a gyanútlan olvasó, hogy Zalán csak a magasságos egekből és az abszurd szakadékaiból hoz kommentálhatatlan üzeneteket, holott évekig volt tanár, és a józan tanulmányíró klott könyökvédőjét is felhúzta, ha muszáj volt. Árkossy István–Bágyoni Szabó István: *Világ árnya, világ fénye* című beszélgetőkönyv elé írt előszót, ebben majdhogynem közérthetően mondja el a lényegét: „Úgy alkotják meg ezt a könyvet, a költő és a festő, ahogy az egyikük kései naplóbejegyzésébe beemelt Rembrandt alkot: fényből és árnyékból szövik a szóvásznaikat.” (A beszélgetőkönyv drámája)

Vajon kiket emelt be ő sok műfajú, ezeregy stílusvariációkból álló életművébe? Vajon kik fogják ceruzáját?

Villon? Navarrai Margit? Rabelais? Goldoni? Molière? Vagy a modern kor fenegyereke, Beckett?

Mindenki, akinek a közlés nem szoros zsilipeken keresztül, hanem szökőár módjára ömlött a világra. Bocsánat: a világba.

Egészen friss a békéscsabai Jókai Színház művészei által színre „káromkodott” vásári komédiája (francia műszóval farce), a *Patt Lenn*.

Ebben aztán van minden! Zsonglörködés Zalán módra, „zalánkodás” a javából: helyzetkomikum, képmutatás, házasságtörés, kicsapongás, csattanó és mindenekelőtt zabolátlan szabadszájúság, nyelvi szabadosság, de olyan méretű, hogy csak a háttérben (előtérben?) mindig jelen lévő kedves, szimpatikus, rokonszenves kópéarca miatt bírja el a szöveg a nyomdafestéket. Csak egy kedves csirkefogónak, vérbeli lóköötőnek, eszméletlenül mulatságos pernahajdernek tűri el a szerkesztő, kiadó, olvasó ezt a tobzódást, ezt a töltelékes szöveget (farce: francia nyelven töltelék!).

Néhány pikáns csemege: „Dögölj meg, te fapina!”

Vagy:

„Patt, a zseni mindig tudta, /
mikor, hol kapar a kurta, /
azt is, mikor, hol, ki kúrta, /
ami neki jár, s a kurva /
szakma, s nem a proszektúra.” /

(Megjelent a Kortárs 2010/2. számában.)

Persze nem ez a bohózat esszenciája, olyan áthallásos a darab, hogy Beckett is megirigyelte volna, s így van ez rendjén, Zalán Tibor a swifti hazabeszélés, a švejski fintorok, a Don Quijote-i szélmalom-rohamok nélkül elképzelhetetlen.

És még van ezer ok, amiért nagyon szeretjük.

Mányoki Endre

Zalán 2010–2011

Csak Sziveri és Baka...

Egész álló délután ez a mondatkezdet dobog a fülemben, s folytatnám rutinosan: csak ők... Csak ők mit? Csak ők tudtak így meghalni? Ekkora súlyú költészetet hagyva maguk után? Csak ők jártak be ilyen fesztávokat kora költészetük és a vége ívén? Csak ők tisztultak le efféle fehér bohócos eleganciával a közlés minimumára, s ugyanott a teljességére?

De hát Zalán él, jól van, jelen van, könyvet ad ki, díjat kap, kutya baja. Miért hát mégis az a szünni nem akaró zakatolás: csak Sziveri és Baka...

Egy év verseit olvasom sorra, s nem sorban. 2010. július 5-ikén indítottam el az Irodalmi Jelen című internet-folyóiratban a Verstörténés rovatot, s rögtön Zalánnal. Az első hónapokban öten írták heti rendszerességgel a történeket versben (Zalán, Tózsér Árpád, Tóth Erzsébet, Rónai-Balázs Zoltán, Jász Attila, s egy ütemmel később, hatodikként, szombaton Papp Tibor). Nem a rovatomról szól ez a néhány sor, de annyit talán érdemes tudni, hogy ezzel az állítással kezdtem: *A vers ma, úgy érezzük, kissé eltávolodott az élet lüktető, pulzáló mindennapjaitól.* A Verstörténés eredendő célja ez volt, s programja ez is maradt – megragadni az életet a maga lüktetésében, állandó alakulásában, mindennapokhoz közeli valójában – versben.

Zalán maradt az egyetlen költő, aki mindmáig részt vesz ebben a folyamatban. S ha most írhatok róla, ezért fontos nekem. Egy év költésze egyetlen íven. Milyen volt ez a

Zalán-év? Zalán Tiboré, aki az általam megélt időnek minden bizonnyal korszakot meghatározó költője.

Mondhatnám: az összegzés ideje volt. Hiszen ahogy összemásoltam a megjelent műveket egy mappába, látni: szinte ahány vers, annyi lírai műfaj, stílus, forma, megszólalás. Mintha a költő előszedné a rezervából valamennyi kézhez simuló eszközt, s megmutatná az igényes publikumnak, mennyire könnyű kézzel bánik mind-egyikkel.

Régi, második fázisbeli önmagával kezdi (*Nap-szilánkok*), fölidézte a „radikális avantgarde” időket, a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóját. S nem csupán a hosszúversre hajazó forma révén, hanem a kor-reminiscenciák citálásával is: Palicsi-tó, Domonkos Pista, Kosztolányi, Csáth, s a MAO PO szóban a *dadás* játékosság... S haikukkal zárja (2011. 06. 09), vagyis hát ezzel zárul az évkör. Enigmával tehát, s a pillanatban létező egész élményének megragadásával, így, együtt. De ez a Zalán-haiku felfogásában is, „működésében” is más, mint az eredeti zen-líra, és mint akár a jellegadó kortársaké Fodor Ákostól Nagy Zopánig. A Zalán-haiku itt (már) ha nem is történeket, narratívát, de alakulást, tehát folyamatot ír le; lassút bár, mégis változást, reflexív időbeliséget. Akárha a költő a megélhető, megjeleníthető, ám az értelem számára az elfogadás kivül más esélyt nem kínáló pozícióból csöndesen, talán óvatosan visszamozdulna a létezését rációval is birtokolni kívánó én státusába.

S a kettő között valóban szinte a teljes arzenál. Drámai szabadvers-fragmentumokra, szcénákra bontva (*Mintha –* rövidfilm-forgatókönyv), melyek mögött az olvasó próbálkozhat a zaláni színjátékot kibontani, egyszersmind akár a saját drámáját a filmbe vetíteni. Máskor a kezdetekre jellemző, erős-érzéki metaforarend (*Ha meg feljön a hold / az örült Csontváry kezd mászkálni házak gerincén / valami rossz kis batyuval hátán / kilóg belőle valami üveg / valami ecsetek nyúlnak ki / a gyomrából – Terasz*), mely legkivált Bakához kapcsolja, különösképp' ha a festőiséget és az álomszerűséget is ebbe az áramba illesztjük. Megint máshol a tájélmény lép elő elsődleges inspirációvá. Vagy a klasszikus lírai-beilleszkedő, a tájból metaforát, emberi belső látványokat kibontó magatartásként (*Őrségi képek*), vagy szinte fizikailag, metonimikusan azonosulva vele (magam vagyok a táj, sebe az én sebem, fájdalma az én fájdalmam, íróé s olvasóé egyaránt), miként az *Ablakokban*:

*A vonatablakon túl
lassan leesik az alkony.
Valahol felsírsz, -nevelsz.
A lélegzésed is hallom,*

és az *Őszi chansban*:

*Az éjszakában vonatok járnak
ablakban könyöklő költők fáznak
Bújik a koraosz pelerinbe
kilóg alóla foltos az inge.*

De ez a statikus-lelki táj sokszor kimozdul önmagából, a szemlélődő tekintet csapong, bizonyosságot keres, bármit, amibe belekapaszkodhatna. Verdeső, koreografálatlanak tetsző mozgás, kétségbeesett kísérlet (ha egyensúlyra nem is, legalább)

nyugvópontra találni a térben, valahol (*Hózuhogásba hasít a zuhanás / de ordítását elnyomja a harang – Első gyertyagyújtás; Imbolygó horgász-úszó a létünk / táncol kicsit és elmerül – Balatoni horgászat*). Nem egyetlen metafora bomlik ki, még csak nem is metaforasor, képfüzér áll össze rendbe, hanem a létbe vetettség állapota rögzül minden látható, megragadható látványban.

S nem beszéltem a mestermunkákról, a formai bravúrokról (tükörszonett, medallion), a „műhely” faragó, vágó, csiszoló eszközeiről.

Csak Sziveri és Baka... Miért nem az öreg Arany, a „kései” József Attila, Illyés *fekete-fehér* versei, Juhász Ferenc akmeikus mai lírája? Talán Sziveri közelebb visz valami megoldáshoz, gondoltam. Hiszen itt,

*Ami fogyott, az volt hamis.
Találkozásuk a betelő*

*arányok idejére esett.
Vergődhetett volna ellene,
ereje volt, de tudta, nem lehet,*

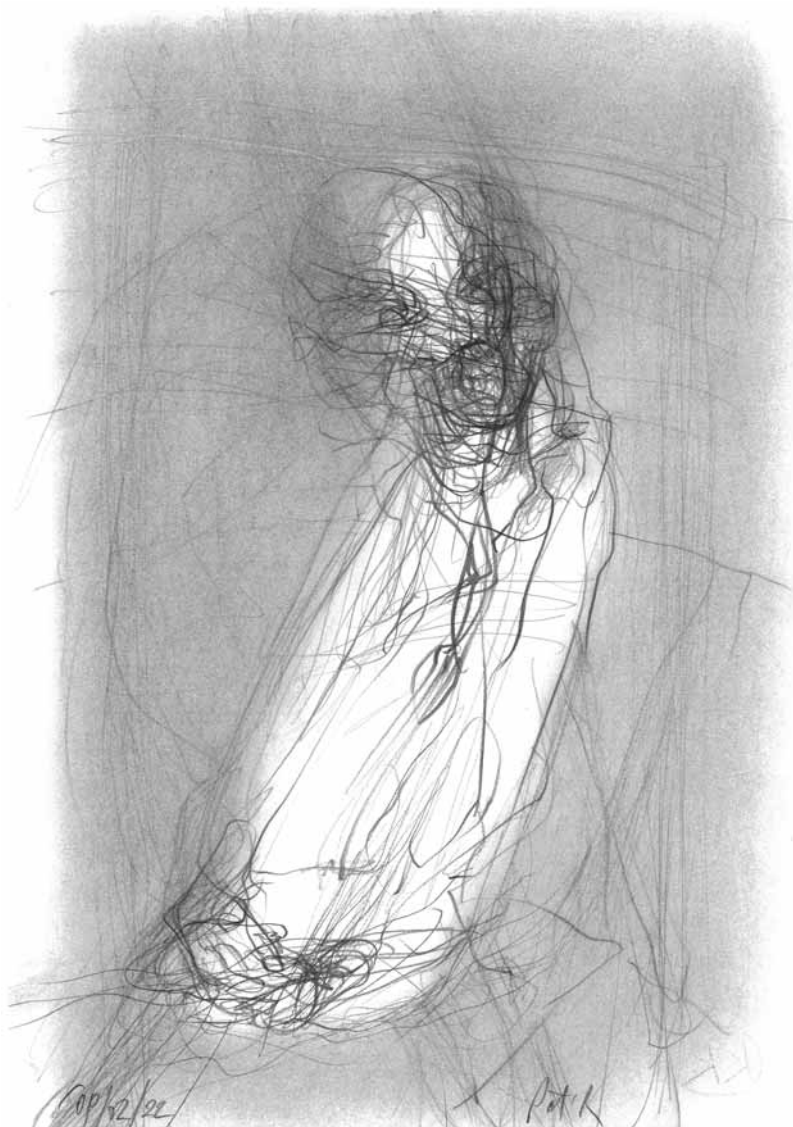
az *Arányok* idejében összetéveszthetetlenül a halálra rátisztuló Sziveri Jánost hallani.

De Zalán nem a halálára készül. Nem ezért összegez, nem ezért csapong, nem ezért búcsúzkodik mindentől, amibe éppen belékapaszkodik. Tájétól, szerelemtől, magától, költői eszcájgaitól. Zalán nem rezignált, mint Arany, nem ontologikus, mint József Attila, nem szakadár közember, aki élete alkonyán rácsudálkozik a lét illékony-romlékony valójára, mint Illyés, és nem bölcs, egyszerűen, mint Juhász.

Zalán Tibor meg van rettenve valamitől, nagyon. Valamitől, amit lát, s meg nem akadályozhat. Amit érez, de hiába hánykolódik benne s hiába ágálna ellene. Zalán Tibor úgy rendez el a költészetet magában, mint aki tudja: nincsen rá többé szükség. Mint a falusi asztalos, mikor a szerszámaikat meg sorba rakja, noha érzi, hogy töb-

bé már senkinek sem kell komód, se szék, se lóca.

Zalán, azt hiszem, a költészet halálára készül. Baka, Sziveri még hihettek legalább a föltámadásában. Zalán már nem hisz. Nem is siratja. Csak elbúcsúzik tőle, mint vikingek a tutajra temetett halottól. És egy fényes íven lángoló nyílveesszőt küld az elúszó ravatalra.

Lászlóffy Csaba

Álom árúizei

„az elesettek neve
/ ... / kizuhan a megzuhanásból”
(Prágai Tamás)

Csontszilánkok, porladó idegek!
Tartós árban fejed a víz alatt,
már nem kalapál oly veszettül szíved
az erőlködéstől, mint a felszínen,
hogy az összeomlás maga alá temet.

Tények hordaléka, honnan s hova:
az anyag belsejéből ami elszabadul,
milyen alakzatokká képezi magát?
Zománc alatti porckopások,
gyulladásos és forradásos csontok.
A még soha elő nem hívott
párbeszéd s elhallgatások
mint holmi kínzóeszközök.

Intim asztaltársaság – kínos percek
sercegő bogánca: irgalmas nővért
játészó barátok, aszalt vigyorú besúgók.
Az emberi idő sohasem egyirányú:
visszacikázik és bumerángxént ejt
utólag, hányszor(!), barbár sebeket.

A kalitka-tudat, inog előre, hátra
(le ne zuhanj valamelyik emlékkel,
főlösképpen össze ne roncsolódj) –
a véretek falait áttörő,
a mész mögötti génes, kénes
gőzbe vesző kettős magány.

A ház, a kerti locspocs s lom(b)halom.
Csak törmelék, illat sehol, a rőt
sövényt is elsodorta rég a szél.

Fojtott hóesésben („vannak napok,
mikor másvalaki szeretnék lenni”)
elodázott pszicho-drámáknak
prédául odavetett köztetem! –

Feltört aszfalt, szagos az exhumált
kor, a törékeny útvesztőkön
föl-fölmondott vers. Befagyott tudás.

Mint könnyű járda, öreg házfal: ifjú
eszménykép süllyedőben (a nyálába
fulladt, tilosból nyálkás kegybe
kecskebukázó kaszkadór!)
Aranymáz alatt rángatózó
mimika (a sisak sehol) –
elsimítani az otromba ráncokat,
amíg az idő össze nem omol.

Rongyfáslikká fölhasogatott végeken
szívünk végső elaltatásra vár.

Barbár öröklét, békétlen halál.

2006. szeptember végén

Szuvenír Prágai Tamásnak

„A képben egyre mélyebbre ás”

1. (Csak álom)

Az étterem nem labirintus,
se híveid,
se társad itt –
az üres zsebűnek ott kint, kuss!

Az étteremben várt nejed.
Jaj, ki vagyok?
Soha nagyobb
magányt nem élt meg ő veled,

mint itt, e zsúfolt „tele a
cipő lábbal” –
szűk világgal
összezárva. Mi lenne, ha

csak álmodnánk?... Ajánlatom:
sör s zabpehely
inkább! É hely
sülve vagy főve borzalom.

2. (A halál inge)

Kegyenc, ki vár? Ki ő!... Csak csábító csend
 a Vadas-parkban. (Patát hord, lehet.)
 Késő keresni óvhelyet vagy óment;
 divat ellen mi segíthetne meg?
 Mondd ki nyíltan, már úgylis megesett:
defloráció! – Bizarr szó, ahogy cseng,
 már nem tépnek a lángok valahol bent,
 mint a kielégítetleneket.
 S nem várod naivan, hogy az egek
 Ura magához karoljon fent.

De most már tudod, hogy a lehetetlent
 kísértetted. Míg magadra veszed
 utolsó inged, testedből minden szent
 orgazmussal egy kicsit kevesebb
 marad. Kegyenc volnál?...

(Csak csábító csend.)

3. (A látvány)

Idő homályát felrobbantani.
 Szellem-pókháló rajta az, halál-
 füst s -hamu (nem feltétlenül
 krematóriumi.)

Lő- vagy fénytávolságra
 egy asszony cipekedik: a saját
 kilói, súlya ráadás. Lehet
 anyád, kedvesed – behelyettesíthető
 a hely. S ami átlényegül idővel?
 Végül csak szív láng. Jelentéktelen.

Ver(ð)ibunkosok

„...Vadállat-szag és sötét lesz
úgyis, barbárok, miattatok!”
(Prágai Tamás)

(Táncritmusra)

Ne mondd meg egyből,
hogy mi a Vég;
agyad a gyötrelemtől
úgyis kiég.

Kapaszkodnál a kilátástalanba,
ami elkésett – – –
név és dátum csak sugallat, ha
az idő kőbe még nem vésett.

A hangszóróból bűgő áltatás
megőrjíti füled.
Inkább szagolj,
hajlékonyan, fűvet.

Bagatell az egész:
verbunkos! (Menüett.)

★

(Sci-fi Kismagyarországról)

Üresbe révedő szemek,
hazatérés: a hol is a haza?
ábrándja. (Így csak a gyerek
vagy a végállomásra érő
kesereg.)

A *mindhiába* ingere
reményt sugall (no persze, nem
mindenkinek), ha glória lebeg,
vagy lóhere az egeden!

Éjszakánként viszont a hold-
sarló – talán egy fél kiló –
hevesebb ingert vált ki, mint
a híres nyaktiló.*

* lásd: guillotine

Barna T. Attila*

Hendz áp, bébi, hendz áp

Apám hazajött a börtönből,
ahol három és fél évet ült autólopásért,
újra összeköltöztek anyámmal,
kivettek egy pincelakást Dunakeszin,
engem átírtak az ottani iskolába,
az első naptól fogva
gyűlöltek az osztálytársaim,
egy reggelen
fellöktek a tízperces szünetben,
eltört a bal csuklóm,
így ültem végig az órákat,
a cipőfűzőm is kibomlott,
két lány fűzte be délután az utcán,
utána sokáig nem jártam iskolába,
a céllövölde körül csavarogtam
felkötött karral,
nagyon szerettem célba lőni,
mellé kell célozni, mondta apám,
el van görbítve a puskacső,
de akkor nem lőhettem a kezem miatt,
egyszer a tanító nénivel is találkoztam a téren,
mikor jövök az iskolába, kérdezte,
nem tudom, mondtam,
a céllövölde pultján
egy ócska magnó bömbölt,
Hands up, baby, hands up!,
ez szólt egész nap,
nagy sláger volt abban az időben.

* Tamásnak, mind a versek

Az első füzet

A faluszélen,
a tóparton csavartam,
nagyanyámat láttam
jönni a réten át.
Apádat megint elvitte a rendőr, mondta.

Másik albérletbe költöztünk anyámmal,
Felsőgödön.
Engem visszaírtak
a régi iskolámba.
Petőfi verseit költöttem át;
a tízperces szünetben
egy kőre állva szavaltam őket
a többieknek.
A tanító néni nagyon leszidott.
Abba is hagytam.
Mindenből megbuktam,
osztályt kellett ismételnem.

A szép, új
Németh László Általános Iskolában
az első napon
az ablaknál álltam,
körülottem egy csomó
idegen gyerek viháncolt.
Néztem a szürke eget, az udvart,
és az jutott eszembe,
saját verseket kell írnom.

Iskola után
elmentem a háztartási boltba,
a nagyanyámtól kapott zsebpénzemen
vásároltam négy füzetet.
Otthon azonnal írni kezdtem.
Estére betelt az első.
Minden vers után
odaírtam: Vége,
és kitettem egy pontot.

A faluban
hamar híre ment,
hogy költő vagyok.

Egy idegen

Anyám egyszer hazahozott
egy aktatáskás férfit
az albérletbe.
Éppen egy verset írtam
az ágyon térdepelve.
Én is tudok egy verset,
mondta a férfi.
Idejött egy idegen,
nem tudom, hogy ki legyen.
Ezt folytatd tovább, biztatott.
Azt mondtam neki,
nem írok rímes verseket.

A macska

Téli délután volt,
hazafelé mentem
az iskolából.

Macskanyávogást hallottam
az árokból.

Egy kismacskát találtam,
madárkalitkában.

Nem tudtam kinyitni a zárat,
fogtam és hazavittem.

Mi ez, kérdezte anyám az ajtóban,
csak nem akarod idehozni?

Elindultam a nyávogó kalitkával
a hosszú, sötét Ady Endre utcán.

Aztán letettem
és elfutottam.

Iancu Laura
Távirat(ok)

Prágai Tamás születésnapjára

És most a szavakkal játszom, formát vágok
(a gondolat gyilkos, mit szülni
csak halál árán szabad).

Ma még csak a szem, a perlekedő tekintet, ma még látja, hogy nem lehet.
Három pillanat, aztán fél óra, s még mindig dobog a szív,
percenként hatvan bűnt üt le.

Hull a templomvakolat, egyik felem már úton,
háromlábú eb ugat.
Visszanéznék, ha szólnál, ma éjjel nem virrasztom át
a ki nem mondott szót.

Ez itt egy üres gondolat, kecses, konok alak, holt levegőn kenyérdarab,
mondanivaló nem maradt.
Hány óra van? Éhes vagyok, kósza remegés a kézben, serleggel érkező szökevény,
feltűnik, eltűnik, nincsen.

Pontosan úgy fekszem, ahogy a Stabat Mater ölében
a Fiú a festményen.

Végh Attila
Átváltozás

Prágai Tamásnak

Most filatelista vagyok.
Leáztatok egy sort egy versről,
„ezt a délutánt erről a napról”,
ezt a napot egy városról.
Azt a várost (nevezzük Kolozsvárnak)
már rég leáztattam arról az országról,
ami valamikor régen az időről ázott le.
Lassan enged a ragasztó,
oldódnak a rendelt imák.
Na végre, enyém a gyűjtés,
várnak az album celofánparcellái.

Mindent megszáritok, ami leázott.
Ha majd öreg és gazdag leszek,
az albumot egy nőnek adom.
Amit szétszedtem, összeraktam,
legyen mind az övé.
Istenem, teljes sorozat,
mondja majd áhítattal,
és szeretettel fölteszi a polcra,
a többi közé.

Ebben a pillanatban
megértem, hogy nem létezünk.
Csak vendégei vagyunk annak,
amin nem fog a víz.
Hínárszellemelek között,
oldódó képekben úszva,
iszapos felhőkben bízva,
lebegve, sodródva, ázva
áztatjuk, áztatjuk, áztatjuk
egyetlen nőről az időt.

Viola Szandra
Barbárodra várva

(Prágai Tamásnak)

Talán a kert. Talán a kert pusztulása volna jó.
 Aranyló hervadás, csordultig igazan
 megcsillanva a semmiben.
 Kölcsönzött nemlét, a tárgyak negatívja,
 megfosztó kitárulkozás.
 Szólugas alatt a könyv asztal,
 papírbőre eredetivé fakult, fehérénsárga,
 így írja önmagát még készen is a mű.
 A kép üres, egyre tisztul önmagából,
 sajátságos mintákat rajzol ki koszból.
 Barbár te magad vagy,
 ki barbárokra vársz,
 magadat várod,
 magad híján vagy csak,
 és te vagy, akinek már semmije sincs,
 csak a semmije,
 már semmije *van!*

Szűgyi Zsolt
 I haiku

T.-nak

köröttem minden
 gyolcsban nesztelen futok
 harangszóm után

Vincze Ferenc

Tájkép emberekkel

Tamásnak

Két férfi ballag kifele az erdőből.

Ott, ahol véget ér az árnyék és már nem törik meg a fény a lombkoronák függönyhálóján, tágas mező bomlik szanaszét, egészen a közeli hegycsúcso-kig. Félkörívben kanyarodik az ösvény, jobbról kerüli a dombot, majd könnye-dén ereszkedni kezd, hogy később újra felkaptasson a következő emelkedőre. Odafönt, az erdő fölött sas köröz, táguló körökben vitorlázik.

Távolabb, egy domb védett hajlatában facölöpökkel körülkerített esztena, sarkában megdőlt oldalú viskó. Kutya ugrik elő, több kilométerről érzi az ide-gent, izgatottan ugrál, ugatása messze hangzik, nyújtottan tekereg csaholása a végtelen mező fölött. Fülledt, párás a reggeli levegő, szinte láthatóan öleli körül a magányosan ég felé meredő, kiszáradt fát. Ágai csupasz karokként nyúlnak a magasba, mintha régi, kihalt istenekhez fohászkodna – némán, reménykedően.

A látóhatár felső peremén hegycsúc uralja a vidéket. Taraján reggelente bukdácsolva tör át a fény, s utolsó kiszögelléséről dobbantva veti a mélybe ma-gát. Hatalma töretlen, s miközben istenek bukznak alá vagy törnek az ég felé, rendületlen vigyázza a dombok és erdők, mezők és kaszálók, legelő és szán-tók változatosságát. Kasza nem pendül, eke sem kap itt a földbe, csupán cigá-jajuhok erős és kitartó állkapcsa hersegteti nap mint nap a sárgászöld füvet.

Megállnak. Keskeny füst tekergőzik fölfelé, egyre tovább kapaszkodva a pá-rás légbe, és visszaindulnak.

Egy kő nyújtózó árnyékában döglött cickány sötétlik, nyelve kilóg, lábujjai meredten állnak szerteszét, farkát behúzza hever saját végtelenségében. Mel-lette tyúkgomba, egy, kettő, három, egész falkányi, mint hőségben nyelvüket lógató, nyáját őrző komondorok terpeszkednek az árnyékban, kalapjukon még meg-megcsillan a harmat lassan száradó csöppje. A domb alján, alig hallhatón, csermely locsog, értetlenül folynak ki szájából a hangok, hogy aztán eltekered-jenek alá, messze, talán az esztena felé.

A teraszos domboldalban gödrök mélyülnek magukban, öblös szájuk feketén ásít bele az egyre erősödő fénybe, miközben a nyílások előtti por-hanyós föld titokzatos nyomokat rejteget. Szinte csönd van, szél lengedez, meg-megszakítva hozza a távoli komondor egyre érdektelenebb kaffogásait, megfáradt az eb, már csak megszokásból csahol, jelezve, a taréj alatt lassan helyreáll a rend.

A sas még mindig köröz, talán pocokra, ürgére les, lenge fuvallaton vitorlá-zik tovább, egyre inkább a mező fölé. Az ösvény visszapaszkodik a dombra, s óvatosan megkerüli, balról közelíti a tört fényű erdőalját, hol eltűnik egy tölgy mögött. Ott marad minden, a régi istenekhez fohászkodó fa, a halkuló csaho-lás, a megcsillanó csermely s a döglött cickány a kő alatt.

Két férfi ballag befelé az erdőbe.

Rott József

Kimondatlan titkok

Prágai Tamásnak ajánlom

Végtagjait elgyengítő, jóleső nyugalom szállta meg a szomszéd szobában tiktakoló nagy, dióbarna falióra hangjától. A sarkig tárt, kétszárnyas üvegajtó szabad áramlást engedett a szabályosan ismétlődő, fáradhatatlan kalatolásnak, mely az álom felé sodródó kislány számára megtöltötte és a megszokás biztonságával bélelte ki a gyerekszobát. Hányszor látta vasárnaponta, istentiszteletről hazatérőben szikár nagyapját, ahogy a körömhegynyi kampó kiakasztásával kinyitja az óraajtót!

Eleinte nem törődött a két-három percig sem tartó művelettel, ám a ritka rendszerességgel megismétlődő mozdulatsor lassacskán összeállt képzeletében a külön-külön ellesett pillanatokból, s addigra akaratlanul is részese lett a szertartásnak. Ha a közelben tartózkodott, megállt a széles szobaküszöbön, ahonnan a legjobban láthatta, ahogy nagyapja a fehér inges, inas karjával munkába veszi a törékeny szerkezetet. Ilyenkor egyszerre láthatta a valóságban és a nyitott üvegajtócskában visszatükröződve simára borotvált, mindig szigorú arcát. Kicsit csodálta is, hogy ilyen finom mozdulatokra képes. Nem beszélt, tekintetét vigyázón a kézfejen tartotta, ám arra, hogy gondolkodna, sem az arca látható, sem az üvegből visszatükröződő fele nem engedett következtetni.

Megállította a ciradás, rézveretes ingát, majd jobbjával, valami máskor nem tapasztalható gyengéd türelmességgel felhúzta az óraszerkezetet. A nyitott szárnyú pillangót formázó vaskulcs alig hallhatóan a fadoboz alján koppant, miközben az újralendülő inga megkezdte útját. A kislány nem tudta volna eldönteni, hogy az óra szolgálja-e a nagyapját, vagy éppenséggel a nagyapja igazodik évszázados paraszti alázattal a mutatók járásához, csak azt érezte, hogy mindannyiuk élete és szívverése ezen elmaradhatatlan mozzanatok folyománya a vasárnapi ebédőtől egészen a következő istentiszteletig.

A keskeny üvegszekrényben serénykedő inga hangja mintha nem is a magából, hanem így süppedőben, a félálom képlékeny mezszyéjéből hallva, egyenest az időtlenség mélyéről fakadna, s porlana szét is mindjárt a visszhang által. A kislány karjával erőltlen kísérletet tett a takaró alatt, hogy magához ölelje, ami még menthető a verőfényes nyári délutánból. Az utcán közeledő szekérsörgést, a szél által az ablaknak vert port meg a református templom harangjának mély bongását. Csakhogy hasztalan maradt az ölelő mozdulat, a két tiktakolás között pedig láthatatlan húrként kifeszült egy véget érni nem akaró pillanat: ha utána kap, megkapaszkodhat benne, nem zuhan bele az időtlenségbe.

A hirtelen ébredt vágyban ott lappangott az utóbbi nap minden kudarca: a kedvetlensége és a szokatlan fáradékonysága, valamint az az egészen furcsa vágya, hogy elbujdokoljon a pajtásai elől. Az anyja, aki nap nap után megállás

nélkül dolgozott a konyhában és a ház körül, s aki többnyire csak akkor méltatta figyelemre, amikor kivetnivalót talált a viselkedésében vagy terve volt vele, nem is hagyta szó nélkül az étvágytalanságát.

– Legalább a cseresznyéből ennél! – hallotta távozóban a csukódó ajtó mögül. Az öccse által szedett cseresznye valóban ott kínálta bordó, feszes húsát a kredencen, ám gondolni sem bírta vele. Fojtó pára ült a konyhán, mert az anyja arra a pár percre sem hagyta abba a mosogatást meg a zöldségpárolást, míg ők ketten az asztalnál ültek. A feloldott zsiradék nehéz szaga ott gomolygott a levegőben, s neki minden alkalommal, ahogy a mosogató zománcos falához koccant egy-egy lábas, összeszorult a gyomra. Jól ismerte a lecsapódott, zsírral telt pára tapintását, akárcsak a tyúktollal kavargó kopasztóvíz émelyítő szagát. Törölgetés közben az ilyen edények síkos oldala megőrizte az ujjnyomait, ha csak el nem maszatoalta őket a törőlkendővel. Az öccse megeresztett egy kaján vigyort a tányér fölött, ami éppúgy szólhatott az anyjuknak, mint neki. Csibész kis arcáról bajos lett volna leolvasni, mit fog tenni a következő pillanatban. Már a fán teletömte magát cseresznyével, így neki sem ízlett az ebéd. Függetlenül markolta meg a villát, haragosan döfkölte a mákos metéltet. Jancsika olyan, akár a jancsiszeg, szokta mondogatni a kislány a rokonoknak, ahogy azt az anyjától hallotta: fontoskodva, borzongató büszkeséggel. Ha nem üti meg magát, elvakar egy varasodó sebet, nehogy fájdalom nélkül maradjon.

Neki viszont kihűlt a combja, míg a levest kanalazta. A jeges érzés az ölég hatolt, elgyengítette, végül készülődés nélkül, szoknyástul, ujjatlan felsőben kucorodott ágyba. Már leülepedtek körülötte a ház zajai, mire átmelegedett a takaró alatt, csak az emlékek neszezték még benne.

Ingerültség bujkált az anyja cseresznyét unszoló szemrehányásában, ami talán nem is neki szólt: korán kelt, mint más napokon, s mire az öccsével kimentek a konyhába, már fáradt volt és nyűgös. Reggelit tett az asztalra az építőmunkás férjének, az apjuknak, aki sosem ért rá várni, ám örömét lelte benne, ha bárkit megvárakoztathatott. Megtömte gyomrát és kibattyogott a buszmegállóba.

Az anyja ekkor már harmadjára vagy negyedjére váltott cipőt. Még fiatal volt és fürge, ám ahogy a kertből érkeve görnyedten megállt a gangon, legyen kerülgették és az arcába hullott a haja, inkább hasonlított a saját anyjára, aki naphosszat a nyomában volt. Az öregasszonyt, a kislány nagyanyját már régen alaktalanná tette az önmegtartóztatás és a mindennapos erőfeszítés. Vaskos, visszeres lábait, melyekkel jószerével ki sem lépett a faluból, újabban pedig a portáról, meg sem emelte járás közben, így alig lehetett hallani közeledtét a gangon vagy az udvar porában. Csupán az akarata nem tört meg az idők során. Zsémbe hangja anélkül is uralkodott, hogy kieresztette volna. Nem fenyegetőzött és nem átkozódott, ha valami nem a megszokások szerint történt, csak megcsuklott a hangja és öreg, vizenyős szemét elfutotta a könny. Ekkor a kislány anyja megkeményedő szájszéjjel szaporára fogta léptét, hogy mihamarabb a kedvére tegyen.

A faluba indulva rendszerint a könnyű félcipője mellett döntött. Már utcai ruhában, rendbe szedett hajjal lépett bele, hogy menten megváltozzon általa a hangulata. Keményen és öntudatosan kopogtak a cipősarkak a kamrában, konyhában. A kislány a ház távoli zugából is szinte látta, hogy magához veszi

a fonott kosarat, megtorpan, mint akinek eszébe jutott valami, üres üvegek csörrennek a kosár alján, megint fordul egyet, ki-be csúszik a kredenciók, a pénztárca is a helyére kerül, majd ugyanazok az öntudatosra váló léptek végre lendületet nyernek a gangon, hogy aztán elenyésszenek az utca zajában.

Ritkán marad el két-három fertályóránál tovább, ám ennyi idő is elegendő ahhoz, hogy átrendeződjenek vonásai és hangja megteljen derével. Míg harisnyás puhasággal lép szekrénytől szekrényig, fennhangon meséli, mit hallott a faluban, közben az állótükör leplezetlenül mutatja törékeny kulcscsontját, fehér bőréét. Olyan vékony a nyaka, olyan erőtlennek tetszik a teste a gyűretlen, fodortalan kombiné alatt, hogy a kislánynak megtelik a szíve szeretettel. Mohón issza magába szavait, hiszen az anyja által nyernek előtte arcot és alakot a szomszédok, utcabeliek, akik kivétel nélkül Ónagyék olajjal felitatott, hajópadlós boltjában szerzik be a kenyeret, sót. Kölnivizének illata, felhevült teste kipárolgásával keveredve megédesíti a szoba levegőjét.

A kislányból kibuggyant a nevetés, ám éppen ekkor megjelent a nagyanya az ajtóban. Szeme, a tűző napról érkezve, még nem szokott hozzá a ház tompa fényeihez, szemsarka nedves volt, szemhéja verdesett. Hangját szintén bizonytalanná tette valami nyugtalanság vagy felindultság keltette reszketés: nem lehetett tudni, mit gondol, de mire mondandója végére ért, szavát a megszokott nyerseség uralta.

Megkapaszkodott az ajtófélfában, ahol a festék elszíneződése mutatta tenyere helyét, mezítelen talpa elszakadt a hajópadlótól, végigdörzsölte a küszöböt, majd megpihent a konyha kövén. Kötényének elmosott, fakó virágai felperzselt tarlóra emlékeztették a kislányt. Megy, gondolta, hogy előkészítse a fenőkövet meg a kést.

Az anyja, aki megbújt a szekrényajtó mögött, magára kanyarította háziruháját. Elsőnek ért a gangra. A rászáradt sártól nehéz, feslett, lógó nyelvű kerti cipő nyugtalanító hangokat keltett a kövön. Mintha helyét keresve, ide-oda topogna viselőjük. Még néhány hiába megtett félfordulat a konyha elfüggönyözött üvegajtójának vagy a zajos baromfiudvarnak, gondolta a kislány, és toporzékolni fog. Egyetlenegyszer látta, hogyan végez az anyja a baromfival, azóta csak annyit tud az udvar változásairól, hogy a tavasszal keltegetett, hosszú lábú, röpködő bogarak után futkosó csibék közül lassacskán eltűnedeznek a kakasok, hogy csak egy, a legerősebb maradjon meg közülük, míg a tojókká fejlődő jércék ugyanilyen elkerülhetetlenül szoknak bele a kerítéstől kerítésig élhető, eseménytelen életükbe. Olyannyira övük lesz az a tompa nyugalom, hogy éktelen lármát csapnak, ha bármi is kizökkenti őket az álmos révületből.

Az öregasszony által emlegetett kendermagos csirke lógó szárnyal gubbasztott az udvar sarkában. A nyaka felől gyérülő, szélborzolta tolla után nem lehetett eldönteni, hogy kakassá vagy tyúkká fejlődhetett volna, ha kegyesebb hozzá a sors. Mindaddig a girhessége és az állandó éhségérzettel együtt járó izgékonyága tette észrevétlenné, ám most, hogy elhagyta ereje, egyszeriben feltűnővé tette a mászága. Fél lábon állva, bánatosan nézelődött, még csak utána sem nézett az elröppenő bogaraknak. A baromfiudvar porfürdőző, magot csipegető, káráló, kotkodácsoló népe nem vett tudomást róla, ahogy már ő sem vágyott a többiek közé. Úgy tűnt, az öregasszonyon kívül senkit nem érdekel a létezése.

A kislányt megijesztette az ágyban az ölelő mozdulatának hasztalansága, és ugyanabban a pillanatban meghallotta a falóra következő taktusát. Ennyi idő sem kellett hozzá, hogy forróság öntse el ölét, s végre megértse, mi történik vele.

A megkönnyebbülés okozta új nyugtalansága vezette át a szobán, különben minden olyannak tetszett, mint más napokon: a szőnyeg nesztelenül fogadta magába léptét, a gang felől szabadon és vérpezsdítón áradt be a napfény, zajok születtek s hunytak ki nyomtalanul. Mire a fürdőszobába ért, csak a növekvő kíváncsisága maradt. Már lekuporodott, amikor eszébe jutott, hogy nem gyújtott lámpát, az érzéseinek viszont megfelelt a félhomály. Sarka eltávolodott a papucstól, könyökével a térdére támaszkodott és felnézett a virágmintás csempére. Az öntöttvas csapból csepegett a víz, alatta vízköcsik mutatta útját a lefolyóig. A kislány tekintete a tükörpolcra tévedt, onnan arra a könnyű, puha csomagra, melyhez ez idáig csak az anyja nyúlt havi rendszerességgel.

Míg az ágyban időzött, az anyja lemosta a konyhaasztalt, felsöpört és kiszellőztetett. A falra akasztott paradicsompasszírozó és az ütött-kopott vándoringok torz árnyat vetettek a falra. A függönyön legyek fürdöztek a lenyugvó nap fényében. Elsőként mégis arról vett tudomást, hogy az apja megérkezett a munkából. Egyedül ült az asztalnál a jól ismert, lassan és foltszerűen égboltkékké fakuló, verejtékszagú munkagúnyájában, előtte megrakott tányér, amit a kislány nem láthatott beléptekor a széles hátától, csupán azt, hogy kiéhezve és mohón közelíti szájához az ételt s hajol egyazon lendülettel fölébe, miközben szétfoszlik kezében a nagy karéj kenyér és fennhangon magyarázza, mi történt vele a távoli építkezésen.

Nincs abban túlzás, amit mond, csak túl hangos és rámenős ahhoz, hogy a szavaival egy időben valósággá válhasson az a toronydaru, melynek fülkéjébe függőleges vaslétrán mászik föl a kezelő, essen vagy akár szakadjon az eső, s még félúton sem jár, amikor már láthatatlanná enyészik az elemózsiás táskája. A betonfundamentumból kinövő tízemeletes panelházakban majd azzal a tudattal hajthatják álomra fejüket az emberek, hogy reggelente, miképp azt az ablakból láthatják is majd, a gyerekeik percekben belül beérnek az óvodába, iskolába. Ők pedig az épületek földszintjén kialakított üvegfalú vásárlóterekben elégíthetik ki szüntelen szerzésvágyukat. Kapható lesz azokban a boltokban a télikabától a nyakkendőtűn át egészen a bontott csirkéig minden, amit földi halandó megkívánhat. Az épületek között széles aszfaltutak kanyarognak majd, sötétedéstől pedig utcai lámpák fűrtjei fognak őrködni a játszóterek és parkok fölött. Az apja itt felnevetett, mint aki hiszi is, meg nem is, amit mond. Ugyanis még merő sár a környék, az anyagszállító teherautók elakadnak a kátyúkban, a mérnökök ingerlékenyek, a brigádvezetők erőszakosak, a munkások pedig szívesebben ácsorognak és cigarettáznak a barakkok és félig felhúzott épületek árnyékos oldalán.

– Hát te miért nem kerülsz közelebb? – kérdezte tele szájjal, és a kislány magának sem tudta volna megmagyarázni, miért maradna szívesebben a háta mögött, miközben a tűzhely felől engedelmesen elébe lépett. Az anyja mozdulatait hasonló engedelmisség vezette, ahogy pótolta a tányérról az elfogyó csalamádét. Egyetlen biccentés volt érte a köszönet, melynek folytatásaként az apja szája megint találkozott a kenyérral. A gőzölgő krumpli mellett, a paprikás

lében már csupán egy félig lerágott comb emlékeztetett a csirkére, meg az abroszon kupacba gyűlt, megrágott és leszopogatott csontdarabok.

– Sápadt ez a lány! – folytatta az apja, majd hozzá fordult: – Nem vagy jól, aranyom? – Szájára, a paprikás zsírral, kiült az elégedettség, már lassabban evett, szaporábban szuszogott, és szemével mintha keresett volna valamit.

– Mi baja lenne?! – vette védelmébe az anyja, noha mind a hangja, mind a figyeléstől megkeményedő vonásai aggodalomra utaltak. Szódát és egy palack bort tett az asztalra, aztán a kislányra szólt, mintha valóban az útjában lenne. – Mit lábatlankodsz itt nekem?!

A kislány nem szerette ezt a hangot. Az anyja igyekezettől fénylő homlokához, kibomló hajához, konyhai kapkodásához kötődő hangulatot. Máskor az apja ölébe ült volna, hogy vigaszra leljen, most azonban, még nem egészen értette, miért, távolítani kezdte tőle egy éledő érzés, nem mintha enyhült volna, inkább hevesebb és követelőbb lett tőle a magánya.

– Miért bánsz így velem? – hallotta már a gangról az apját, aztán az anyja edényzörgéssel, csapkodással nyomatékosított válaszát. Pontosabban a válaszában a dallamát, mert a tartalmára nemigen figyelt. Ennél a hanghordozásnál csak az keltett benne tartósabb félelmet, amikor az anyja elhallgatott. Összeszorított szája mindennél beszédesebbnek bizonyult.

A kislány, minél inkább feledni akarta, annál tisztábban emlékezett arra a napra. Még akkor is, ha egyszer teljességgel jelentéktelennek tűntek, máskor viszont, talán azért, mert maga is gyengélkedett azon a reggelen, ijesztő jóslattá váltak számára a történetek. Esőszag ülte meg az őszi udvart, ködbe veszték a holtvíz-parti nyárfák. A kopár almafát megfeketítette a lecsapódó pára. Még a hangok is úgy törtek át vagy éppen fűltak bele az egyre vastagodó ködbe, mintha a zajforrások is elvesztenék a maguk jól megszokott, kiismerhető alakját. Hálóingben állt meg a konyhaajtóban. Akárha nem viselne papucsot, úgy sűtötte a hideg kő a talpát.

Az anyja a sáros, lógó nyelvű kerti cipőben szaporázott be a gangról, baljában egy tyúkot tartott a szárnytövével fogva. A kislány még nem értette vagy nem akarta megérteni a sietsége okát, a cipősarka zaklatott kopogását, csak utóbb gondolt rá, hogy a nagyanyja akkor már betette a baromfiudvar kapuját és a ház felé csoszogott. A tyúk kifáradva a tusakodástól, kinyílt csőrrel pihegett, szeme kitégült, semmit sem értett abból, ami történik vele. Minden gyorsan zajlott, mert a kést és a zománcos tányért jó előre odakészítették a kőre, a tűzhely mellé.

A kislány úgy látta, mintha a kés kereste volna az anyja kezét, aki elborult arccal viaskodott a rikácsoló baromfival. Több esetben kísérletet követően, a sáros kerti cipő letaposta a gyenge lábakat, a szárnyakhoz fogott pihetollas nyak megfeszült, minden mást elvégzett az élesre fent kés.

Déliidőben, vagy talán a következő vasárnapon, a terített asztalnál már nem kísértette az eset. A tört krumplin végigcsorgott a peccsenyezsír, a párolgó töltelekből kiérzett a bors és a petrezselyem illata. Az apja jókedve átragadt a családra. Egyszerre beszéltek mindahányan. A kislány kézbe vette a pirosra sült combot, hogy lerágja a csonttól az utolsó falat húst is. De olykor, ha összeszorított szájjal szenvedni látja anyját, váratlanul, mint most is, megelevenedik előtte a testi gyengeségbe oltott, terjengő ködbe burkolt, borongós emlék.

S mintegy válaszul rá az apja harsány nevetése. Csak csodálni és félni tudja a töretlen magabiztosságát.

A férfiak dolga a disznóölés, igaz, öcsi?! Csizmát húzunk a ropogós hóban, pálinkával koccintunk nagyapával, aztán hurkot kap a disznó a pofájába. Nem férfi az, legyen akárhány mázsás az állat, aki nem végez vele másodmagával! Mert magát húzza föl a kötéllel a karámra. Akkor aztán neki a bököt! Egyenest a szívének.

A kislány megállt a gangon. A holtvíz-parti nyárfákon túl rózsás színekben tündökölt az ég alja. A konyhában az apja, jól ismerte a sokszor látott mozdulatot, éppen szódát spriccelt a poharába. A fröccsé szelídített fehérbor illata savanykásan megül majd az asztal fölött, az apja keze meg elindul a körötte sürgölődő felesége fáradt, kötényes ülepe felé. Csak másodpercekig időz rajta, tovább nem is tehetné, mert az asszony kifordul a féloldalas ölelésből, miképp a kislány is egyazon időben elindul a szobája felé. A gangra nyíló üvegajtóból még látta, hogy a nagymama magányosan ácsorog az udvar sarkában.

Vilcsek Béla

A Zalán

Kritikusi vagy kritikai alaptétel: ne téveszd össze azt, amit a szerző magáról mond, azzal, amit művében leír. Egy dolog a valóság, egy másik annak égi mása, a művészileg teremtett valóság. A kettő a legkritikább esetben azonos. A szerzői nyilatkozat egyébként is eredendően elfogult, s maga is egyfajta írói produktumnak tekinthető, melyben természetes módon keverednek a valós és az elképzelt elemek. Vannak azonban kivételek. Zalán Tibor például ilyen üdítő kivétel. S nemcsak a kritikus vagy a kritika szempontjából. Nem véletlen, hogy előszeretettel hívják őt szakmai találkozókra, beszélgetésekre, kérik ki a véleményét a legkülönbébb irodalmi és irodalompolitikai kérdésekben. Megnyilatkozásaiban könyörtelen nyíltsággal, minden köntörfalazás nélkül fogalmazza meg az álláspontját. Ugyanilyen könyörtelen nyíltsággal s minden köntörfalazás nélkül ítéli meg úgy általában az irodalmi közállapotokat, s határozza meg azokban a saját helyzetét, tevékenységét, eredményeit és kudarcait. „Ma már föltehetően valóban nincs célja az irodalomnak – mondja egy ezredforduló idején tartott on-line beszélgetés alkalmával – (nálunk, nekünk még volt, nem is kevés, és ha félreértettük is, még tét is jutott néha a megszólalásainknak), már ami a társadalmi lehetőségeit illeti. A társadalomban nincs benne az irodalom, csak a művelők vannak benne a társadalomban, és próbálják még személyes hitelükön keresztül egymáson túl delegálni a produkcióikat. Talán az agonizálás a megragadó ezeknek az új ostobáknak vagy új tehetségeseknek vagy új költő-költőknek, az életünket kétségtelenül átlengi valamilyen egészséges dekadencia. Mindamellet az irodalom környékén is maradtak még szép nők és érdekes mondatokat ismerő és kimondó lányok, csak a csápban kételkedem. Meg aztán a játék. Van-e annál izgalmasabb dolog egy teljesen pragmatikussá változó, globalizálódó, teljesen profitorientált világban, mint szavakat egymás mellé rakni, sajátos törvényeket hozni közben a működésükre, új és újabb értelmeiket csíholni az elkoptatott szavakból? Meg hogy felelősség? Talán még mindig van az is. Nem tudom, hol, nyilván nem a szövegcsorgatóknál és nem a tehetségtelenség vagy zsigeri nyelvtelenség miatt nyelv- és versrontóknál. Egyébként, miért ne lehetne valakinek az a képzelete, hogy amit leír, arra van társadalmi megrendelés? És az, hogy a közös nyelv birtoka és tudata közösségekben elkövetett megszólalást is jelenthet. Ha igazán megkapargatjuk a magunk modernségét és korszerűségét és irodalmi elrvaszultságunkat, azt kell megállapítanunk, hogy magunk is egyfajta köztes létben vagyunk. A között-létben, ami néha mindkettőnknek jól tud állni, és szeretni is tudják bennünk, már akik szeretnek is bennünket. Talán még a szagmintánkban benne van, hogy nem lettünk teljesen cinikus gazemberek vagy tarka nadrágos divatmajmok, akik az új porondot át- és beugrálják... S talán elég pornografikus helyzet, hogy ilyeneken töprengünk, mint amin most, és ilyen oldalakon rágódunk, ahol fent vagyunk aktuálisan... A többi néma csönd. Vagy csak irodalom. Valami romlott

a gépezetben. És kibúzlik. És szétbúzli a létezésünket. Ezt talán nem mindenki akarja elviselni és megélni. Illúzió? Legalább tisztességes.” Világos, tiszta beszéd! Szerzője ezt mondja hosszú idő óta, s ennek jegyében teszi a dolgát. Főls illúziók nélkül, de legalább tisztességesen.

Adott a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján egy huszonéves fiatalember, egy abonyi kubikos és téglagyári elszedő Budapestre elszármazott öntudatos fia, aki minden különösebb irodalmi előélet, háttér vagy saját produktum nélkül, 1979-ben veszi magának a bátorságot, hogy az *Életünkben*, *Arctalan nemzedék* címmel röpiratot tegyen közzé. Ebben keresetlen nyíltsággal megfogalmazza a maga lesújtó véleményét a korszak irodalmi állapotáról, s elindítja az úgynevezett fiatal írókról később az *ÉS*, a régi *Mozgó Világ*, majd a *Kritika* és a *Kortárs* hasábjain kibontakozó vitát. Társaival együtt kiáltványban deklarálja a Csütörtök Esti Társaság megalakulását, s megjelenik *Ének a Napon felejtett Hintalóért* című hosszúverse is. Irodalomszervezőként és íróként is szinte egy csapásra az irodalmi figyelem közép- és ütközőpontjába kerül. 1980 októberében, a Fiatal Írók József Attila Köre által a fiatal írók helyzetéről szervezett szentendrei tanácskozáson a határozati javaslatoknak már ő az egyik szövegezője. 1982-ben, a JAK-füzetek sorozat második darabjaként, társszerkesztésében lát napvilágot a nemzedék reprezentatív költészeti antológiája, a *Ver(s)ziók*. Körülbelül az évtized közepe táján, immár a *Kortárs* versrovatvezetőjeként döbben rá arra, hogy generációja egyre kevésbé képes nemzedékként megformálni és meghatározni önmagát. A zajos és látványos együttes indulás után, ezt követően, be kell érnie a magányos pálya- és karrierépítéssel. Csak a kívülálló és az értetlenek számára kelt ezek után megdöbbenést, hogy a kilencvenes évek elején Zalán egyik napról a másikra felhagy a szerkesztői tevékenységgel. Hangzatos nyilatkozatok kíséretében egyszerre fogja magát, és kivonul az irodalmi életből. Az évtized végére végképp tudatosan benne, hogy pályája sem a hagyománytörténés folytonosságának irányzatos tagadása, sem a generációs azonosulás talaján nem építhető tovább. Szembenállás vagy csatlakozás, önmagukban nem értékmérő vagy értéktelített kategóriák. „Aki középen áll – mondja egy úgynevezett (ön)reflexiós beszélgetésen 2000 januárjában –, azt minden oldalról ellenségek veszik körül. S amikor azt is észrevettem, azok, akiket vertek, összeszövetkeznek azokkal, akik verték őket, és csak az úszósapkán változik a címer, akkor végképp összezavarodtam. Akkor el is hallgattam sokáig, és el is hallgatott körülöttem minden... Gondoltam magamban, ha ezt kibírom, akkor most már mindent kibírok, remélem, nem jön rosszabb – és egyszerűen írtam tovább a szövegeimet. Egyszer csak, nem én változtam, változtak a körülmények, valamifajta enyhülés indult meg körülöttem.” A saját pályaalakítás szempontjából is egyedül az illúziótlan tisztességesség az egyedüli fokmérő tehát, amelynek ugyanakkor megvan a kellő minőségi emberi és műfedezete.

Zalán Tibor az ezredfordulós válság- vagy krízisérzet költője, írója, drámaírója. Egyike azon keveseknek, akik az illúziók szertefoszlásának tényével kíméletlen őszinteséggel szembe mernek nézni, s akik éppen az általános válság- vagy krízisérzet nyomán szerzett tapasztalataikat mégis érvényes művé, ma már látható, egységes életművé képesek formálni. Azt a bizonyos József Attila-i világhíányt, az évek során módszeresen elsajátított szakmai-mester-

ségbeli felkészültség birtokában, a legkülönbébb műnemekben és műfajokban, a mű, a művészet eszközeivel tudják, a kor színvonalán és érdekében megszüntetni. Életét és pályáját, mint nem egy kortársáét, végletek és legendák övezik. Neveztek generációs szószólónak és sereg nélküli vezérnek. Volt szakközépiskolai és gimnáziumi tanár, lap- és antológiászerkesztő; volt irodalomból számkivetett és irodalmi díjakkal jutalmazott alkotó. Írt verseket, regényeket, drámákat, tucatnyi hangjátékot, verses meséket és mesejátékokat, esszéket és tanulmányokat. Pályájukat kezdő vagy elsőkötetes szerzők sorának nyújtott támogatást; rádiós, televíziós és pódiumműsorok rendszeres szereplője, szervezője, moderátora. Írásai nyomán tekintették a népies Kassáknak, ókonzervatív szonettköltőnek, szövegjátékos posztmodernnek vagy egyszerűen pornográf botrányhősnek. Kevesen vették észre azonban, hogy a legendák és önlegendák, az irodalmi vezérszerep és a hősi pózok, a sűrű pálya- és irányváltások, az avantgárd lázadás és szembeszegülés, az újromantikus elégia és a szerelmes vers felvállalása, a posztmodern szövegjáték és annak tagadása közben is következetesen a maga egyéni útját járta. Tette ezt méghozzá elsősorban annak érdekében, hogy végül eljusson az ezredforduló művészetének és irodalmának alapkérdéséhez: a mű megszületésének, megszülethetőségének a kérdéséhez. Bizonyítsa, hogy ez az általa képviselt és félig-meddig táplált (ön)legenda, a „radikális eklektika” mindvégig és mindenekelőtt a költői lehetőségek és eszközök kipróbálásának egy-egy újabb fázisát-terepét jelentette. „Mindenféle kalandozásom – állapítja meg már 1988-ban is –, az izmusokban megmártózásom eredménye, hogy hirtelen rendelkezni kezdtem egy csomó, egymást gyakorlatilag kizáró eszközzel. Ezeket egyszerre működtetni...? Azután váratlanul ráéreztem, milyen nagyszerű is ez. Mennyire adekvát ahhoz a világhoz, melyet most kell megélnünk. Hiszen valóságunknak gyakorlatilag minden mozzanata: eklektikus.” S valóban, ma már világosan látszik, hogy az önkifejezés különböző szinterei és megszólalási módjai közötti kalandozások nem is annyira a személyiség válságának a kifejeződései voltak, sokkal inkább a kifejezés, a kifejezhetőség válságaié. A tét mindvégig és elsősorban a saját ábrázolásmód megteremtésének a tétje volt. A válság – nyilatkozta 2000-ben –, „az ábrázolás mély válsága, hogy egyáltalán lehet-e, s ha lehet, hogyan lehet ábrázolni”. A pálya íve a leplezetlen és nem ritkán provokatív énfelmutatástól a költővé-íróvá válás bizonyításának, a hiteles forma keresésének különféle próbálkozásain át az érvényes megszólalás lehetőségének, lehetségességének az alapkérdéséig vezet. A személyiség (személyesség) vállalásának és tagadásának, a formakeresésnek és -vesztésnek a fordulatai éppen összességükben (sokszínűségükben) teremtik meg, illetve képviselik Zalán Tibor ma már senki máséval össze nem téveszthető, rendkívüli tudatossággal kialakított és megformált arculatát. Művei és személyisége ma már megkerülhetetlen napjaink irodalmi és kulturális közéletében. Tetszik neki vagy sem, mára fogalomává vált, csúnya szakszóval mondva: kanonizálódott. Ha akarja, ha nem: ő „a” Zalán.

Zalán Tibor törekvését egyszerre jellemzi a líraiság, a drámaiság és az epikuság, ami ismét csak nem könnyíti meg az őt igazán és a maga teljességében megismerni és értelmezni akarók dolgát. (Nem véletlen, hogy több nemzedéktársával ellentétben, róla még nem készült tudományos igénnyel megírt

átfogó szakmonográfia, ez ideig csak avantgárd vagy neoavantgárd korszakának, tehát lényegében véve a pályakezdésének a feldolgozása történt meg.) Pedig az eddigiek alapján talán pontosan érthető, hogy a műnemek és műfajok ötvöződését, a stílusok és nyelvi regiszterek közötti átjárást is, az ő esetében, mindenekelőtt a szemlélet- és alakításmód egységessége és hitelessége teszi lehetővé. Nyilatkozataiban rendre ki is hátrál a valamilyen irányzat vagy műfaj kalodájába őt bezárni akaró igyekezet elől. Sem avantgárdnak, sem klasszikus modernnek, sem posztmodernnek s kizárólagosan költőnek, regény- vagy drámaírónak sem tartja magát. Nem irányzatban vagy műfajban gondolkodik. Számára egyetlen dolog a lényeges: a mindenféle szempontból érvényes megszólalás, amit csakis az évek során kialakított egyéni alkotói pozíció és alkotásmód, a megszülető művek színvonala szavatolhat. Egy 2002-ben határozottan nekiszegezett kérdésre, miszerint elsősorban költőnek, drámaírónak, tanárnak vagy dramaturgnak tartja-e magát, azt válaszolja: „Egyszerűbben és praktikusán úgy mondanám, író vagyok, aki sokféleképpen és sokféle érzékenységgel igyekszik írni – ugyanazt.”

S hogy végezetül, mi is ez a rejtélyes „ugyanaz”? A válasz, nagyon leegyszerűsítve, három szóban, illetve fogalompárban határozható meg. Ez az egész zaláni, világhoz és íráshoz való hozzáállást meghatározó és azt alig rejtetten vezérlő három szó, illetve fogalompár: halál (halálfélelem), szerelem (szexualitás) és játék (irodalom). Az utóbbi kettő (vagy kétszer kettő) nyilvánvalóan és alapvetően az első (kettő) elkerülésére, illetve enyhítésére szolgál. Afféle egyedüli, még megmaradt és rendelkezésre álló gyógyír, menedék a ma költője, próza- és drámaírója számára, aki feltehetően a legszívesebben elmenekülne e bűnösnek és kaotikusnak tartott korból, amelyben élnie adatik. Kialakítana egy, a szívének és lelkének leginkább kedves rezervátumot, ahol élni és alkotni, szeretni és lenni jó. Becsületes alkotóként mégsem tehet mást, mint hogy a saját koráról ír, s folytonosan kutatja – más-más műnemben, műfajban, megszólalásmódban – mindegyre ugyanazt: a korának kifejezésére legalkalmasabb, leghitelesebb formát. A vele kapcsolatosan sokszor (fel)emlegetett provokatív megszólalás, a vegetáció képei vagy a trágár kiszólások műveiben csak a felszín jelentik. Az irodalom és a mű egységében és érvényességében még és mégis hinni tudó és akaró, alapvetően romantikus beállítódás kényszerű elrejtését. „Próbálok a korhoz szürkülni – mondja 2000-ben –, a személyiséget minimalizálni, próbálok azt a fajta kis vihogó irodalmiságot magamra erőltetni, ami most divatos, de azt veszem észre, hogy nem sikerül. Ugyanakkor a heroikus pózok is kipusztultak belőlem. A romantikán azt a fajta szabadságot értem, ami bármit megenged számomra a szavakkal való bánásban. Ahogy a romantika művésze is megengedte magának, hogy formátlan legyen, olyan formában dolgozzék, azt írja meg, amihez kedve van, és csakis azok között a mozgások között érezze jól magát, amit ő talál ki, vagy ő irányít. Így vagyok én is. Az a romantikus, hogy nem tudom föladni a személyiséget, és nem is akarom föloldani, nem kívánok figurákba, személyekbe bújni. Ezek jó játékok, a kor nagyon rezonál, fölismerni véli magát az álarcos művészetben, az alteregógyártás konszolidációja idején, én azt hiszem, már nem tudok váltani. Én már rinocérosz maradok.” Csak bizakodhatunk, hogy rajta kívül még sok ilyen rinocérosz maradt közöttünk. Kedves Tibor! Isten éltesse sokáig!

Juhász Attila

„De engem nem érdekel ekkor még az embertudás”

(A gyermekkor-élmények szerepe
a Téglagyári történetekben)

Az „arctalan nemzedék” íróinak-költőinek egykori pályakezdése kevés olyan világszemléleti-poétikai azonosító jegyet viselt magán, amely karakteres generációs sajátosságnak lenne mondható. A néhány közös vonás egyike, hogy a fiatal szerzők közül jó páran életrajzi-közérzeti magánmitológiát építettek fel műveikben, melynek fontos forrásaként kezelték ifjúkoruk jelképes érvényű történeteit, alakjait. Zalán Tibor esetében is hasonlóképpen zajlott „a fiú indulása”. Első verseskötete (*Földfogyatkozás*, 1980) villanóképek formájában elevenít meg több legendás momentumot addigi életéből, korélményeiből, s ezek – némi Ady-, illetve Nagy László-hatást is mutatván – lényegülnek át mitikus elemekké akkori költészetében.

Csáth, Kosztolányi, Karinthy, József Attila és mások művészi emlékeztetéseiből is tudjuk, hogy a gyermekkor-élményvilága, a gyermeklélek traumái mennyire meghatározó szerephez juthatnak a későbbi felnőtt életének, személyiségének alakulásában. Igaz, e freudi érzékenységű figyelem általában nem a pályakezdőknél irányítja az érdeklődést a gyermekek világa felé, így aztán szinte természetes, hogy Zalánnál sem ezek az elsődleges tematikus elemek az induló költő motívumkincsében,

mégis fontos kiemelni, hogy a *Földfogyatkozás* első szavai, opusai (I. fűlszöveg, fölvezető vers, az első ciklus kulcsdarabjai: *A fiú indulása*, *Éjszaka, amikor eljöttek*, *Nagyapám*) nagy hangsúlyt adnak a gyermekkori világ megidézésének. A magánmitosz e korai elemei (a nagyapa, apa, anya megjelenése; a szívmegeállással születés, a korai szerelmek, a téglagyári tó) aztán nagyrészt kivonulnak a Zalán-líra későbbi motívumkészletéből. A fűlszöveg prognosztikus megjegyzése („csak a gyermekkor nosztalgija adhat lehetőséget megérinteni a valóságot”) így nem bizonyul teljes egészében időtállóknak, s aktuálisnak is csak részben; viszont kétségtelen, hogy a gyermekkori alapélmények leghangsúlyosabbjaiként a szex és a halál ihlet- és képzetköre aztán mindvégig meghatározó szerepet kap az életműben, beleértve most már minden műnem- és műfajbeli szépirodalmi és publicisztikai vonatkozást egyaránt. Az említett nosztalgikus viszony sem vált maradandóvá a későbbiekben. A *Fénykorlátozás* című kötet a már negyvenéves költő szemszögéből láttatja a múlt emlékeit a *Curriculum vitae* című lírikus prózában, melyben a kiüresedés, a tehetetlen fájdalom érzései, a távoldás-zuhanás képzetei társulnak a kavargó, homályos múltidézés lassított

filmpergetést idéző lírai gesztusaihoz (Pali, Álom).

Újabb másfél évtized múltán, szerzőnk első kispróza-kötetét kézbe véve találkozhatunk megint a kisgyermekkor élményvilágának tematikus megidézésével, de immár tizenkét novellába transzformálva és Zalánnál teljesen újszerű módon: a gyermeki nézőpont, a korhú megéltség legteljesebb hitelessége mellett. Azért a nosztalgikus viszonyulás is megjelenik a kötetben, igaz, csak egyetlen alkalommal, a kötetvégi publicisztikai írások közt, a felnőtt narrátor elfogultságát, elfogódottságát is szemléltetve, l.: *E-TÉ-TE*.

A *Göncölszekér* címadó írása szintén érzelmi érintettséget mutat a gyermekidőszak részleges megelevenítése kapcsán, de az első novellaciklus darabjai a narráció közvetlensége által visszakereshetővé teszik az egykori eleven megéltség lélekrezdüléseit, tudati reflexióit. Jelképes értelmet kap itt a helyszínmegjelölő cikluscím is: *Téglagyári történetek*. A beszélő számára kevésbé fontos a korfelidéző szándék, de az emberi és tárgyi közeget rajza mégis alapvető fontossággal bír. A téglagyár, az ottani munka már a gyermekember számára is jelentős élményforrás, illetve személyiségformáló tényező. Itt épül, innen építkezik a jövő, itt alakul ki a közös és személyes kisvilág. Itt éli mindennapjait a bandázó kisközösség, mely a legfontosabb viszonyulási-viszonyítási pont a felnőtt szerepre való készüléskor: itt zajlanak az erőpróbák és harcok a kishierarchiabeli pozíciók, szerepek elnyeréséért; itt válik életté, gyötrelmes életté a halott anyag, a halott agyag; itt nő az emberfeletti az égisz ére gyárképmény, ahová a beszélő félve-el-szántan indul magányos feljutáskíséretre. Itt rejti titkait és veszélyeit a bányató, itt lehet elrejtőzni a világ elől,

itt lehet kíváncsian engedni a természetes és olykor kegyetlenül agresszív ösztönöknek. Mindaz, ami a *Földfogyatkozás* első versmondatának tömör felkiáltásában sűrűsödött össze egykor, most részleteiben, plasztikus valóságközelből válik szemlélhetővé, (újra) átélhetővé.

Nem csupán a beszélő-én gyermekfigurájának jelenléte fontos a történetekben. A szereplők többsége maga is gyermek, s többnyire idősebb is a főhősnél, ami a felzárkózási-követési törekvések szempontjából kulcsfontosságú. Természetes, hogy átveszi gesztusait, szavaikat, hiszen meg akar felelni, be akar illeszkedni, feljebb akar kerülni a hierarchia aljáról. Utánoz, megles, kihallgat, eltanul, ahogy az már lenni szokott. Viszont minél többet tud, annál gyakoribb élménye a kiábrándulás, az illúzióvesztés, annál gyakoribb reakciója a nekikeseredés, a látszólag érthetetlen, motiválatlan letargia vagy agresszió. Zalán igazi behavioristaként rögzít minden fontosabb lelki-fizikális rezdülést, ha kell, finom érzékenységgel, ha kell, kíméletlen realizmussal-naturalizmussal, ahogy az a valóságban is megélhető. Ami sajátos színezetet ad ezeknek a beavatási-beavatódási történeteknek, az nem más, mint a halállal szembesülés, illetve a nemiség általi motivációk szinte állandó jelenléte, s szinte mindig hozzátartozik a motívumkörhöz a vér és az agresszió megjelenése is. Zalán stílusérzékét dicséri, hogy az anekdotikus humortól a legsötétebb groteszkgig, a balladás tragikumig sok árnyalattal tudja megjeleníteni e többnyire bonyolult lelkiségű, megérintő-felkavaró történeteket.

A stilizált gyerekfigurák közül érdemes kiemelni Dugót, akinek ragadványneve nemcsak természetére vonat-

kozhat, bár inkább fő agresszorként, irgalmatlan és passziózus bántalmazóként jelenik meg; ő durva, megmunkálatlan lélekként egyszerre gyűlölt elnyomó és irigyelt „tudású” ösztönlény, aki a maga vulgáris módján válik olykor beavatóvá. Aztán ott vannak a meglesett és megkörnyékezett lányok, a vágy titokzatos tárgyai, akik közül a szerencsétlen kiszolgáltatottsága ellen lázadó Talián Muci tragikus figurája, illetve a szerencsétlenkedő első próbálkozás félkudarcat anyai gyengédséggel ellensúlyozó Ani kap a redukált szerzői jelzések ellenére is érdemi figyelmet. Sajátos, ahogy implicit vagy explicit utalások érkeznek Zalántól a (gyermeki?) nemiség ösztönrejtelméről: *A rendőr vére* című írásban a nagyapa menedékében vacogva megbúvó kis csúzlis „mérénylő” a vérző fejét vakargató áldozat lányának hatalmas, duzzadó melleire gondol, a *Kerek fehér kavicsok* című novellában pedig az ejakuláció első látványától és naiv „tömeghalál-vízijától” sokkolt mesélő azokkal a képekkel zárja a történetet, hogy a székhez kötözött, kilencvenéves öreg szomszéd barna lével köpi le, a halál egyfogú, ironizált öreganyjaként megjelenő Banoska pedig a buktából előbuggyanó lekvárt nyalogatja élvezettel... Az is egyedivé válik a szövegkörnyezet által, hogy a Zalánnál életműszinten is gyakori nyelvi nyerseségekben olyan szószerkezetek kapnak egyedi bölcseletű többletjelentést, amelyek egyébként úgy tűnhetnének fel, mint a felnőttes viselkedést imitáló, rutinszerű káromkodásfrázisok: „Húzzunk innen a halál faszára!” – fakad ki Dugó egy nemi izgalomba hozó, erőszakos végű leleselkedés után (*Kopasz vagy, haver*), a máklevélből aprított cigarettára rágyújtó, pár évvel idősebb testvér pedig a ravatalozói leleselkedésüket kö-

vetően egy csecsemőtemetésre emlékezve szól így az egzaltáltan gyászoló anyáról: „Nem is fért volna el a Teca néni abban a picsányi kis gödörben” (*Kriptában játszó*).

A legtöbbször megidézett gyerek szereplő a mesélő bátyja. Ellentmondásosnak tűnhet a figura, pedig természetes az ő viselkedése is: hol megvédi-kiokosítja, hol megveri-megleckézteti testvérét, ahogy a körülmények, az indulatok éppen irányítják. Ő is egyike a beavatóknak és a követendő nagyoknak, tekintély a nagyfiúk közt, de elismert harmonikajátékos is egy személyben. A *Curriculum vitae*-ben említett, közeli halála fontos világszemlélet-alakító tényezője lett Zalán költészetének. A felnőtt emlékezése a felnőtt testvérré szintén mutat nosztalgikus jegyeket, s külön érdekesség, hogy önmaga alkati ellentétéként, „életre termett”, szép, vonzó, szelíd karakterként jeleníti meg feltétlen és mély szeretetérzéssel.

A többi családtag szintén mitikus alakká érik az elbeszélésekben, de mindegyikük csak vázlatos megjelenítés erejéig kerül be a történetekbe egy-egy életképi szituáció kapcsán. Amíg a kortárs közösség szereplői követendő figuraként jelennek meg, addig a felnőttek viszonylatában szó sincs ilyesfajta gyermeki motivációról, idolképzésről, mégis egyértelművé válik, hogy ők lesznek a felnőtt(es) értékrend és tudás igazi közvetítőivé, örökhagyóivá. Az apa életszeretete, praktikus mindenhez értése, mély érzésű vagánysága csakúgy legendássá válik, mint az anya hallatlan lelki ereje, megértő kitartása, kevés szavú, mégis összetett lelkeségű, elemi szeretetgesztusai. Érdekes, hogy ő az, aki a tudásszerzésben, olvasásban leginkább motiváltként maga is motivál (ennek egyik megható példája

az *E-TÉ-TE*), hogy a tanulás-tanítás életcélját felvillantó apa végül is hivatásértékű tudásszerzésre veszi rá fiát, I. *Emlékirataim*. (Zalán a diplomaszerezés óta folyamatosan tanít is az oktatás különböző szintjein és fórumain, de nem ezt tekinti hivatásának, s a novellákban szerepeltetett pedagógusfigurák közt sem mutat be vonzó karaktereket, sőt – I. Artúr bácsi, Huszti hegedűtanár / *Bolyhos Jancsi ujjai*.)

Igazából azonban a tata, a nagy-papa válik leginkább misztikus tudású, mindentudó szereplővé a gyermek és a felnőtt emlékezetében egyaránt (*Zsilettpenge és viharkabátok*, *A rendőr vére*, *Hagyatéék*). A különböző történetekbe beépített, fokozatos és lényegi világértés-mozzanatok tulajdonképpen mind az ő jelenlétében vagy közreműködésével következnek be. Olyan ő, mint a *Kis nagy ember* című Thomas Berger-regényben a helyét kereső fiatalember fogadott indián öregapja. Kevés szóval nevel, elfogadó-megengedő gondviselő, tud megfegyelmelni és cinkos játszótárs is lenni (*Zórád Ernő és az ördög*), ráadásul az ő ars poeticája és élet-halál gondolata válik később igazán érdemi útra bocsátó üzenetté az ötéves gyermek számára, mely tulajdonképpen az egyetlen oktató-bölcselkedő, közvetlen és didaktikus megszólalás is az összes megidézett mondanója közül: „Az agyag halott anyag. Az agyag maga a halál. Nem terem benne semmi, megöl, megfojt minden életet maga körül. (...) De ha ezt az agyagot megölsz, tehát a halált megölsz, akkor életet tudsz belőle teremteni. (...) Ha az agyag a halál, előbb meg kell formálni. Például a téglagyárban, amikor

(...) téglafarmája van. (...) De az is jó, ha a kis kezdeddel lovat formálsz az agyagból, vagy katonát. Valamit... (...) A halált úgy teszed ismét életté, hogy kiégeted. A téglából házak lesznek, a kis lovakból meg katonákból szobrok.” (*Zsilettpenge és viharkabátok*). A kisgyermek apránként, szeparált élményekből szerzi be tudását, amit aztán a felnőttlogika formál majd koherens világkép-tényezővé, érvényes tudáselemmé, tudássá. A szelektív gyermeki emlékezet és logika persze csak egy-egy kulcspillantat megragadására képes, melyekhez állandósult hívókép-darabkák is hozzátartoznak (a tata a gangon ül és a semmibe néz, szódásüveg-vastag szemüveg mögül szemlélődik mindentudóan, türelemre, megértésre inti a felnőtteket a gyermekcsínyek, túlkapások alkalmával). Később jelképesen mindig a tata indítja útnak a már bölcsészjelölt nagyfiút az otthonlétek után (*Hagyatéék*).

A gyermekkori élmények, élet-próbák, a gyermekfejjel választott és változtatott életcélok rendszerint, így Zalán gyermek-énje esetében is megváltoznak, folyamatosan átértékelődnek (*Emlékirataim*). Múlik a naivság, erősödik a realitásérzék, és a felnőtt talán számon kéri magától az egykori nagyterveket, ambíciókat. Zalán novelláiban ennek nyomát sem látjuk, viszont mégis egyfajta életbölcséleti következtetéssel zárja az ominózus kisprózaciklust, mely e helykeresés- és beavatódás-történetek sajátos summarizataként is felfogható: „Már akkor érezhettem, a legjobb és legveszélyesebb folyton úton lenni, de soha nem érkezni meg oda, ahová elindultam. Ráadásul még szórakoztató is.”

Handó Péter

Ítéletnapig adott

Adott két szerző: Zalán Tibor és Prágai Tamás. Szövegeik között bolyongok. Napok óta fogásokat keresek. Együtt száz. Ötvenhét meg negyvenhárom. Így kerek, jubileumi a szám. Összeadódva száz. Megtehető ez a műveikkel is? Az alkotói paletta mindkét esetben széles, önmagában is tág műfaji horizont bejárására készlet. Együtt? Irodalmi dimenzióik összeadódása és -olvadása befogható teret teremt-e? Vagy szűkítjük a vizsgálatunk mezejét? Miképp? Mire fókuszálva?

Adott egy generációbeli különbség, amit némiképp fokoz a társadalmi berendezkedés időközbeni változása. Zalán Tibor jelentkezése idején korábban nem tapasztalt számú fiatal költő tűnik fel, akiket az irodalompolitika mame-lukjai – sokszínűségük folytán – arctalanoknak tekintenek. A kanonizált és favorizált irodalom bátyjai még erősek, de már ostromgyűrű alá vontak, éppen az „arctalanok” közé sorolt szerzők által. Prágai Tamás jelentkezésekor számos, a szocializmus idején hírnevet kivívó alkotó válságidőszakát éli, az irodalom és közélet, közéleti szerepe átalakulóban van, aki olvas, egyre inkább a primer, s nem a szekunder tartalmakra figyel, a társadalom létállapotaira vonatkozó mögöttes jelentések szerepüket veszítik, a mame-lukok figyelmét saját helyzetük, jelentőségük újrakonstruálása vagy politikai szerepvállalásuk köti le. A kánon teremtésére és fenntartására csekély energia fordítódik. Az, amire Zalán a saját generációja esetében felfigyel az 1980-as évek küszöbén – hogy „nincs ideológusa. Nem termelte ki magának – nem termelődött ki a számára” (Zalán 1982: 41) –, s ezért tekinthető „arctalannak”, annak hiánya a Prágaival egy időben indulók körében már fel sem merülhet, hiszen az addigi „ideológia” mentén létező, cselekvéseiben behatárolt korszak lezárult, az egységes nemzedékkénti fellépés hatalom felőli elvárása hatályon kívül kerül, a mű megítélését illetően elsősorban szakmai szempontok válnak mérvadóvá. Ez azonban nem jelenti az irodalom kultúrától, társadalomtól való függetlenedését. A költő válaszokat keres és talál a világban. Ezekből építkezik és teremt-nyújt esztétikai élményt a világnak. Fókuszába habitusa és saját ideje állítja a dolgokat. Azt, ami megfigyelhető, amire figyel. Ahogyan figyel.

Adott két indíttatás. Az első verseskötetük megjelenése idején mindketten magyar-idegen nyelv (orosz, illetve angol) szakos diplomával, irodalomtudományi előképzettséggel rendelkeznek. Zalán abonyiként a JATE-n, Prágai budapestiként az ELTE-n szerzi ezt meg. Az irodalom kanonizációjának folyamatát, történetét pontosan ismerik, tudásuk és nyelvhasználati gyakorlatuk részévé vált az egyetemi évek orientációja, „pályaválasztásuk” szempontjából meghatározó az arról alkotott oktatói vélemény, hogy milyen beszédmódok foglaltak, milyen tendenciák figyelhetők meg a kortárs irodalomban, s ezek milyen változásokat eredményeznek, eredményezhetnek. Irodalmi pályára állásukat megkönnyíti, hogy pontosan ismerik azt, hol kínálkozik, kínálkozhat lehetőség az „életmű” megteremtésére, milyen maszkot célszerű felöltetni. És

hányféléit. Már az első kötetek megjelenése előtt egyértelmű, mindkét szerző több műfajban is alkot. Költészetük egy-egy szint jelent a megszólalásaik palettáján. Mégis költőként jelentkeznek, s a szakma is ekként tartja őket számon.

Adott két első kötet, amennyiben első köteteiket tekintjük az összevetés alapjának. S ezt miért ne tehetnénk, hiszen Zalán Tibor a *Földfogyatkozás* (1980) megjelenésekor 26, Prágai Tamás a *Madarak útján* (1993) kiadásakor 25 éves. Életük hasonló szakaszában járnak. Éveik összege alig több, mint a száz fele. Teljesítményeik összevetve? Markáns különbségek. Mégis egyazon társadalmi fordulat lenyomatai. Az egyik az előszelére, a másik a következményére világít, világíthat rá. A „földfogyatkozásban” – mint kötetcímben – a talajvesztés, a hiány momentuma, a „madarak útjában” a szárnybontás, a talaj fölé emelkedés fogalmazódik meg. Ugyanakkor mindkettő egyazon szakítás különböző stádiumairól tudósít. A művészet ideológiától való átmeneti megszabadításáról. Átmenetiről, mert a politika diktálta elvek helyére hamarosan újak termelődnek, amelyek klikkesedéshez, az irodalom belterjességéhez, ön-hitelesítő játszmáihoz vezetnek. Az ezredfordulóra már láthatóvá válik, hogy a kortárs művek rászorulnak az irodalmári értelmezésre s az ezáltal köztudatba emelésre. Újrarendeződnek az elv-erővonalak, amelyeknek milyensége pusztán szakmai kérdés marad, a befogadói oldal ennek kialakításánál nem működik közre. Nem is különösebben tartanak rá igényt. Prágai azonban egy ideológiailag légmentes térbe érkezik, Zalán pedig oda, ahol ez – már láthatóan is – elkezd létrejönni.

A *Földfogyatkozás* fülszövegének Zalán-idézete így indul: „A szavak devalválódása idején is / – A költő értékeket keres és hozzájuk mértéket állít” (Zalán 1980), vagyis viszonyítási pont szükségességéről vall egy olyan világban, ahol a kimondás gesztusával a dolgok egyre kevésbé hitelesíthetők, a nyelv válságon esik át. Prágai Tamás a kézírásos „utószavában” arról beszél, „látóhatár híján [...], tiszta tudás helyett megérzésekre utalva mit tehet a költő? Bizonyosságot keresve kénytelen az ismeretlenbe emelkedni” (Prágai 1993: 94), azaz a továbbiakban már a realitások talaján értéket keresni és hozzájuk a mértéket állítani nem lehet; a világ beláthatatlanságának tudatával versbéli „madártávlatot” kell nyitnia, ahonnan csak a látvány, a tény fontos, az, ami megmutatkozik. Zalán 1980-ban még tanúságot tesz a költő váteszi szerepe mellett – „Költő vagyok, kiben / a világ kell nyerjen távlatot.” (Zalán 1980: 33) –, Prágait már csak az út érdekli, a röppálya, nem törekszik a világ szublimálására (a József Attila-i szemléletmód elvéte fedezhető fel a sorai között), „álmaim kaptárába” gyűjtöttből dolgozik, ebből adódóan „serényen valamivé válok immár, / mielőtt valóra nehezülnök” (Prágai 1993: 26), vagyis addig valósítja meg önmagát, amíg könnyű, akár a madarak teste, mielőtt ezt a valóságot magában elnyomná, vagy súlya lehúzná a valóság talajára. Zalán ebből a szempontból statikus, Prágai mozgásban van. Zalán tematikailag is jól konstruált kötetet teremt – „az utóbbi évek egyik legegységesebb szerkezetű (ívű) elvű könyvét” (Géczi 1980: 28) –, Prágainál ez elsősorban a nyelv szintjén valósul meg – a „kötet egységét a kísérlet céljának, tétjének [...] iránya, illetve a versnyelv egységeseíti” (Bokányi 2009) –, de még ott sem tökéletesen: egy-egy cikluson belül is fölúti a fejét az akkori társadalomban is uralkodó disszonancia, a kijelölt út hiánya, a fix pontok utáni vágyból adódó tétova tapogatózás, bizonytalanság, s az ebből követ-

kező távolságtartás. Messziről nézve a dolgok képpé válnak, az élet sűrűjébe mártózva szituációként jelennek meg. Innen nézve Zalán a cselekvő, Prágai a szemlélődő ember. Mégis mindketten az útra kelésre buzdítják önmagukat a kötetek elején: „és most indulj” (Zalán 1980: 11), „Hagyd magad mögött” (Prágai 1993: 5). Ám addig, amíg Prágainál az *Egy város emlékoszlopa* az egyetlen önmegszólító vers, addig Zalánnál vissza-visszatérő beszédmód, s a *Szelíden, irgalmatlanul* ciklus verseinek többsége ilyen. Prágai „csak” azt határozza meg önmaga számára, mit kell felednie, elhagynia, elvetnie, valamint a fölülelemkedését, a főnről befogható táj képének hordozását, de „Azt is, / azt is távolodóban” (Prágai 1993: 5). Zalán *A fiú indulásában* „a széldárdákkal átvért irányba” (Zalán 1980: 11) orientál, leírja, hogy mit kell követnie, kerülnie, aztán a túlsó partról vissza kell intenie „azoknak / akik mégis itt maradtak // azután felejtse el / hogy éltél közöttük // ők nehezen felejtenek / és sohasem bocsátanak meg” (Zalán 1980: 11). A felejtés motívuma tehát nála is feltűnik, csak míg a város esetében fel sem merül a viszonzás kérdése, Zalán egyértelműsíti, az emberek nem felejtik el, hogy közülük indult el, s nem bocsátják meg, ha erről megfeledkezik. Szakítása – ezt tudva is – totális. Prágaié is az, de „mozgásában” ellentétes, más pozícióból induló létből fakad. Zalán a természeti környezet felől a város felé halad. Versbeli léte közösségből közösségbe tart. Prágai „a redőnyök cella-szigorát” (Prágai 1993: 5) hagyja el, a városi magányt cseréli egy természetbeli magányra, ezért a világtól való elidegenedés hangjai átszövik a kötetét. Zalánnál a szociális háttér – az, ahol élete egy-egy szakaszában gyökeret ver az ember – kitüntetett figyelemben részesül. Ennek változása, fejlődése megy végbe a *Földfogyatkozás* versei során. Cselekszik, még ha a tett visszafordíthatatlan következményekkel jár is, s az emlékek álombéli előhívódását követően „hajnalra a kapu visszafalazta önmagát” (Zalán 1980: 12), megszűnik az átjáró a személyes múlt felé. Az egyes ciklusok a „szerző” különböző létállapotain vezetnek végig. A kiindulási feltételek utáni útkijelölést, pályára állást az együttélés, a társkapcsolatok alakulása követi, végül a kudarcaiban, bolyongásaiban megfáradt (fiatal)ember számvetésére kerül sor. A kötetzáró *Jelek egy XX. századi totemoszlopra* című versben már csupán „Vonszol egy testet egy lélek” (Zalán 1980: 108), „éjszakáról éjszakákra / lázával űzi lázzal veri / a testet a lélek / és készül már / hogy egyszer a hóba ejti / nevet is majd nevet / és száll és elfelejti” (Zalán 1980: 109). Prágai szinte ezzel a képpel indít az *Egy város emlékoszlopában* (amely már címében is kísértetiesen emlékeztet Zalán első kötete záróversének címére), amikor úgy kezd: „Feledni kell”, majd a „szárnycsapással” az elejtett testet emeli fel, hogy elhagyja „az éjszaka grádicsait” (Prágai 1993: 5). A válság, amely 1980-ban a „szavak devalválódása”-ként jelentkezik, 1993-ra már a „Hangod is vesd el” kijelentésig erősödik, s a társadalmat is elemi szinten áthatja. Zalánnál még a történelmi eseményekre utaló versek a kötet tengelyébe szerveződnek s tág időintervallumot fognak át, Prágainál az utolsó előtti ciklusban a XX. század bontakozik ki. Arra keresi a választ, meddig mehet el az ember, hol húzható meg a határ. Azzal szembesül, hogy „Nincs határ, át nem léphető” (Prágai 1993: 72). Faust-szerepbe kényszerül, melyben „Ez hát a visszás örök élet. / Nem vihet el, bár nem szeretek / maradni.” (Prágai 1993: 71), s eredetmítoszának újrakonstruálására vállalkozhat: „Távolban ősi város / kapui kitárulnak.” (Prágai 1993: 72). Zalán számára még tisztán adottak

a társadalmi viszonyok, még ha lebontódóban is vannak. Prágainak kaotikus állapotok között kell a bizonytalanban „valamivé válnia”, ahol „Nincs félelem már. Nézem a vizet. // »szélárnyékban vacogunk ítéletnapig«”.

Adott két történeti pillanat. Az egyikben Zalán Tibor, a másikban Prágai Tamás. És az egymást százra kerekítő évek. S azok az első kötetekben föllelhető szöveghelyek, amelyek kezdetet és véget jelölnek. Meglehet, ítéletnapig.

Felhasznált irodalom

- Bokányi Péter: *A mandioka lényege*. In: Hitel 2000/9.
 Géczy János (1980): *Zalán Tibor: Földfogyatkozás*. In: *Palócföld* 1980/6., 28–29.
 Prágai Tamás (1993): *Madarak útján*. Budapest: Kráter Műhely Egyesület
 Zalán Tibor (1980): *Földfogyatkozás*. Budapest: Kozmosz.
 Zalán Tibor (1982): *Arctalan nemzedék*. In: *FASIRT avagy viták a „fiatal irodalomról”*. Szerk.: Dérczy Péter. Budapest: Magvető, 35–56.

Versfénykép

Prágai Tamás: *Barbárokra várva*, Napkút, Bp., 2009

Prágai Tamás költészete átmenet, örvénylő folytonosság, lassan áramló folyam, mely magával sodorta a klasszikus líra törmelékeit és végtelen jövő-tengerek felé tart. Hiszen, ahogy Végh Attila írja *A pusztulás benünk fogan meg* című 2009-es, Magyar Hírlapban publikált cikkében: „Prágai versében ott keringenek Ady, Bulgakov, Shakespeare, Zrínyi és a görög tragikusok.” Szalai Zsolt pedig *A pusztításnak mégis van teremtő ereje* c. recenziójában különböző hagyományok integrálásáról beszél: „Prágai Tamás *Barbárokra várva* című kötete egy újfajta, szintetizálódó nyelv lehetőségeit hordozza. Érvényes megszólalási módokat keres...” – és talál, ugyanis költői hangjának ereje éppen abban lakozik, hogy egyszerre idézi fel, írja, formálja át a hagyományt és egyszerre semmisíti újjá az átírás aktusa által az eredetit, a régit. Többféle nyelvi regiszter egymásba illesztése jellemző rá, a klasszikus, a köznyelvi, a szleng szókincse egy versre fűzve egészen teljessé.

Mondhatni, Prágai pusztítva teremt, lerombolja a hagyomány várait, hogy tégláiból avantgardista, posztmodern és egyáltalán, hogy „prágais” versépítmenyeket rakjon újjá. A pusztulás így tehát kétszeres értelemben is tematizálódik a könyvben: egy elsődleges, baudelaire-i elmúlás-gyönyör élményben közvetlenül, és egy közvetett, önreflexív konnotációban, amely a már említett hagyományrombolásra vonatkozik. Ezáltal művészete erősen autopoetikus, személyességgel telített, a költői én az abszolút középből figyelve, önmagát a világban tükrözve, tudatos bátorsággal tekint vissza saját magára és műveire, komplex módon egyesítve a kint és a bent nézőpontját.

A baudelaire-i kontextust egyébként mi sem bizonyítja jobban, mint *À la Baudelaire* című verse. A kötet aspektusa azonban több pusztá Baudelaire-utánérzésnél; egyfajta pusztulás-genezis, az elmúlás ugyanis mint attitűd, mint fenyegetettség van jelen, mely szemszög felől Prágai a jelen kellő értékelésére biztat: „pereg a felismerés, soha perc nem lesz még ilyen.”, vagy: „végre tényleg itt és most vagy, / végre most vagy soha”. Azonban ez a hang leginkább valami borzongó derű, egy kényszeres, resignált *carpe diem*. Persze az is előfordul, hogy elodázza a felelősséget: „Pihenj, nyugodj, a holnap ma sem ér ide hamarabb.” Az idő egyébként, melynek egyenes oksági következménye a pusztulás, központi motívum, s a versidőnek hol lassítása, hol gyorsítása, hol megállítása tűnik szövegbeli bravúrnak. Az *Elnyúlt délutánban* például a test örömei a múlt és a jelen egy végtelen metszetében jelenítődnek meg mint örökidejűség, mely tulajdonképpen nem más, mint a jelen a lehetetlenségig lelassítva: „Őrzi őket a kép, hosszan / ahogyan a kép őrizni tud csak / rájuk kacsint az objektív puttószeme / Nézek vissza, kivédhetetlenül sokáig.”, vagy például: „eljött a vízszintes idő”. Az az érzésünk, hogy mindvégig a kezében fényképezőgépet tartó költő

áll a sorok mögött, aki megpróbálja a verset lefényképezni, illetve hogy a versnek fénykép funkciója van, akárcsak a fotó, egy-egy jellegzetes pillanatot, a lét egyik alapérzését próbálja fotografikus pontossággal megőrizni.

A fényképszerűség persze nem véletlenszerű hasonlóság, a szándékos öntematizációt nemcsak a szakszókincs (exponálás, objektív) bizonyítja, hanem *Dagerrotípiá* című írása is, amellyel összefoglaló jelleggel is jellemezni lehetne e kötet hangulatát, mondanivalóját: „Végre rácsukódik a pilla a szürkületre” – ezúttal is érvényesül a hagyományos versindítás átörökítése és egyúttal újraszabása, továbbá a kint és a bent együtthatása, illetve ez az a pillanat, amikor a kint bentté válik, a pilla ugyanis egyszerre bírhat a kamera, fényképezőgép lenszérének, az éjnek, égboltnak, az emberi szemnek, szemhéjnak a jelentésével is, és csak ezután következik látomásszerű megfestése egy pusztulás születésének: „Foszlik egy karcsú kéz / ujjai közt kibomlik szemben a vakolat / rusztikussága, a téglák sűrű, egymásba kötött hálója / legyen málló szövet!”

A barbarizmus tehát a pusztítás életető energiája és ellentmondásossága, amit Sartre úgy jellemez, hogy „a lét meghatározásának a tagadása”. Fontos azonban észrevennünk azt a csavart, hogy míg eredeti nyelvi kompetenciánk szerint a barbárság a civilizáció hiányával függ össze, addig Prágainál épp a modernizmus, az automata konformizmus, a civilizáció az, amely „elbarbárit”, pontosabban az ősi erőt és érzéket öli ki az emberiségből, amellyel eredendő barbárságában még rendelkezett. S Kavafisz szintén *Barbárokra várva* című versének sorai csendülnek újra „S most – vajon barbárok nélkül mi lesz velünk? / Ők mégiscsak megoldás voltak valahogy...”, amit Prágai úgy folytat: „...Vadállatszág és sötét lesz / úgyszólván, barbárok, miattatok!”

A kötet végén található tündérvjáték, a *Plantus és Planéta* egy határműnem, mert első látásra drámának tűnhet ugyan, mégis két, versbe öntött monológ-ról, vagy inkább monologikus versfüzerről van szó, hiszen a szereplők nem tudnak egymással kommunikálni, és nem hallják, illetve értik a kart. Ez utóbbit pedig az a gesztus jelzi, hogy a kar egységeinél szöveg nélküli, pusztán verslábak találhatók (ti-tá, ti-tá, ti-tá, ti-tá ritmusban). A jelentés minimalizálásáról van tehát szó, amikor annak csupán egyetlen eleme, a ritmus van jelen. A tündérvjáték végén a két szerelmes mégis egymásra talál a „felfüggesztett semmi peremén”, idill tehát mindez, mely egyszerre émelet, melenget és iszonytat.

Viola Szandra

Felhasznált irodalom:

- Szalai Zsolt, *A pusztításnak mégis van teremtő energiája*, Szépirodalmi Figyelő, 2009/4.
 Végh Attila, *A pusztulás bennünk fogan meg*, Magyar Hírlap, 2009. június 19.
 Jean Paul Sartre, *A lét és a semmi*, L'Harmattan, Bp., 2007

Járt-e Lakat a Logodi utcában?

avagy kortársunk, Pesti Kornél

Járt-e Cecil a Török utcában? – teszi fel a kérdést Herczeg Ferenc a *Kék róka* c. 1917-ben írott nagy sikerű színművében. A darab izgalmat a végig lebegtetett válasz biztosítja.

Járt-e Lakat a Logodi utcában? Írva van, hogy valószínű: „*Lakat (alias Csutorás István) arca mögül vonul át a sarki áruház, a Szamuely Tibor (vagyis Logodi) utca bejáratának képe az iparművészeti iskolával...*” – olvashat-

juk Prágai Tamásnak a *Pesti Kornél* c. regénye 272. oldalán. Mind Prágai, mind Herczeg esetében a feltett kérdés eldöntése valójában reánk, az olvasóra, a nézőre tartozik. Ám míg Herczeg esetében a válaszok lebegtetése biztosítja a darab feszültségét, Prágai esetében a feszültségek lebegtetik, emelik olykor költészetté a prózai valóságot. A feszültségeket pedig pólusképzésekkel teremti meg az író.

Mindjárt az első pólusok közti feszültség a kosztolányis cím – *Pesti Kornél* és az eredeti *Esti Kornél* között indukálódik. Tudatosan. Az író annyira felvállalja ezt, hogy alteregójának, a Pesti Kornél nevet felvett Prágai Istvánnak (sic!) még szabadkai születést is kreál. Mit kreál?! Új néven egyenesen Magyarországra szökteti a polgárháború előszelétől terhes Jugoszláviából. A főhősével egyidős író valójában honi születésű, amint az

Prágai Tamás: *Pesti Kornél*, Napkút, Bp., 2007

a kötet hátlapján is olvasható: „*Prágai Tamás (Budapest, 1968)*”.

Az 1933-ban megjelentetett *Esti Kornél* „novellafüzér” Kosztolányi jelölésében „*útirajz, életrajz, és ami egy költőhöz illik: töredék*”. Ezzel a meghatározással Prágai is szembesül, s nagy erudícióval vállalja ezt az általa előállított kihívást. „*Már túljártam életem felén, amikor egy szeles, tavaszi napon eszembe jutott Esti Kornél. Elhatároztam,*

hogy meglátogatom, s följútom vele régi barátságunkat.” Ezzel a Dante-allúzióval kezdi művét Kosztolányi. Prágai „*az emberélet útjának felén*” nem Dantét idézi, hanem folytatja a Kosztolányi-művel való pólusképzést. Kosztolányinál az első fejezet címének kulcsszava a „bemutatja”. Itt egyetlen szó a fejezetcím: „Bemutatkozik”. A második fejezet ott a Vörös Ökörben játszódik. Itt a Maya büfében... és még folytathatnánk e pólusok feltárását, amit most kegyes gesztussal az ez iránt fogékony irodalmi ínyencekre bízunk mind a tizennyolc fejezeten át. Ennyi fejezetre oszlik mindkét mű.

Mert pólusokban, allúziókban nincs hiány. Például: a Szabadkáról immár Pesti Kornél néven menekülő ifjú tömegsírt és az abból előásott kockás füzetet (Radnóti) vizionál. Az utolsó, *Átváltozás* című fejezet pedig így kezdődik: „*Gregor Samsa az*

izetlábú – másként keleti – csótány (Blatta orientális) nyugtalan álmából arra ébredt a Paulay Ede utcai padlásszobájában, hogy négy darab, szörnyűséges, puha, bőrbevonatú végtagja nőtt”. E Kafka-reciprocitást, a csótányból emberléletet elszenvedő/átélő főhőst (alias Pesti Kornélt) végül is egy szerelem (nem happy endes!) humanizálja.

Persze Prágai Tamás, aki most már Franz Kafkával is farkasszemet néz, nem csupán költői-nyelvi fordulatokkal készíti elő ezt fordított átváltozást. Másik előképéhez, James Joyce-hoz híven időnként esszéisztikus passzusokat ad hősei szájába. Megjegyzendő, James Joyce *Ulysses* c. műve is pontosan annyi fejezetből áll, mint Prágai és Kosztolányi munkája: tizennyolcból.

Metaforáihoz való tudatos viszonyulását sem rejti Prágai Tamás véka alá. Pesti Kornél – eltűnve Budapestről – egy távol-keletinek tűnő városban találja magát. Egyik sétája egy tópartra vezet. Padot keres, s a kies táj elé telepedve könyvet vesz elő, „melynek címdalán Paul Ricoeur neve szerepel, s mely a metafora elméletét taglalja”. Egy lány huppan mellé a padra. Furcsa párbeszéd alakul ki köztük. Mit ad Isten, a lány „a pad szélére helyezett vászontáskájából könyvet és valami rágcsálnivalót vett elő, és a kötetet kinyitotta a címdalán. Paul Ricoeur metafora-elmélete volt.” Történetesen ez egy keleties vonásokkal felruházott leányzó. Fejezetcím: „A lány teste”. Orientális szépség Kosztolányinál is szerepel, lásd „Hetedik fejezet, melyben Kücsük tűnik föl, a török leány, aki egy mézes cukrászsüteményhez hasonlít”. A regény nyelvi gazdagsága – állítjuk – még feszültség-pólusán, az *Esti Kornélon* is tútesz. Prágai szókincsét

a már említett esszéisztikus nyelvezet mellett nem csupán a globalizálódó világ fogalmai gazdagítják, de tudatos viszonyulása a magyar közel- és távolabbi múlt nyelvezetéhez, a tájnyelv fogalmaihoz, kifejezéseihez is. E sorok írója örömmel fedezte fel e könyvben a Batul és Ponyik alma fogalmakat, melyek az időben távoli Erdély „zászlósalmáival” azonosak. Különösen az utóbbi ütötte szíven, mert először a hetvenes évek elején találkozhatott vele Benkő Samu *Bolyai János vallomásai* c., Kriterion kiadású könyvében. A zseniális matematikus Bolyai János édesapjának, Bolyai Farkasnak, a marosvásárhelyi kollégium professzorának kedvence volt ez az ősi almafajta, s azt kívánta, hogy sírjára is ponyik almát ültessenek.

Ha meggondoljuk, nem akármi-lyen bátorságra vall *Pesti Kornél* címmel megjelentetni egy könyvet. Az e nevet fölvevő főhőst az egyik barátja még a regény elején a Maya büfében szembesíti a következőkkel: „...mikor kezdődött nálad ez a Kosztolányi-komplexus. Hogy pontosabban fogalmazzak: hogyan lehet valaki akkora sznob állat, hogy ilyen nevet vegyen fel, mint ez a Pesti Kornél...?”

Az igazsághoz tartozik, hogy maga a regényhős sem ad kielégítő választ erre a letaglózó kérdésre. Szerencsénkre. Mert ha ott elkezde szofisztikálni, akkor a többi közel háromszáz oldalnak smafu. A válasz hiányában viszont mi, az olvasók kerülünk a másik pólusra, s a bennünk is visszhangot verő kérdésre konok olvasásunkkal véljük megtalálni a kielégítő választ. Egyben arra a kérdésre is, amellyel indítottunk: Járt-e Lakat (Csutorás István) a Logodi utcában? Végigolvasva Prágai Tamás könyvét kijelenthetem, hogy a regénybeli jelenben ott és akkor, a Kálvin téri áruházon túl a

volt Szamuely Tibor utcát semmiképp nem járhatta Logodiként. Annak ugyanis Lónyay volt – s immár ismét az – a becsületes neve. A Logodi utca Budán, az egykori iskolám, az Attila úti általános fiúiskola fölött található a Várhegy oldalában.

Ámde ki tudja?!... Elképzélhető, hogy a költő és gondolkodó Prágai Tamásnak ezt nem tollhibaként kell felróni, hanem poetica licentiaként értelmezendő. Erősítsük is meg ennek valószínűségét Pesti Kornél egyik kedvenc

szerzőjének könyvéből vett idézettel. A már említett Paul Ricoeur-könyv vége felé a következő Heidegger-gondolat olvasható: „Gondolkodás és költészet között mélyebben rejtett rokonság uralkodik, mert mindketten átadják magukat a nyelv szolgálatának, és eltékozzolják magukat neki. Kettejük közt ugyanakkor mégis mély szakadék marad, mert egymástól elzárva távoli hegyekben laknak.”

Nyakas Szilárd

Vészkiárat

Prágai Tamás: *Kivezetés a költészetből. Hogyan olvassunk kortárs verset?* Napkút Kiadó–Cédrus Művészeti Alapítvány, Bp., 2010

Néhány hónappal ezelőtt viszonylag nagy felháborodást váltott ki a napszarvers.blog.hu nevű oldal. A website ma már nem létezik, „Sajnos nincs megjeleníthető bejegyzés...” – ennyit fognak találni, meg egy rövid mottót, amiben összefoglalják a blog arctalan és névtelen alapítói, hogy ugyan papírjuk is van róla, bizony fogalmuk sincs, hogy az általuk naponta kiválogatott verseket hogy nevezhetik egyesek versnek, mikor se alany, se állítmány nincs a helyén, értelemről, mondanivalóról nem is beszélve. Ez az oldal leginkább azért volt elszomorító és egyben mégis fontos, mert a magyar közoktatás és kortárs irodalmi kultúra csődjére hívta fel a figyelmet. Kimondták, hogy meztelen a király. Az átlagolvasók többsége, még ha le is vesz pár kortárs irodalmi lapot valamelyik könyvtár olvasótermének polcáról, bizony nem tud mit kezdeni azokkal.

Prágai Tamás könyve egy lehetséges kiutat kínál a kortárs irodalom labirintusában tévelygőknek, azonban nem „nyerő stratégiát” kínál, hanem technikát. A három nagy fejezetből álló könyv fokozato-

san jut el az alkotói technikák elemzésétől kiindulva, a mesterség időbeliségén át, a technék változásáig és összehasonlításáig. A *Kivezetés a költészetből* első sorban az 1968 utáni magyar líra mestereitől válogat, Oravecz Imre és Orbán Ottó költészetével foglalkozik tüzetesebben, az ő kapcsukon pedig számos amerikai verset is elemez. Mellettük találhatunk elemzéseket még József Attila, Nagy László, Illyés Gyula, Tandori Dezső, Papp Tibor vagy például Weöres Sándor verseiről.

Mindenekelőtt könyve tárgyának fogalmát, a vers mibenlétét, milyenségét tisztázza a szerző. Különbséget tesz vers és költemény között. Míg az utóbbit

olyan szövegnek tartja, amely „szándéka szerint alapvetően megjelenítő, vagyis megnyilatkozás, és őrzi a megszólaltatás szituációját”, addig a vers alatt a látható nyelvre való megnyilatkozást érti, amely „őrzi a fordítás szituációjának szükségyszerű sikertelenségét”. Nem véletlen hát, hogy a verset „pazarló gazdálkodás”-ként is definiálja. Beismeri tehát, hogy a vers sosem lesz tökéletes, de hogy hazug lenne vagy érthetetlen, az pont e miatt a beismerő gesztus miatt válik talán az olvasó számára is egyre őszintébbé, világosabbá. Ugyan a fejezet végén szabadkozik, hogy nem merült el mélyebben a jelenet és a megnevezés problémájában és pusztán a vers jelrendszerére koncentrált, úgy gondolom, hogy felesleges is lett volna. Az olvasó számára így is elég, hogy elmerülhet az irodalom alapanyagában, a nyelvben, és nem kell a szemiotika és a szemantika filozofikus, bonyolult világában is elmerülnie.

Igen érdekes Prágai Tamás különbségtétele a verset létrehozó aktivitások között is. Megkülönbözteti a szinonima alakzatával fémjelzett ismétlést és eltérést, amelyek az én létrehozásának alapját képezik. Ezzel szemben a „destruktív halálöszön” áll, amely a homonímia és paragramma alakzatában testesül meg, a nyelv tehetetlenségére hívja fel a figyelmet. További alakzattani megállapításokkal ismerkedhetünk meg *A hiányzó alakzat* című alfejezetben, ahol az ellipszis és a metafora kerül górcső alá. A költői énkötés, a „magánmarketing” kérdéskörével foglalkozó *Az arctalan arcai* részben pedig a szöveg, az író és a befogadó hármásának fényszögeit vizsgálja.

A második nagy fejezetben, *A hagyomány dinamikájában* irodalomtörténeti kitekintőn keresztül igen fontos tételeket vázol föl a parafrázis és hagyomány viszonyát, ezen túlmenően pedig írás és emlékezet kölcsönhatását illetően.

Ha valaki eddig hiányolta volna a versritmussal kapcsolatos fejtegetéseket, az ebben a fejezetben Balassi Bálint költészete kapcsán választ kap a tagoló és az ütemes verselés kérdéseire is.

Az értelmezés dinamikája című utolsó fejezetben az eddigiek gyakorlati alkalmazása olvasható, Illyés Gyula modernségével és Orbán Ottó verstípusaival ismerkedhetünk meg. Mindezeket pedig rövid irodalomkritikai kitekintő zárja.

A szerző retorikáját dicséri, hogy minden egyes fejezet végén röviden összefoglalja vagy kiemeli a szintézisét, a könyv végén pedig hasznos névmutatóban gyűjti össze az idézett és hivatkozott versek szerzőit és címeit.

A Kivezetés a költészetből önmagában nem fogja megoldani a versértelmezési problémákat, és azokkal az emberekkel sem fogja megszerettetni Tandori Dezsőt, akik mindenféle irodalmi ismeretség nélkül fognának neki ennek a könyvnek. Viszont azok a tanárok, bölcsészek, akik valamelyest birtokában vannak az irodalmi szaknyelvnek, olyan eszköztárra lelnek ebben a könyvben, amely alapján az irodalomóráikat, szakköreiket oly módon tudják színesíteni, hogy a diákjaiknak a jövőben nem megy el a kedvük a kortárs versek olvasásától, illetve az autodidakta irodalombarátok is biztosabb lábbal tudnak elindulni a költészet adta élmények felé.

Ugry Szabina

Pató Selam

Isten kudarca?!

Kevély a világ... A szívekben csak
átutazó, megtúrt személy az irgalom...
Zsibbadtan kuporog a remény,
mint gazdátlan eb a lét küszöbén,
mint gyomokkal körbenőtt sírhalom.
Fohászok kiürült serlegébe
az ég könnye csordul – a
csorbult kristály még megremeg.
Valahonnan a szél a légbe perdít
egy szúrós peremű levelet.
Közepén vöröslő folttal
mintha üzenne valamit
s az apró-apró-hatalmas máglyán
utoljára fellobog a hit.

Politeizmus

Rózsalánkra fűzött
imáim szála elszakadt
Kezemben tartom az
üres olvasó-fonalat

Vajon melyik nép istene
szedegeti fel a fohászokat
a föld sarából?

Bozók Ferenc

Panoptikum

Csarnokaikban állnak némán,
jégbe meredten bámulnak rám,
tág szemekkel, szájtátottan
mind, kiket egykor megbántottam.

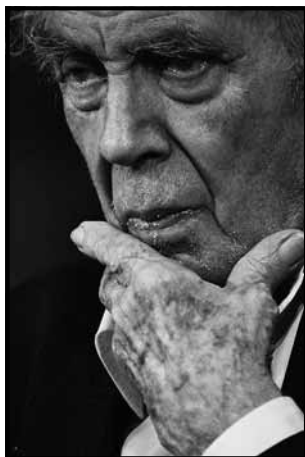
Csepcsányi Éva

Érkezők

Sötétkék csácsogás a tó körül,
Mint ezernyi zajongó szellem
Cseveg a sok vízi madár.
Hajad ujjaim közt gesztenye
Selyemfonál, hallgatjuk ezt
A csőrökből kelt bábeli zűrzavart,
A part és az éj kibogozhatatlan
Szálai lassan összenőnek, míg
Harangszóra szótlán indulunk.

Idő, idő, örök finis

Hubay Miklós 1918–2011

Fotó: Hegedűs János

A Látóhatár című egykori tallózó irodalmi lap szerkesztőségében köszöntöttük 1988 áprilisában, hetvenedik születésnapján Hubay Miklóst mint a szerkesztőbizottság alapító tagját és korelnökét. Nem különösebben értékes, de szép színvilágú, bekeretezett nyomatot nyújtottunk át neki – egy commedia dell’arte jelenet ábrázolását –, drámaírói hivatására célozva, és egy üveg jófajta vörösbort, tudva, hogy esti teendői, foglalatosságai és előzetesen még olvasmányokat követelő kései elalvása között szívesen izgatja-csillapítja magát egy-két pohár vörössel. Néhány köszönő szót ejtve vette át az ajándékokat, s mindjárt a sorozatos ünneplések, laudálások hiábavalóságát említette maliciózan: egyik követi a másikat. *Köszönöm szépen – mondta –, de nincs időm rá. Hetvenéves vagyok, és még rengeteg a tervem.* Erre nem volt mit felelnünk,

de titkon szinte valamennyien azt gondoltuk: Hubay fiziológiai, lelki óraművébe magas, sőt matuzsálemi életkor van kódolva, nemhiába töpreng annyit Szophoklész, Michelangelo, Freud és más művész- és tudospátriárkák munkásságáról. S tudtuk, de ezt sem mondtuk: régen rászolgált a Kossuth-díjra, nevét azonban évről évre hiába keressük a díjazottak listáján. Megilleti őt. Hetvenedik születésnapja évében, érezhető csalódására, nem kapta meg (április 3-án született, akkoriban még április 4-én történt a díj átadása). Hetvenötödik születésnapja évében sem. Csak 1994-ben, közel a nyolcvanhoz.

A palack még ott helyben megszabadult dugójától, egyéb italt, harapnivalót is kínált a Molnár utcai kis bérelt lakás-szerkesztőség asztala, s mert Hubay sohasem a szüksézsavúságáról volt ismert, hamarosan megeredt a nyelve, és szokott szuggesztív stílusában ontotta ránk az általa akkor sűrűn járt-szelt Európa – elsősorban persze Itália – rögvest élvezetes mikrokommentárokkal körített társadalmi és művészeti híreit, legfrissebb könyvélményeinek örömeit, a felmerülő témákhoz fűzött ragyogó széljegyzeteit. Szerkesztőségi üléseink máskor is így zajlottak. Az előválogató munkát mindenki gondosan végezte, a készülő lapszám viszonylag gyorsan összeállt – s aztán körülvettük Hubay „katedróját”, hogy csapongó, ám sosem szétszórt literátus asszociációinak, reflexióinak színességébe és tartalmasságába feledkezzünk.

Hubay Miklós akkor is megküldte javaslatait értekezleteinkre, ha egyetemi tanárként hosszasan Firenzében időzött, szeretett olasz diákjai körében. Fáradhatatlan, lenyűgözően művelt, impulzív és elkötelezett irodalom-misszionárius volt, s ugyanilyen lankadatlan olvasó. Akiket a kortárs magyar irodalomból a leg többre becsült, a legőszintebben szeretett, azon szerzőknek az alkotásait

minél gyakrabban szerette a folyóiratban viszontlátni, s ennek érdekében szenvedélyesen, nyomdakészen érvelt. Így hosszú időn át tőle kaptuk a legpontosabb röntgenképeket az idősödő Illyés Gyula kései műveiről és Németh László írói stratégiájának összetevőiről, ő tárta fel az elemző figyelem és szeretet bozótkezésével a legburjánzóbb Juhász Ferenc-rejtelmeket, nagyra becsülte a ma már ritkábban emlegetett Vészi Endre líráját és prózáját is. A pályakezdőket, fiatalokat ugyancsak töretlen érdeklődéssel olvasta és jegyzetelte. Ha saját műveinek újraközlése merült – vagy épp nem merült – fel a Látóhatárnál, szándékunkat, illetve döntésünket semmilyen módon nem katalizálta, de mindnyájan láthattuk arckifejezésén: a legkisebb dicséret is melengette, az óvatos bírálat is megrázta. Kivételesen impulzív egyéniségének rezdüléseit a diplomatikusan regulázott magas intelligencia szabályozta, mégsem tagadhatta volna, mennyire szenzibilis, azonnal reagáló alkat. Nem is tagadta.

Időérzéke a rövid távú események alkalmával sokszor megrézfálta. Ha belefeledkezett felszólalásába, hozzászólásába, nem számolta a perceket, akkor sem, ha előzőleg erősen fogadta a kimért keret betartását. E sorok írója iránt négy évtizeden keresztül mutatott megtisztelő baráti érdeklődést – ennek okaira még visszatérek –, azonban két ízben is éktelen haragra gerjedt, amiért botcsinálta ceremóniamesterként óvatos-udvariasan arra kértem, a tervezett idő kétszeresének elteltével immár zárja le egy-egy nyilvános szereplését. A kettő egyike Ferenczy Béni nevezetes Petőfi-szobrának a Petőfi Irodalmi Múzeum kertjében történt ünnepélyes felállítása volt. Borús vasárnap délben, a fenyegető esőfellegekkel mit sem törődve a szónoknak felkért Hubay az általa olyannyira szeretett szobrászművészről, Petőfi (és a Petőfi-szobor) olaszországi hatásáról, az irodalom, a művészetek létfontosságáról beszélhetett, s nem kétséges, lett volna még magvas gondolata, egész délutánra, egész hétre is elegendő, de féltő: akkor sosem avatják fel a szobrot. Indulatosan kérte ki magának a nagyszámú hallgatóság előtt, hogy mondat közepén kell pontot tennie szinte még el sem kezdett beszédére. Másnap hosszú telefonbeszélgetésben kötöttünk békét.

Téved, aki mindebben egy idősebb korára bőbeszédűvé lett író gyengéjét látja. Hubay az emlékezők szerint fiatalságában is hasonlóan dinamikus, extenzív társalgó, vitázó, előadó volt. Sokszor felfakadt belőle az önjellemzés, önminősítés: élőbeszéde véletlenszerűen tör ki és árad szét, mert sorsa, hosszú élete megtagadta tőle az érdemi megszólalás valóban adekvát alkalmait. Úgy érezte – részben indokoltan, részben alighanem indokolatlanul –, hogy sem drámaíróként, sem szépíró-pedagógusként, sem az irodalmi közélet egyik szereplőjeként nem kapta meg Magyarországon azt a szószéket, amelyről folyamatosan messzire hangozhatott volna igéje. Ennek példaként keserűen tartotta számon – sokszor megírta, elmondta –, hogy kevéssel 1956 után (még innen negyvenedik életévén) ugyanazon a napon kellett felállnia a Nemzeti Színház dramaturgi székéből, valamint elhagynia színművészeti főiskolai pulpitusát. S ennek az inkább mardosó, mintsem sértett beléfojtottság-érzésnek bizonyosságaként hangoztatta: jószerivel mindig minden színház csupán egyetlen színművét mutatja be, s következőt nem rendel, nem tervez. Ez az állítás nem teljesen felel meg a teatrográfiai valóságnak, még a Hubayt 1942-ben, huszonnégy éves korában a *Hősök nélkül* elindító Nemzeti Színház esetében sem, de nem valamiféle üldözési mánia tévképzete. Valóban sok színház sok

évadának műsortervéből hullott ki megrendelt, tervbe vett Hubay-darabok premierje. *Úgy jártam a drámaírói életművemmel, mint a lakásommal: túlméreteztem* – mondogatta a saját ítélete alapján (azaz nem a kritikai közvélekedésre reflektálva, mely szerint hihetetlen dramatikus anyagbősége és par excellence drámaíró volta miatt még az egyfelvonásosai is zsúfoltak).

Életmű és lakás egyszer majdnem összetalálkozott – színházként. Hubay (főleg Ruttkai Éva biztatására) valamikor a nyolcvanas évek elején-közepén József Attila utca 1. szám alatti otthonának dobogós, félköríves-fülkés „színpadban” záródó nagyszobáját színházként szerette volna működtetni (s ennek, ha kilencvenkilencnél több nézőt esténként nem fogad, talán nem is lett volna bürokratikus akadály). Az ötlet mégsem jutott el a megvalósításig. Aligha azért, mert a bútorkincsekkel, könyvekkel, relikviákkal zsúfolt lakást radikálisan át kellett volna alakítani az akár minimális technikai megfeleléshez is. Márpedig erre sem nyílt sok esély. Amikor később a nyolcvanadik életéve körül járó Hubay Miklóssal egyórás televíziós portréfilmet készíthettem, e lakás ideális díszlet volt a felvételhez, csak épp öten-hatan is alig fértünk el benne, a kamerákat a különféle kultúrahalmazok és objektumok – könyvhegyek, szobrok, karszékek – között tologatva. A házigazda értékei féltéséről nem tett tanúbizonyosságot, inkább elmesélte-színezte egyik-másiknak a történetét, amikor be-bejött a konyhából. Előkészületeink alatt ugyanis olyan finomságokat, gyümölcsöket varázsolt elénk (némi segítséggel), amelyek a hideg évszakban igazi csemegének számítottak.

Hubay nagy időtávokban gondolkodott, jól tudván: az időt nem lehet túlméretezni, hiszen megfoghatatlan kiterjedését nem is magunk méretezzük, legfeljebb bizonyos fokig, erőnk szerint felelünk érte. Korokat, irodalmakat, érákat, *monádokat* egészükben látott, a számára kezes idő- és értékfogalmakat maga konstruálta. „A Nobel-díj – amelynek egyik követelménye az egy életen át tanúsított következetesség az írói hitvallásban – Balassi Bálint óta kijárt volna a magyar költőknek” – írta, Székely János verseiről szólva. Anakronizmus? Visszadatálni évszázadokkal az 1901 óta átadott legmagasabb elismerést? Igen. Ahogy *Színház a Cethal hátán* című drámájába, a felhangzó zsoldárfordítás kísérő instrukciójába beleszötte: „...a figyelmes olvasó is megdermedhet ekkora anakronizmus hallatán. Mert hogy is énekelhetnék a zsoldárt Oláh Miklós küszöbén Szenci Molnár Albert fordításában, amikor a fordító még meg se született? Hogy hogy énekelhetik akkor mégis? Úgy, hogy ez a legszebb fordítás. Azért.” Az anakronisztikus asszociativitás a szellem értékkereső szárnyalásaként dramaturgiájának időviszonylataiban, idézetstruktúráiban is sűrűn mutatkozik. A drámaíró Hubay a nagy összekapcsolások és hirtelen felismertetések híve volt. Ritkán emlegették drámaköltői erényeként a modernséget (a történeti kiindulású szituáció-érzékenységet, a lélektani merészséget, a nagyvonalú figuraformálást, a nyelvi választékosságot, az atmoszférává párolt műveltséget annál inkább), holott a Hubay-dramák *ideje* jellegzetesen modern idő. Már csak annak okán is, hogy szerinte az I. világborút nem szükséges sorzámmal jelölni: kitörése óta „folyamatos világháború” zajlik. Teóriáját a terrorizmus, a délszláv háború és az agresszív iszlám térnyerési kísérletek révén is igazolva látta. A „világvégzenét” hallotta ki a legutóbbi évszázad (mintegy a saját életideje) történelmi kulisszái mögül.

Az időmetszetek közül a finis, az utolsó lehetőség, a búcsú foglalkoztatta leginkább, már alkotói delelőjén is. Az egyénnek a létezéshez való, örökösen diszharmonikus – „búcsúzó” – viszonyulása, az elmúlás legyőzésének illuzórikus-költői reménye, a kulturális javak alászállásának elsötétülő gyász kultúrája (kései éveiben: a nyelvvesztés, a nyelvi autonómia felszámolódása), az egyéni és közösségi alkony morálja. *Finish* címmel színművet is írt, de korántsem ez az egyetlen világvégdrámája. *Finis* című naplójegyzetében emberi-művészi példákat keresett saját öregsége méltó megállásához: „Hogy lobogott Vas István géniusza egy hosszú életen át! S ő egyre feljebb csavarta e lángot. Utolsó évtizedében évenként, félévenként kaptam tőle új könyvet. Illés Banditól is. Vészitől is. // S milyen nagyszerű könyveket! Most látom csak, hogy újraolvasom őket. // Micsoda finist vágta ki!” Hubay, bár szeme világának erős romlása felolvasót rendelt mellé kései éveiben, s az írás is nehézzé vált számára, nyolcvan, nyolcvanöt fölött is fáradhatatlanul járta a színházakat, írta, rendezgette, publikálta jegyzeteit (két vezérlő csillaga Madách Imre és *Az ember tragédiája*, valamint Ady Endre lírája volt. Mindkét oeuvre-ből majdhogynem az összes sort kívülről tudta és argumentumként sűrűn be is vetette), új darabokat nyújtott át az érdeklődő társulatoknak, és régóta húzódó két-három terve beteljesítésével biztatta barátait. (Ezenközben drámai műveinek 2004-ben indított összkiadása – a magyar kultúra szégyenére – három-négy esztendő múltán, anyagi források híján, elakadt. Az elaborátum, amelyben e hatalmas sorozat építkezését rögzítette, eredeti kéziratos formájában a birtokomban van. Persze mire a vállalkozás előrehaladt, egyik előszó-változat, nyilatkozat-variáns sem volt már egészen érvényes: Hubay, mint mindig, módosításokra, kiegészítésekre, javításokra készült.)

2010 márciusában az Eötvös-kollégiumban került sor a *Két kuruc beszélget* című, Csillaghy András és Hubay Miklós száznolcvan oldalnyi dialógusát tartalmazó könyv bemutatására. A Napkút Kiadó *Beszélgetők könyvei* sorozatának harmadik kötete iránt számos kollégista mellett sok író- és művésztárs, barát, tisztelő is őszinte érdeklődést mutatott. Az esemény előtt nekem, a nem minden izgalom nélkül készülődő moderátornak a saját betűit már alig látó Hubay Miklós az előzéklaphoz közel hajolva így dedikálta a kiadványt: „Tarján Tamásnak, megindultan emlékezve a 30-as, 40-es évekre, amikor mindent akartunk – egy boldogabb Magyarországot, s a háború után egy má[sikat?]. Szeretettel: H. Miklós”. A kék rosttollal rótt nagy – nem mindenütt világosan kivehető – betűk kissé átfutnak a lapszélén a belső borítólapra. Az író szinte nevének leírása után azonnal ráébredt: összevett engem apámmal (és – még inkább – Bor Ambrus szerzői néven ismert prózaíróvá, műfordítóvá lett apai nagybátyámmal). Apám és öccse a fiatal Hubay baráti köréhez tartozott, bár nem egyazon irányú stúdiumokat folytattak. E tényt korábban fél délelőttre rúgó telefonálás során tisztáztuk – meglepett ugyanis, hogy Hubay Miklós a felesége halálát rögzítő naplójegyzetében a szomorú ténnyel egyugyanazon mondatban apám és nagybátyám neve is felbukkant a hirtelen idő- és sorskapcsolás által, s ennek mélyebb okairól szerettem volna hallani szavait. Olyan emlékeit is feltárta, amelyeket családtörténeti új adalékként köszönhettem meg. (S mellékösvényeken újra meg újra Nagy Lajos íróhoz jutottunk: örült, hogy 1980-ban kismonográfiát írtam arról a „kérlelhetetlen igazmondóról”,

akiról ő emlékezést, drámatöredéket, széljegyzeteket. A „szürke”, alulértékelt Nagy Lajosért mindig kész volt síkra szállni. De – mennyire más bolygó! – a ráparancsolt csöndjéből a méltó elismertségbe jutó Weöres Sándorért ugyanígy. Szívesen elmélkedett azon szerzőkről, akiket szerinte nem, nem eléggé [vagy félre-] értettek. Tehát: a sorstársairól.)

A *Két kuruc beszélget* tartalmaz, meghittén sikerült könyvbemutatóján is történt egy villanásnyi síkváltás az 1940-es évek közepe és a 2010-es jelen között. A hallgatóság épp csak észlelte az időparadoxont: Hubay mosolyogva és emlékezetét korholva azonnal javította magát. A diák- és íróközönség értette: nem egy hanyatló elme iránt kell tapintatos megbocsátást tanúsítania, hanem a kilencvenkét éves korban már nem mindig katonásan szolgáló memória kapcsolatteremtő-értelmező, *teremtő* ugrásával van dolga. A múlt és a jelen egymásba íródott. Hubay a szemünk láttára, fülünk hallatára idősíkváltó drámát rögtönzött a pillanatnyi időütközésből.

Drámának látta a világot, drámában látta a világot. Minden drámává lett a szemében, és színházzá lett minden. A dráma színházában a színház drámáját játszotta egy hosszú életút két és fél emberöltőnyi írói működése során. „Színház lesz a csűr, az iskolaterem, a palotaudvar, a vásártér. Európában az utóbbi években megtízszereződött a drámai művek és a színházi produkciók száma... Minden színház! Minden színház!” – hangzott el XVI. századi szájból, a XX. század közepe után kevéssel keletkezett *Cethal*-drámában. Hubay drámaként élte meg egyes drámáinak drámai sorsát, például egyik legjelentékenyebb művének, a *Búcsú a csodáktól* címűnek a bemutatatlan visszhangtalanságát. Az emésztő érdeklődéssel vizsgált nemzedéki konfliktust bizonyára ebben ragadta meg a legautentikusabban. A kilencvenéves Szophoklész, a fia, az unokája, egymáshoz és a hanyatló főistenhez, Zeuszhoz láncolva: hatalmas képlet a darabban. „Meg kell tanulnunk emberiségben gondolkodni, különben meghalunk” – mondatta ki Hubay egyik hősével, Alkibiadesszel. Hiit-e ennek lehetőségében a nagy életpálya (a mihamarabb monográfiát kérő élet és pálya) után, kilencvennegyedik évében eltávozott Hubay Miklós? Nem válaszolhatunk mással, mint ő – Sinkovits Imrét, a színészt megszólító pokolgépes víziódrámájának (*Te Imre, itt valami ketyeg*) alcímével: *Credo quia absurdum*.

Tarján Tamás

Ébert Tibor

Hommage à Hubay Miklós

avagy firenzei intermezzo (1981)

Firenze csodálatos.

Odaülnek mellém a padra: Donatello, Michelangelo, Ghiberti, Boltraffio, Masaccio, Fra Angelico, aki nem fér el, leül a földre, jönnek a többiek: Botticelli, Dante, Giotto, Veronese, Ghirlandaió... beszélgetünk, elkísérnek a városba, az Arno partjára. Benvenuto Cellini nótára gyűjt, előveszi lilimos címeres kulacsát, nagyot húz belőle, odaadja a többieknek, nekem; Firenze az övék, Firenze csodálatos, csodálatosnál csodálatosabb. Telnek az órák, az Inferno síkátorában az Uffizi mögött libasorban megyünk, oly szűk a hely. Furcsa menet, bebolyongjuk a várost. Aztán egyszerre hirtelen eltűnnek mellőlem. Magam maradok... a csodáikkal, melyeket itt hagytak: a *Pietà*val, a *Perszeusszal*, az *Angyali üdvözlettel*, a *Vénusz születésével*, szobrok, festmények, épületek, tornyok... és valahonnan San Lorenzo felől megszólal Rossini zenéje...

Firenze a legcsodálatosabb.

De találkám van Hubay Miklóssal a Signoria előtti téren. Leülünk egy preszóba. Ő is narancslevet iszik, hörpölgelve, én is. Persze nem Pestről beszélgetünk, nem az Írószövetségről, a magyar irodalomról. Magyaráz Firenzéről, ahol már tizenkét éve él, tanít az egyetemen. Mondja, menjek át az Arno túlsó partjára, oda, ahol a legszebb Masacciók találhatóak, a skurcokkal, a rövidülésekkel. Arrafelé ritkábban járnak a turisták, ott nem látni angolokat pöllerben és esernyővel a negyvenfokos hőségben, de van itt egy angol temető, dúsgazdag britek idejárnak meghalni. Meghív vacsorára. Az állomásról indul a piros busz fel a hegyre. Mert Fiesolében lakik. Boccaccio ott írta a pestis idején a *Dekameront*. És csak amikor már elmúlt a járvány, akkor jött le a hegyről. Aznap éjjel Euripidész-bemutató lesz az amfiteátrumban.

Ültünk a vastag falak árnyékában, amolyan hamisítatlan latin környezetben. A kánikula csak bekukucsált oda. A rómaiak jól ismerték a kibírhatatlan pálás meleg ellen a védekezést, építkezési és kertkultúrában, a bokrok, a fák elhelyezésében, felmenekültek a házak tetejére, a teraszra. Vártuk a vacsorát. Töltött paprikával akartak kedveskedni nekünk. Szerencsénkre, nagy szerencsénkre azonban nem volt gáz. Így hát elmaradt a meleg diner, helyette szendvicsekkel kínáltak. A gázhiány megmentett bennünket egy fertőzéstől, amelynek komoly következményei lehettek volna. Esetleg hospitalizáció... a romlott darált hústól vendéglátóim megbetegedtek – ez utóbb, már Pesten derült ki.

De Firenze csodálatos, a legcsodálatosabb.

Nem néztük meg az Euripidészt. Így is elég későn jöttünk le az utolsó buszjáráttal a hegyről. Igen, igen, Firenze a legeslegcsodálatosabb az éjszaka varázslatában, ahogy ereszkedtünk a dombokról. Egy részeg amerikai nő néhány imbolygó mozdulat után nekem dőlt, kidülledt szemmel, one, two, three, számolt, és lehányt. Alkoholos gyomortartalma szerteáradt. Akkor már nem

számolt, csak bámult merev nézéssel és felém kapaszkodott. Valami olyasmit suttogott, hogy tetszenek és kellenek neki az olasz fiúk, azért jött ide Firenzébe. Behunyta szemét, elaludt volna a combomon.

De Firenze csodálatos, a legcsodálatosabb.

P. S.: Másnap indult a vonatom. Zuhogott az eső. Sirattam Firenzét. Barátaim, akik megmutatták a várost, talán integettek. Firenzénél nincs csodálatosabb. És a vonat robogott az Appennineken észak felé hazámba.

Radnai István

Nekrológ

Hubay Miklós halálára

nem így képzeltem el az aggot
kék szeméből kifelé világított
az értelem a homályt kanalazta
befelé ahol az agy kerekei óramű
pontossággal jártak

olvastam figyelmesen hallgatott
hangosan olvastam nehogy az utcazaj

ha mesélni kezdett végtelen estébe
furakodott a délután

★

ki mondta hogy nincs többé

E számunk szerzői

- Ádám Tamás** (1954) – költő, szerkesztő, újságíró, Budapest
- Babics Imre** (1961) – költő, szerkesztő, Bakonyszűcs
- Barna T. Attila** (1971) – költő, író, publicista, Budapest
- Bora** – költő, Budapest
- Bozók Ferenc** (1973) – költő, esszéista, Kecskemét
- Csepcsányi Éva** (1985) – egyetemi hallgató, költő, író, Budapest
- Ébert Tibor** (1926) – drámaíró, író, költő, esszéista, kritikus, zemeművész, Budapest
- Géczi János** (1954) – költő, író, szerkesztő, Veszprém
- Handó Péter** (1961) – író, költő, szerkesztő, kulturális antropológus, Sós-hartyán
- Hegedűs Imre János** (1941) – író, irodalomtörténész, Budapest/Bécs
- Hegedűs János** (1978) – fotóművész, költő, Szeged
- Iancu Laura** (1978) – költő, szerkesztő, Budapest
- Jász Attila** (1966) – költő, esszéista, szerkesztő, Tata
- Juhász Attila** (1961) – költő, kritikus, tanár, Győr
- Kelemen Lajos** (1954) – költő, író, kritikus, Kaposvár
- Király Farkas** (1971) – költő, műfordító, Budapest
- Kovács Péter** (1943) – festő- és grafikusművész, Budapest
- Kőrössi P. József** (1953) – költő, kritikus, Budapest
- Lászlóffy Csaba** (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár (Románia)
- Mányoki Endre** (1954) – kritikus, szerkesztő, Budapest
- Misuta János** (1945) – író, mérnök, közgazdász, Pálosvörösmart
- Nyakas Szilárd** (1944) – kommunikációs tanácsadó, rádiós szerkesztő, Budapest
- Papp Tibor** (1936) – író, költő, műfordító, tipográfus, Budapest/Párizs
- Pató Selam** (1975) – költő, író, újságíró, Budapest
- Prágai Tamás** (1968) – író, költő, irodalomtörténész, szerkesztő, Pázmánd
- Radnai István** (1939) – költő, író, Budapest
- Rott József** (1964) – író, Magyaregregy
- Stanczik-Starecz Ervin** (1955) – író, műfordító, antropológus, tanár, Budapestény
- Szakolczay Lajos** (1941) – irodalomtörténész, kritikus, Budapest
- Szilágyi-Nagy Ildikó** (1978) – író, fotóművész, Pázmánd
- Szúgyi Zsolt** (1982) – költő, Budapest
- Tandori Dezső** (1938) – író műfordító, Budapest
- Tarján Tamás** (1949) – kritikus, esszéista, irodalomtörténész, Budapest
- Ugry Szabina** (1985) – egyetemi hallgató, költő, Budapest
- Urbán László** (1950) – pártfogó, irodalomtörténész, Érd
- Végh Attila** (1962) – költő, esszéista, Nagymaros
- Vilcsek Béla** (1956) – kritikus, esztéta, Budapest
- Vincze Ferenc** (1979) – író, szerkesztő, Budapest
- Viola Szandra** (1987) – költő, tánckritikus, Piliscsaba
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Zelei Miklós** (1948) – író, újságíró, Budapest

Zalán 57, Prágai 43

„Eljutottam addig, hogy föladtam a mániákus igazságkeresésemet, megelégszem a műveimben képviselt igazságok hitelességével, amit, remélem, mások sem vonnak kétségbe. Ha igen, már az sem nagyon érdekel. Sőt, egyáltalán nem.” (Zalán Tibor)

„A kontaktus fontos, az, hogy pengék összevillanjanak. Mindig mozgásban maradni: ez az én harc poétikám.” (Prágai Tamás)

„Adott két első kötet, amennyiben első köteteiket tekintjük az összevetés alapjának. S ezt miért ne tehetnénk, hiszen Zalán Tibor a *Földfogyatkozás* (1980) megjelenésekor 26, Prágai Tamás a *Madarak útján* (1993) kiadásakor 25 éves. Életük hasonló szakaszában járnak. Éveik összege alig több, mint a száz fele. Teljesítményeik összevetve? Markáns különbségek. Mégis egyazon társadalmi fordulat lenyomatai.” (Handó Péter)

„Zalán Tibor meg van rettenve valamitől, nagyon. Valamitől, amit lát, s meg nem akadályozhat. Amit érez, de hiába hánykolódik benne s hiába ágálna ellene. Zalán Tibor úgy rendez el a költészetet magában, mint aki tudja: nincsen rá többé szükség. Mint a falusi asztalos, mikor a szerszámait még sorba rakja, noha érzi, hogy többé már senkinek sem kell komód, se szék, se lóca.” (Mányoki Endre)

„Nem véletlen hát, hogy [Prágai Tamás] a verset »pazarló gazdálkodás«-ként is definiálja. Beismeri tehát, hogy a vers sosem lesz tökéletes, de hogy hazug lenne vagy érthetetlen, az pont e miatt a beismerő gesztus miatt válik talán az olvasó számára is egyre őszintébbé, világosabbá.” (Ughy Szabina)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Folyóiratunk megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap és a Nemzeti Civil Alapprogram támogatja.